STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 14888

MIR ZAYNEN DO: LIDER FUN DI GETOS UN LAGERN

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave,* or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at cmadsen@bikher.org.

לידער פון די געטאָס און לאַגערן

מיר זיינען דא

צוגעגרייט פון חנה מלאָטעק און מלכה גאָטליב

פאָרוואָרט פון אליעזר וויזעל

ISBN: ISBN:0-657-14888-1
Barcode/EAN: 9780657148881

Old Call #: 85962

אַרויסגעגעבן פון בילדונגס קאָמיטעט פון אַרבעטער־רינג

Digitized by the Internet Archive
in 2013

http://archive.org/details/nybc214888

TRANSLITERATION GUIDE

		As in	Example
Vowels	a	far	far
	e	bed	bet
	i	*is*	iz
	o	m*o*ther	dos
	u	f*u*ll	ful
Diphthongs	ay	wh*y*	zay
	ey	th*ey*	zey
	oy	b*oy*	boy
Consonants	kh	Blo*ch*	bukh
	sh	fi*sh*	fish
	ts	le*ts*	tsu
	y	*y*es	yo
	zh	mea*s*ure	azh
	tsh	su*ch*	pripetshik

In this volume Yiddish orthography and transliteration follow the rules formulated by the YIVO Institute for Jewish Research and adopted by the Library of Congress.

32. צו איינס, צוויי, דרײַ

געשאַפֿן אין דער ווילנער געטאָ פֿונעם דיכטער לייב ראָזנטאַל (זע ליד איך בענק אַהיים), — אַ פֿאַרייִדישונג פֿון אַ ליד פֿון די פֿאַרמלחמהדיקע דײַטשע קאָנצענטראַציע־לאַגערן, געשריבן פֿון האַנס אײַסלער.

33. עס שלאָגט די שעה

אַ ליד וואָס איז געזונגען געוואָרן אין דער טעאַטער־רעווי משה האַלט זיך, געשפּילט אין דער ווילנער געטאָ אין סעפּטעמבער 1943. ווערטער פֿון כּתריאל ברוידאָ (זע ליד געטאָ). קאָמפּאָזיטאָר אומבאַקאַנט.

34. שטיל די נאַכט

געשריבן געוואָרן אין 1942, נאָך דעם ווי די ייִדישע פּאַרטיזאַנער איציק מאַצקעוויטש און וויטקע קעמפּנער האָבן אויפֿגעריסן אַ דײַטשן עשאַלאָן הינטער ווילנע. דער מחבר הירש גליק (1922־1944), איז געווען אַ דיכטער וואָס האָט געהערט צו דער יונגער גרופּע פּאָעטן יונגוואַלד פֿאַר דער מלחמה. הירש גליק איז פֿאַרשיקט געוואָרן אין אַ קאָנצענטראַציע־לאַגער אין עסטלאַנד, ווו ער איז דערהרגעט געוואָרן פֿון די דײַטשן אין 1944. ער איז אויך דער מחבר פֿון אַ צאָל אַנדערע לידער, וואָס דאָס באַרימטסטע איז דער פּאַרטיזאַנער־הימען. קאָמפּאָזיטאָר פֿון שטיל די נאַכט אומבאַקאַנט.

35.איציק וויטנבערג

דער קאָמענדאַנט פֿון דער ייִדישער קאַמפּס־אָרגאַניזאַציע אין ווילנע. ער איז אַרעסטירט געוואָרן פֿון דער געשטאַפּאָ דעם 16טן יולי 1943. אַ גרופּע פּאַרטיזאַנער האָבן אים אויפֿן וועג צו דער תּפֿיסה באַפֿרײַט. די געשטאַפּאָ האָט נאָך דעם אַרויסגעגעבן אַן אולטימאַטום צו דער ייִדישער באַפֿעלקערונג: איבערצוגעבן וויטנבערגן אין זייערע הענט, אויב נישט, וועלן זיי ליקווידירן די געטאָ און אומברענגען אַלע ייִדן. כּדי צו פֿאַרמײַדן די שחיטה האָט וויטנבערג זיך אַליין איבערגעגעבן אין די הענט פֿון דער געשטאַפּאָ, און ער איז פֿון זיי דערשאָסן געוואָרן. די געטאָ איז ליקווידירט געוואָרן עטלעכע חדשים שפּעטער, סעפּט׳ 1943. ווערטער זײַנען פֿון ש. קאַטשערגינסקי (זע פּרילינג)

36. יוגנט־הימען

געשאַפֿן געוואָרן פֿון ש. קאַטשערגינסקי (זע ליד פּרילינג), און איז געווען געווידמעט די קינדער־און יוגנט־קלובן אין ווילנער געטאָ. מוזיק פֿון באַסיע רובין.

37. וואַרשע

געשריבן געוואָרן פֿון ש. קאַטשערגינסקי (זע פּרילינג), צום ערשטן יאָרטאָג פֿונעם אויפֿשטאַנד אין דער וואַרשעווער געטאָ.

די מוזיק איז פֿון לעאָן ווײַנער (1898־), פּיאַניסט, לערער, קאָמפּאָזיטאָר, וואָס האָט איבערגעלעבט די מלחמה און איז געווען אַקטיוו אין ייִדישן קולטור־לעבן אין בוענוס־אײַרעס, אַרגענטינע.

38. דאָס ליד פֿון אומבאַקאַנטן פּאַרטיזאַן

געזונגען אין די געטאָס פֿון ווילנע און קאָוונע און אויך אין טראַנסניסטריע. עס איז אַ וואַריאַנט פֿון אַ פֿריִערדיק ליד וועגן דעם שפּאַנישן בירגערקריג. מחבר און קאָמפּאָזיטאָר — אומבאַקאַנט.

39. זאָג נישט קיין מאָל

הירש גליק (זע ליד שטיל די נאַכט) האָט דאָס ליד געשריבן אין דער ווילנער געטאָ און עס איז געוואָרן דער הימען פֿון די ווילנער פּאַרטיזאַנער און שפּעטער פֿון אַנדערע ייִדישע פּאַרטיזאַנער־גרופּעס און קעמפֿערס. די ווערטער זײַנען צוגעפּאַסט געוואָרן צו דער מוזיק פֿון רוסישן קאָמפּאָזיטאָר דמיטרי פּאָקראַס.

40. עם ישׂראל חי

געשאַפֿן געוואָרן אין אַ די.־פּי.־לאַגער פֿונעם דיכטער משה קנאַפּהײַס (1910־) ער לעבט איצט אין אַרגענטינע ווו ער גיט אַרויס דעם זשורנאַל אילוסטרירטע ליטעראַרישע בלעטער. דער קאָמפּאָזיטאָר איז ש. בערעזאָווסקי (1908־1977), אַ דיריגענט פֿון ייִדישע כאָרן און פֿון ייִדישן טעאַטער. ער האָט נאָך דער מלחמה געלעבט אין מדינת־ישׂראל, ווו ער איז ווײַטער געווען טעטיק אויף זײַן געביט.

(1943־1907), דיריגענט פונעם ייִדישן טעאַטער־אָרקעסטער אין ווילנער געטאָ, אומגעקומען בעת דער ליקווידאַציע פון געטאָ אין סעפּט' 1943.

21. דרעמלען פייגל

געשאַפן געוואָרן אין דער ווילנער געטאָ פון דער שרײַבערין און רעדאַקציע־מיטגליד פון ווילנער עמעס לאה רודניצקי (1943־1916). ווי איינע פון די פּאַרטיזאַנערינס קעגן די נאַציס איז זי געכאַפּט געוואָרן פון דער געשטאַפּאָ און אין סעפּט' 1943 פאַרשיקט געוואָרן קיין מאַידאַנעק ווו זי איז פאַרברענט געוואָרן. די ווערטער זײַנען צוגעפּאַסט געוואָרן צו דער מעלאָדיע פון אַ וויגליד ס'איז קיין ברויט אין שטוב נישטאָ נאָך (איזי כאַריק), מוזיק פון לייב יאַמפּאָלסקי.

22.דאָס עלנטע קינד

אַ ליד פון דיכטער ש. קאַטשערגינסקי (זע ליד פּרילינג) געווידמעט דעם קינד פון דער לערערין רחל פּופּקאָ־קרינסקי, וואָס איז אַוועקגעגעבן געוואָרן צו קריסטלעכע שכנים עס צו באַשיצן און דערציִען. דער קאָמפּאָזיטאָר — יאַנקל קרימסקי, אַקטיוו אין דראַמאַטישע קרײַזן פאַר דער מלחמה, איז אומגעקומען אין אַ לאַגער אין עסטלאַנד.

23.באַבי יאַר

געשריבן געוואָרן פון דעם ייִדיש־סאָוועטישן שרײַבער שיקע דריז (1971־1908), אין אָנדענק פון די מער ווי 100,000 מענטשן, ס'רוב פון זיי ייִדן, וואָס זײַנען דעם 29טן און 30טן סעפּטעמבער 1941 דערשאָסן געוואָרן פון די דײַטשן און זייערע אוקראַיִנישע אַרויסהעלפערס, הינטער קיִעוו. די מוזיק האָט געשאַפן די סאָוועטיש־ייִדישע קאָמפּאָזיטאָרין ריווע באַיאַרסקאַ (1894־1967). דאָס ליד האָבן מיר צום ערשטן מאָל געהערט זינגען אויף אַ פּלאַטע די זינגערין נחמה ליפשיץ, פון וואַנען מיר האָבן עס איבערגעשריבן און עס ווערט איצט געזונגען אויף יזכור־פאַרזאַמלונגען.

24. נישט קיין ראָזשינקעס און נישט קיין מאַנדלען

געשריבן געוואָרן אין דער לאָדזשער געטאָ פון ישעיה שפּיגל, מוזיק פון דוד בייגלמאַן (זע ליד מאַך צו די אייגעלעך).

25. יעדער רופט מיך זשאַמעלע

מחבר אומבאַקאַנט. מוזיק פון ב. פּייער. געזונגען געוואָרן פון דעם 8־יאָריקן יתום ירמיהו אַרבוז אין 1945, אין יתומים־הויז אין לובלין.

26. מאַטעלע פון וואַרשעווער געטאָ

געשריבן אין דער וואַרשעווער געטאָ פון ראובן ליפשיץ (זע ליד דער הויפזינגער פון וואַרשעווער געטאָ).

27. אונטער די פּוילישע גרינינקע ביימעלעך

אַ ליד פון דעם דיכטער יוסף פּאַפּיערניקאָוו (1899) געבאָרן אין וואַרשע און עולה געווען קיין פּאַלעסטינע, ווו ער איז געוואָרן איינער פון די פּיאָנערן פון דער ייִדישער ליטעראַטור אין ישׂראל. די מעלאָדיע האָט געשאַפן דער קאָמפּאָזיטאָר און חזן ישׂראל אַלטער (1979־1901), פּראָפעסאָר פון חזנות אין דער היברו יוניאָן קאַלעדזש אין ניו־יאָרק. דאָס ליד ווערט געזונגען אויף יזכור־פאַרזאַמלונגען.

28. אַ ייִדיש קינד

געשאַפן געוואָרן אין דער געטאָ שאַוול, ליטע, נאָך דער שחיטה וואָס די דײַטשן און ליטווינער האָבן דורכגעפירט אין מאַרץ 1943 אויף די קינדער אין די ליטווישע געטאָס און לאַגערן. די שרײַבערין חנה חייטין איז פאַרשיקט געוואָרן אין דײַטשן קאָנצענטראַציע־לאַגער אין שטוטהאָף. זי האָט איבערגעלעבט דעם חורבן און זי לעבט איצט אין ניו־יאָרק, ווו זי פאַרעפנטלעכט פון צײַט צו צײַט לידער און פעליעטאָנען אין פאָרווערטס.

29, אני מאמין

ייִדן אין דער וואַרשעווער געטאָ האָבן דאָס ליד געזונגען ווען מען האָט זיי געפירט צום טויט.

30.מינוטן פון בטחון

איינע פון די לידער פון דער האָפענונג און נקמה, וואָס דער פאַלקסדיכטער מרדכי געבירטיג (זע ליד עס ברענט) האָט געשאַפן אין קראָקע אין אָקטאָבער 1940.

31. פאַר וואָס איז דער הימל

געשאַפן געוואָרן אין דער ווילנער געטאָ פון לייב אָפּעסקין (1944־1908), איינער פון די גרינדערס פון דער פּאַרטיזאַנער־באַוועגונג אין ווילנע. ער איז דערשאָסן געוואָרן אַ טאָג פאַר דער באַפרײַונג פון ווילנע. קאָמפּאָזיטאָר — אומבאַקאַנט.

געוואָרן. די ווערטער און מעלאָדיע זײַנען אַדאַפּטירט געוואָרן פון ה.ד. נאָמבערגס באַקאַנט ליד ס׳לויפן ס׳יאָגן וועגן גורל פון פאַרשיקטע ייִדישע רעוואָלוציאָנערן אין צאַרישן רוסלאַנד.

12. טרעבלינקע

אַ ליד וואָס איז געזונגען געוואָרן אין דער געטאָ פון ביאַלע פּאָדלאַסק. מחבר און קאָמפּאָזיטאָר — אומבאַקאַנט.

13. עס וועט זיך פון צווײַגל צעבליִען אַ בוים

אַ ליד פון דער ווילנער געטאָ, געשריבן פון כתריאל ברוידאָ (זע ליד, געטאָ). די מוזיק איז פון יאַנקל טרופּיאַנסקי (1909־1944), אַ מוזיק־לערער און קאָמפּאָזיטאָר אין די ייִדישע שולן אין ווילנע און אין דער מעדעם־סאַנאַטאָריע, מיעדזעשין, בײַ וואַרשע. ער איז פון דער ווילנער געטאָ דעפּאָרטירט געוואָרן אין אַן אַרבעטס־לאַגער אין עסטלאַנד און שפּעטער אומגעבראַכט געוואָרן אין אַ דײַטשן קאָנצענטראַציע־לאַגער.

14. פּרילינג

איינע פון דער גרויסער צאָל לידער וואָס דער דיכטער שמערקע קאַטשערגינסקי (1908־1954) האָט געשאַפן אין דער ווילנער געטאָ און שפּעטער אין דער פּאַרטיזאַנער־גרופּע אין וועלכער ער האָט זיך אַנגעשלאָסן נאָך דער ליקווידאַציע פון געטאָ אין 1943. נאָך דער מלחמה האָט קאַטשערגינסקי אויפגעקליבן הונדערטער לידער, געשאַפן געוואָרן אין די געטאָס און לאַגערן און זיי אַרויסגעגעבן אין אַ בוך. ער איז אומגעקומען אין אַן עראָפּלאַן־קאַטאַסטראָפע אין דרום־אַמעריקע.

מוזיק איז פון אַברהם ברודנאָ, וואָס איז, נאָך דער ליקווידירונג פון געטאָ אין סעפּטעמבער, 1943, דעפּאָרטירט געוואָרן אין אַ דײַטשן קאָנצענטראַציע־לאַגער אין עסטלאַנד, ווו ער איז געשטאָרבן.

15. צי דאַרף עס אַזוי זײַן

געשריבן אין דער ווילנער געטאָ פון כתריאל ברוידאָ (זע ליד געטאָ). קאָמפּאָזיטאָר אומבאַקאַנט.

16. שטילער, שטילער.

אַ ליד פון דער ווילנער געטאָ פאַר וועלכן דער 11־יאָריקער מוזיקער אַלעקס וואָלקאָוויסקי האָט געוווּנען דעם ערשטן פּרײַז אין אַ קאָנטעסט פאַר דער שענסטער מעלאָדיע. שמערקע קאַטשערגינסקי האָט נאָך דעם געשריבן די ווערטער און דאָס ליד איז געוואָרן זייער פּאָפּולער. וואָלקאָוויסקי לעבט איצט אין מדינת־ישׂראל און איז באַקאַנט ווי אַ קאָמפּאָזיטאָר אונטערן נאָמען תמיר.

17. אונטער דײַנע ווײַסע שטערן

דער באַקאַנטער דיכטער אַברהם סוצקעווער (1913־) האָט געשריבן דאָס ליד אין דער ווילנער געטאָ און ס׳איז צום ערשטן מאָל געזונגען געוואָרן אויף דער טעאַטער־פאָרשטעלונג אין דער געטאָ די יאָגעניש אין פּאַס. נאָך דער ליקווידאַציע פון געטאָ האָט סוצקעווער זיך אָנגעשלאָסן אין די פּאַרטיזאַנער־גרופּעס אין די וועלדער אַרום ווילנע. ער האָט איבערגעלעבט די מלחמה און ער לעבט איצט אין מדינת־ישׂראל, ווו ער איז דער רעדאַקטאָר פון דעם פּרעסטיזשפולן ליטעראַרישן זשורנאַל **די גאָלדענע קייט**, אַרויסגעגעבן פון הסתדרות. די מעלאָדיע איז פון א. ברודנאָ (זע ליד פּרילינג).

18. קדיש

איינע פון די פיל חורבן־לידער און פּאָעמעס אין וועלכע דער באַקאַנטער דיכטער ז. סעגאַלאָוויטש (1884־1949) האָט באַוויינט דעם אומקום פון די זעקס מיליאָן קדושים. סעגאַלאָוויטש איז נאָכן אויסברוך פון דער מלחמה געווען אַ פּליט אין ווילנע און קאָוונע, פון וואַנען ער איז אַוועק קיין ישׂראל. נאָך דער מלחמה האָט ער געלעבט און געשאַפן אין ניו־יאָרק. די מעלאָדיע האָט געשאַפן דער ייִדיש־אַמעריקאַנער קאָמפּאָזיטאָר בען יאָמען (1901־1969).

19. מאַך צו די אייגעלעך

געשאַפן געוואָרן אין דער לאָדזשער געטאָ פונעם דיכטער און פּראָזאַיִקער ישעיה שפּיגל (1906) וואָס האָט איבערגעלעבט די לײַדן אין דער געטאָ און אוישוויץ. פון 1950 לעבט ער אין מדינת־ישׂראל, ווו ער איז אָנערקענט ווי איינער פון די וויכטיקסטע ייִדישע שרײַבערס. די מוזיק האָט געשאַפן דוד בייגלמאַן (1887־1944), אַ באַקאַנטער קאָמפּאָזיטאָר פאַרן ייִדישן טעאַטער פאַר דער מלחמה. ער איז אומגעקומען אין די גאַזקאַמערן פון טרעבלינקע.

20. ישׂראליק

דאָס ליד איז צום ערשטן מאָל געזונגען געוואָרן אויף דער צווייטער עפנטלעכער טעאַטער־פאָרשטעלונג אין דער ווילנער געטאָ, אין פעברואַר, 1942. דער מחבר איז לייב ראָזענטאַל (זע ליד **איך בענק אַהיים**). דער קאָמפּאָזיטאָר — מישאַ וועקסלער

נאָטיצן וועגן די מחברים און קאָמפּאָזיטאָרן

1. עס ברענט

דאָס ליד וואָס זאָגט נביאיש אָן דעם חורבן און אומקום פון פּוילישן ייִדנטום, איז געשאַפן געוואָרן פון דעם פאָלקסדיכטער מרדכי געבירטיג (1877־1942) נאָך דעם פּאָגראָם אין פּוילישן שטעטל פשיטיק אין יאָר 1938. עס איז שפּעטער געזונגען געוואָרן אין די געטאָס פון פּוילן און איז עד־היום איינע פון די לידער וואָס ווערן געזונגען אויף אַלע יזכּור־פאַרזאַמלונגען.

מרדכי געבירטיג איז פאַר דער מלחמה געווען אַ פּאָפּולערער פאָלקסדיכטער, וועמענס לידער עס זײַנען געזונגען געוואָרן בכל תּפוצות ישׂראל. ווען די דײַטשן האָבן פאַרנומען קראָקע האָט ער זיך געראַטעוועט, צוזאַמען מיט זײַן משפּחה, אין דערבײַיִקן שטעטל לאַגעווניקי, ווו ער האָט ווײַטער געשאַפן לידער פון האָפענונג און נקמה. סוף 1941 האָבן אים די דײַטשן צוריק פאַרטריבן אין קראָקעווער געטאָ, ווו זיי האָבן אים דערשאָסן דעם 4טן יולי, 1942.

2. געהאָט האָב איך אַ היים

מרדכי געבירטיג (זע ליד עס ברענט) האָט געשריבן דאָס ליד אין לאַגעווניקי אין מײַ 1941. די מוזיק האָט געשאַפן דער זינגער און קאָמפּאָזיטאָר עמיל גאָראָוועץ (געב׳ 1926) וואָס איז אַוועק פון סאָוועט־רוסלאַנד אין יאָר 1974 און ער לעבט איצט אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

3. ווו אַהין זאָל איך גיין

געשאַפן געוואָרן פאַר דער מלחמה, דאָס ליד ווערט צוגעשריבן צום אַקטיאָר און קופּלעטן־שרײַבער פאַרן ייִדישן טעאַטער ס. קאָרענטײַער. ער איז אומגעקומען אין וואַרשעווער געטאָ אין יאָר 1942. די מעלאָדיע ווערט צוגעשריבן דעם מוזיקער אָסקאַר סטראָק. דאָס ליד, אין פאַרשיידענע וואַריאַנטן, איז געזונגען געוואָרן אין אַ צאָל געטאָס אין פּוילן.

4. גיב אַ ברכה צו דײַן קינד

אַ ליד, וואָס איז געזונגען געוואָרן פון דעפּאָרטירטע ייִדן פון קראָקע אין מעזריטש פּאָדלאַסק און אין געטאָ פון באָכניע אין יאָר 1941. מחבר און קאָמפּאָזיטאָר — אומבאַקאַנט.

5.מײַן מאַמע האָט געוואָלט זײַן אויף מײַן חתונה

פון דעם ייִדיש־סאָוועטישן דיכטער דוד בראָמבערג (1915). די מוזיק איז פון עמיל גאָראָוועץ (זע ליד, געהאַט האָב איך אַ היים).

6. איך בענק אַהיים

איז געשריבן געוואָרן אין דער ווילנער געטאָ. דער דיכטער איז לייב ראָזענטאַל (1916־1941), וואָס איז געווען דער מחבר פון אַ צאָל לידער און רעווי־פאָרשטעלונגען פאַר דעם געטאָ־טעאַטער. ער איז אין יאַנואַר 1945 דערטרונקען געוואָרן פון די דײַטשן אין דעם באַלטישן ים, בײַ קעניגסבערג. קאָמפּאָזיטאָר אומבאַקאַנט.

7. געטאָ

דאָס ליד איז געשריבן געוואָרן פון כּתריאל ברוידאָ (1907־1945), שרײַבער און דירעקטאָר פון ייִדישן רעווי־טעאַטער און קאָנצערטן אין דער ווילנער געטאָ. ער איז אַרעסטירט געוואָרן פון דער געשטאַפּאָ און פאַרשיקט געוואָרן אין אַ קאָנצענטראַציע־לאַגער אין לעטלאַנד. אין 1945 איז ער טראַנספּערירט געוואָרן קיין דײַטשלאַנד און, צוזאַמען מיט אַנדערע הונדערטער ייִדן, דערטרונקען געוואָרן אין באַלטישן ים בײַ קעניגסבערג.

8. פרויען

איז געשאַפן געוואָרן אין ווילנער געטאָ פון כּתריאל ברוידאָ (זע ליד געטאָ). קאָמפּאָזיטאָר אומבאַקאַנט.

9.רבקהלע די שבתדיקע.

נאָך דעם טראַגישן שבת פון 12טן יולי, 1942, ווען די דײַטשן האָבן אַרעסטירט פינף טויזנט ייִדישע מענער און זיי דערשאָסן, איז דאָס ליד געשאַפן געוואָרן אין דער ביאַליסטאָקער געטאָ. די פרויען־אלמנות האָט מען אין געטאָ גערופן "די שבתדיקע". דער מחבר פסח קאַפּלאַן, (1870־1943) איז געווען אַ דיכטער, קאָמפּאָזיטאָר, און רעדאַקטאָר פון דער טאָג־צײַטונג דאָס נײַע לעבן. ער איז אומגעקומען אין דער ביאַליסטאָקער געטאָ אין יאָר 1943.

10. דער הויפזינגער פון וואַרשעווער געטאָ

דאָס ליד איז געשריבן געוואָרן פון ראובן ליפשיץ (1918־1975), מחבר פון אַ ביכל לידער, געשריבן אין דער וואַרשעווער געטאָ און אין אַ די־פּי־לאַגער און מינכן. ער האָט איבערגעלעבט די מלחמה און געוווינט און שיקאַגאָ.

11. דאָס ליד פון בוג

געשאַפן און געזונגען געוואָרן אין טראַנסניסטריע, וווּהין די דײַטשן און זייערע רומענישע אַרויסהעלפערס האָבן פאַרשיקט טויזנטער ייִדן פון רומעניע און דאָרט זײַנען זיי אומגעבראַכט

Bibliography ביבליאָגראַפיע

אײַזמאַן, יהודה.
ממעמקים... פאָלקסלידער פון לאַגערס און געטאָס אין פוילן. בוקאַרעשט: ביבליאָטעק החלוץ, 1945.

געבירטיג, מרדכי.
ס'ברענט, 1939־1942. קראָקע: וואָיעוואָדישע ייִדישע היסטאָרישע קאָמיסיע, 1946.

פעדער, זאַמי.
זאַמלונג פון קאָצעט און געטאָ לידער, מיט דער רעדאַקציאָנעלער מיטהילף פון פּ. טרעפּמאַן און ד. ראָזנטאַל. בערגן־בעלזן: צענטראַלער ייִדישער קאָמיטעט, 1946.

צענטראַל־קאָמיטעט פון ייִדן אין פוילן. אונדזער געזאַנג. מוזיקאַלישע רעדאַקציע: לעאָן ווײַנער. וואַרשע, 1947.

Spector, Johanna.
Ghetto — Und Kz-Lieder Aus Lettland Und Litauen. Vienna: AJDC, 1947.

קאַטשערגינסקי, שמערקע.
דאָס געזאַנג פון ווילנער געטאָ. באַאַרבעט פון עדה עבערמאַן־פרידמאַן און דוד באָטווינוק. פּאַריז: פאַרבאַנד פון ווילנער ייִדן אין פראַנקרײַך, 1947.

קאַטשערגינסקי, ש.
לידער פון געטאָס און לאַגערן. רעדאַקטירט פון ה. לייוויק. ניו־יאָרק: ציקאָ, 1948.

ניגער, ש.
קידוש השם. ניו־יאָרק: לויִס לאַמעד פאָנד דורך ציקאָ, 1948.

Songs Of The Concentration Camps. From the Repertoire of Emma Shaver. Arranged by Lazar Weiner, 1948.

ליפשיץ, ראובן.
צו זינגען און צו זאָגן. מינכן, 1949.

פרגר, משה. מן המצר קראתי. שירי היגטאות, מחנות העבודות, חצרות המוות, הפרטיזנים הנקם והקרב. ירושלים: הוצאת מוסד הרב קוק, 1954.

ייִדישער פאָלקלאָר. נומער 1. ניו־יאָרק: י״ל כהן — פאָלקלאָרקלוב בײַם ייִוואָ, יאַנואַר, 1954.

סעקולעץ, עמיל.
ייִדישע פאָלקס־לידער. בוקאַרעשט: מוזיק־פאַרלאַג פון דעם קאָמפּאָזיטאָרן־פאַרבאַנד פון דער ר(ומענישער) פ(אָלקס) ר(עפּובליק), 1959.

פּופּס, רוטע. דאָס ליד פון געטאָ. וואַרשע: פאַרלאַג ייִדיש בוך, 1962.

Rubin, Ruth.
Jewish Folksongs in Yiddish and English. New York, 1965.

מלאָטעק, חנה און מלכה גאָטליב.
25 געטאָ־לידער מיט מוזיק און טראַנסליטעראַציע. צייכענונגען: צירל וואַלעצקי, ניו־יאָרק: בילדונגס־קאָמיטעט פון אַרבעטער־רינג, 1968.

The Jewish People Live

Open door and open portal,
It's enough, let's not be mournful,
With flags unfurled and freedom's torch held high.
From the burrow, from the bunkers,
Going onward's what we long for,
While proclaiming: Am Yisroel Khay!

Once again our lives are thriving,
It's our answer for surviving,
Our response to everything gone by;
Put a boulder on a boulder,
Placed above us winglike shoulders
Has our future: Am Yisroel Khay!

Again the sunshine's ours,
Through tears our joy returns,
To life now, sisters, brother,
Our presence we affirm!

All the terror that existed
Bravely faced, our hope persisted,
Ghetto, death camp, full of pain and cries!
Jewish folk alive remaining
And once more our song containing
Our message: Am Yisroel Khay!

Yiddish language, mother language,
Was not silenced, dear its usage,
Stripped of pain, we know it will not die.
From the ashes, houses, spires,
Like a flag we held it higher,
We have done so: Am Yisroel Khay!

Again the sunshine's ours...

Who's to hammer, who's to shovel,
Come on, fiddler, play your fiddle,
It wrings the heart and makes the spirit fly. . .
Mothers smile their children rocking,
Sing this song, their crying stopping,
Children sleep too: Am Yisroel Khay!

To the hoe and to the ploughshare,
Miracles will be performed here,
Add a hand and your devotion give,
While we all are here together,
Though we part, and paths may sever,
Sing with me: the Jewish people live!

Again the sunshine's ours...

Con spirito

GM DM

E-fnt tir un e-fnt toy-er, Shoyn ge-nug, ge-nug der troy-er,
O-pen door and o-pen por-tal, It's e-nough, let's not be mourn-ful,

Bb C7 F

Mit fo-nen-fla-ter shpant a-tsind di fray.
With flags un-furled and free-dom's torch held high.

DM GM A7 DM

Fun di bun-kers, fun di le-kher, Shtay-gn ve-in mir alts he-kher,
From the bur-row, from the bunk-ers, Go-ing on-ward's what we long for,

Bb GM DM

Vayl mir zo-gn: am yis-ro-el khay!
While pro-claim-ing: Am Yis-ro-el Khay!

F C7 F

Vi-der oyf-geyn vet dos le-bn Un der-mit a ti-kn ge-bn
Once a-gain our lives are thriv-ing, It's our an-swer for sur-vi-ving,

GM C7 F

Ve-in mir dos alts vos iz far-bay:
Our re-sponse to e-very-thing gone by;

DM GM A7 DM

Leyg a tsi-gl tsu a tsi-gl, I-ber undz ge-shpreyt di fli-gl
Put a boul-der on a boul-der, Placed a-bove us wing-like shoul-ders

Bb GM DM

Hot der goy-rl — am yis-ro-el khay!
Has our fu-ture: Am Yis-ro-el Khay!

F D7 GM

Es shaynt di zun shoyn vi-der Durkh tre-rn shaynt dos glik, Tsum
A-gain the sun-shine's ours, _ Through tears our joy Re-turns, To

C F A7 DM

le-bn shves-ter, bri-der, Mir ke-rn zikh tsu-rik!
life now, sis-ters, bro-thers, Our pre-sence we af-firm!

(Continued)

Am Yisroel Khay!

Efnt tir un efnt toyer,
Shoyn genug, genug der troyer,
Mit fonen-flater shpant atsind di fray.
Fun di bunkers, fun di lekher
Shtaygn veln mir alts hekher,
Vayl mir zogn: Am yisroel khay!

Vider oyfgeyn vet dos lebn
Un dermit a tikn gebn
Veln mir dos alts vos iz farbay;
Leygt a tsigl tsu a tsigl,
Iber undz geshpreyt di fligl
Hot der goyrl — Am yisroel khay!

Es shaynt di zun shoyn vider,
Durkh trern shaynt dos glik,
Tsum lebn shvester, brider,
Mir kern zikh tsurik!

Vifl shrek s'iz nor faranen
Heldish zaynen mir oysgeshtanen,
Getos, lagers ful mit payn-geshrey!
Yidish folk geblibn ze'mir
Un s'vet vider undzer zemer
Vayt farklingen: Am yisroel khay!

Yidish-loshn, mame-loshn
Nit farshtumt un nit farloshn
Oysgesheylt iz shoyn fun payn un vey.
Fun di ashn, fun di shtoybn,
Vi a fon aroysgehoybn,
Hobn mir es — Am yisroel khay!

Es shaynt di zun shoyn vider...

Ver tsum hamer,
Ver tsum ridl,
Nem zikh klezmer
Tsu dayn fidl,
S'zol baym harts
A tsup ton, ot azoy. . .
Shmeykhlen mames iber vign
Un farvign mit dem nign
Zeyere kinder: Am yisroel khay!

Tsu der sher, tsum akerayzn,
Vunder veln mir nokh vayzn,
Leygt zhe ale tsu a hant getray,
Kol-zman mir shteyen nokh
Baym rand do
Eyder ir geyt zikh funander
Zingt zhe mit mir: Am yisroel khay!

Es shaynt di zun shoyn vider...

עם ישׂראל חי

עפנט טיר און עפנט טויער,
שוין גענוג, גענוג דער טרויער,
מיט פאָנען־פלאַטער שפּאַנט אַצינד די פרייַ.
פון די בונקערס, פון די לעכער,
שטייַגן וועלן מיר אַלץ העכער,
ווייַל מיר זאָגן: עם ישׂראל חי!

ווידער אויפגיין וועט דאָס לעבן,
און דערמיט אַ תּיקון געבן
וועלן מיר דאָס אַלץ וואָס איז פאַרבייַ;
לייגט אַ ציגל צו אַ ציגל,
איבער אונדז געשפּרייט די פליגל
האָט דער גורל — עם ישׂראל חי!

עס שייַנט די זון שוין ווידער,
דורך טרערן שייַנט דאָס גליק,
צום לעבן, שוועסטער, ברידער,
מיר קערן זיך צוריק!

וויפל שרעק ס׳איז נאָר פאַראַנען
העלדיש זייַנען מיר אויסגעשטאַנען,
געטאָס, לאַגערס פול מיט פּייַן־געשריי!
ייִדיש־פאָלק געבליבן זע׳ מיר
און ס׳וועט ווידער אונדזער זמר
ווייַט פאַרקלינגען: עם ישׂראל חי!

ייִדיש־לשון, מאַמע־לשון,
ניט פאַרשטומט און ניט פאַרלאָשן,
אויסגעשיילט איז שוין פון פּייַן און וויי.
פון די אַשן, פון די שטויבן,
ווי אַ פאָן אַרויסגעהויבן
האָבן מיר עס — עם ישׂראל חי!

עס שייַנט די זון שוין ווידער...

ווער צום האַמער,
ווער צום רידל,
נעם זיך קלעזמער
צו דייַן פידל,
ס׳זאָל בייַם האַרץ
אַ צופּ טאָן, אָט אַזוי...
שמייכלען מאַמעס איבער וויגן
און פאַרוויגן מיט דעם ניגון
זייערע קינדער:עם ישׂראל חי!

צו דער שער, צום אַקעראייַזן,
וווּנדער וועלן מיר נאָך ווייַזן.
לייגט זשע אַלע צו אַ האַנט געטרייַ,
כּל זמן מיר שטייען נאָך
בייַם ראַנד דאָ
איידער איר גייט זיך פונאַנדער
זינגט זשע מיט מיר, עם ישׂראל חי!

עס שייַנט די זון שוין ווידער...

This song was written by M. Knapheise (1910–), poet who survived the war in Russia and now resides in Argentina where he edits a Yiddish literary magazine. The music is by S. Beresovsky (1908–1975). The song was written after the Holocaust and was sung in the Displaced Persons camps in Europe.

Con Spirito

Zog nit keyn mol az du geyst dem lets-tn veg,
Ne-ver say this is the fi-nal road for you,

Khotsh him-len blay-e-ne far-shte-ln bloy-e teg.
Though lead-ened skies may co-ver o-ver days of blue.

Ku-men vet nokh un-dzer oys-ge-benk-te sho,
As the ho-ur that we longed for is so near,

S'vet a poyk ton un-dzer trot: mir zay-nen do!
Our ___ step beats out the mes-sage: we are here!

Zog Nit Keyn Mol / זאָג ניט קיין מאָל!

Zog nit keyn mol az du geyst dem letstn veg,
Khotsh himlen blayene farshteln bloye teg.
Kumen vet nokh undzer oysgebenkte sho–
Es vet a poyk ton undzer trot–mir zaynen do!

Fun grinem palmenland biz vaysn land fun shney,
Mir kumen on mit undzer payn, mit undzer vey,
Un vu gefaln s'iz a shprits fun undzer blut,
Shprotsn vet dort undzer gvure, undzer mut.

Es vet di morgnzun bagildn undz dem haynt,
Un der nekhtn vet farshvindn mitn faynd,
Nor oyb farzamen vet di zun in dem kayor–
Vi a parol zol geyn dos lid fun dor tsu dor.

Dos lid geshribn iz mit blut un nit mit blay,
S'iz nit keyn lidl fun a foygl af der fray,
Dos hot a folk tsvishn falndike vent
Dos lid gezungen mit naganes in di hent!

To zog nit keyn mol az du geyst dem letstn veg,
Khotsh himlen blayene farshteln bloye teg,
Kumen vet nokh undzer oysgebenkte sho–
Es vet a poyk ton undzer trot–mir zaynen do!

זאָג ניט קיין מאָל, אַז דו גייסט דעם לעצטן וועג,
כאָטש הימלען בלײַענע פאַרשטעלן בלויע טעג.
קומען וועט נאָך אונדזער אויסגעבענקטע שעה,
עס וועט אַ פּויק טאָן אונדזער טראָט — מיר זײַנען דאָ!

פון גרינעם פּאַלמענלאַנד ביז ווײַסן לאַנד פון שניי,
מיר קומען אָן מיט אונדזער פּײַן, מיט אונדזער וויי,
און ווּ געפאַלן ס'איז אַ שפּריץ פון אונדזער בלוט,
שפּראָצן וועט דאָרט אונדזער גבורה, אונדזער מוט.

עס וועט די מאָרגנזון באַגילדן אונדז דעם הײַנט,
און דער נעכטן וועט פאַרשווינדן מיטן פײַנד.
נאָר אויב פאַרזאַמען וועט די זון אין דעם קאַיאָר —
ווי אַ פּאַראָל זאָל גיין דאָס ליד פון דור צו דור.

דאָס ליד געשריבן איז מיט בלוט און ניט מיט בלײַ,
ס'איז ניט קיין לידל פון אַ פויגל אויף דער פרײַ,
דאָס האָט אַ פאָלק צווישן פאַלנדיקע ווענט
דאָס ליד געזונגען מיט נאַגאַנעס אין די הענט.

טאָ זאָג ניט קיין מאָל, אַז דו גייסט דעם לעצטן וועג,
כאָטש הימלען בלײַענע פאַרשטעלן בלויע טעג.
קומען וועט נאָך אונדזער אויסגעבענקטע שעה —
עס וועט אַ פּויק טאָן אונדזער טראָט — מיר זײַנען דאָ!

Never Say

Never say this is the final road for you,
Though leadened skies may cover over days of blue.
As the hour that we longed for is so near,
Our step beats out the message – we are here!

From lands so green with palms to lands all white
with snow,
We shall be coming with our anguish and our woe,
And where a spurt of our blood fell on the earth,
There our courage and our spirit have rebirth.

The early morning sun will brighten our day,
And yesterday with our foe will fade away.
But if the sun delays and in the east remains –
This song as password generations must maintain.

This song was written with our blood and not with
lead,
It's not a little tune that birds sing overhead,
This song a people sang amid collapsing walls,
With grenades in hands they heeded to the call.

Therefore never say the road now ends for you,
Though leadened skies may cover over days of blue.
As the hour that we longed for is so near –
Our step beats out the message – we are here!

Written in the Vilno ghetto, the song became the anthem of the underground resistance movement. Later it spread to other ghettos and partisan divisions. Today it is sung at all commemorative gatherings. It was written by Hirsh Glik (see note about author in *Shtil Di Nakht*). He set the words to a melody by the Russian composer Dmitri Pokrass.

Moderato

Shlof, mayn kind, shlof vi-der ru - ik ayn,
Sleep, my child, sleep qui-et - ly this time,

Biz di nakht un di le - vo - ne shaynt.
Till the night al-lows the moon to shine.

Oyf dem hi - ml glan - tsn shte-rn, Kuk nit, kind, oyf
In the sky the stars ap - pear, — Child, don't look up-

may-ne tre-rn, Shlof, mayn kind, shlof vider ru-ik ayn.
on my tears, — Sleep, my child, sleep qui-et-ly this time.

Lid Fun Umbakantn Partizan

ליד פון אומבאַקאַנטן פּאַרטיזאַן

Shlof, mayn kind, shlof vider ruik ayn,
Biz di nakht un di levone shaynt.
Af dem himl glantsn shtern,
Kuk nit, kind, af mayne trern,
Shlof, mayn kind, shlof vider ruik ayn.

Der tate vet shoyn mer nit kumen,
Men hot im fun undz tsugenumen.
Iber gasn im geshlept,
In gazkamern im dershtikt,
Shlof, mayn kind, shlof vider ruik ayn.

Du zolst di fonen hoykh heybn,
Geyn foroys mit festn gloybn,
Az men muz bafrayen shklafn,
Firn tsu a nayem hafn,
Firn tsu a nayer, frayer velt.

Shlof, mayn kind, shlof vider ruik ayn,
Biz di nakht un di levone shaynt.
Af dem himl glantsn shtern,
Kuk nit, kind, af mayne trern,
Shlof, mayn kind, shlof vider ruik ayn.

שלאָף, מײַן קינד, שלאָף ווידער רויִק אײַן,
ביז די נאַכט און די לבֿנה שײַנט.
אויף דעם הימל גלאַנצן שטערן,
קוק ניט, קינד, אויף מײַנע טרערן,
שלאָף, מײַן קינד, שלאָף ווידער רויִק אײַן.

דער טאַטע וועט שוין מער ניט קומען,
מען האָט אים פון אונדז צוגענומען.
איבער גאַסן אים געשלעפּט,
אין גאַזקאַמערן אים דערשטיקט.
שלאָף, מײַן קינד, שלאָף ווידער רויִק אײַן.

דו זאָלסט די פאָנען הויך הייבן,
גיין פאָרויס מיט פעסטן גלויבן,
אַז מען מוז באַפרײַען שקלאַפן,
פירן צו אַ נײַעם האַפן,
פירן צו אַ נײַער, פרײַער וועלט.

שלאָף, מײַן קינד, שלאָף ווידער רויִק אײַן,
ביז די נאַכט און די לבֿנה שײַנט.
אויף דעם הימל גלאַנצן שטערן,
קוק ניט, קינד, אויף מײַנע טרערן.
שלאָף, מײַן קינד, שלאָף ווידער רויִק אײַן.

Song of an Unknown Partisan

Sleep, my child, sleep quietly this time,
Till the night allows the moon to shine.
In the sky the stars appear,
Child, don't look upon my tears,
Sleep, my child, sleep quietly this time.

Your dear father is forever lost,
Taken from us, bitter is the cost.
On a street was dragged and tied,
In a gas-chamber he died.
Sleep, my child, sleep quietly this time.

High you'll hold our flag one fine day,
With conviction you will lead the way,
Say that people must be free,
Rouse mankind and let them see
That there is a better, freer world.

Sleep, my child, sleep quietly this time,
Till the night allows the moon to shine.
In the sky the stars appear,
Child, don't look upon my tears,
Sleep, my child, sleep quietly this time.

This song was sung in the Kaunas and Vilno ghettos, as well as Transnistria. It was adapted from an earlier Yiddish song about the Spanish Civil War as well as from a worker's song. Author and composer unknown.

Moderato

CM FM CM

S'far - shvindt nit de nakht un der tog kumt nit on, A
The night does not end, the day does not dawn, A

GM Bb7

blu - ti - ke koyl vert di erd shoyn. A
blood-ied world spins in mo - men - tum.

Eb Ab Eb

yid fla - tert oyf vi a shtur - mi - she fon, A
Jews flut - ter high as flags in a storm,

G G7

fon i - nem tol fun di mey - sim. A
Flags in the val - ley of phan - toms.

CM Ab CM FM

yid fla - tert oyf vi a shtur - mi - she fon, A
Jews flut - ter high as__ flags in a storm,

G CM

fon i - nem tol fun di mey - sim.
Flags in the val - ley of phan - toms.

Varshe וואַרשע

S'farshvindt nit di nakht un der tog kumt nit on,
A blutike koyl vert di erd shoyn.
A yid flatert uf vi a shturmishe fon
A fon inem tol fun di meysim.

In khurves dos geto, di yidn-in shlakht
Der yid shprayzt durkh roykh un durkh flamen,
-Nekome! nekome!-es sturemt di nakht,-
Far kinder, far tates, far mames!

Der shney shit un shit un di erd vert nit vays
Es halt nokh dos blut in eyn zidn.
Es ruft nokh nekome af shneyikn ayz.-
Dos blut fun di heldishe yidn.

Keyn tog vet nit zayn,-ruft der yid-un keyn nakht.
Mir veln di velt nit fargebn!
Di velkhe zaynen gefaln in shlakht,
Eybik in undz veln lebn!

Mir veln gedenken dem vey un dem mut,
Es fibert in gli di neshome.
Krits oys zikh in hartsn dray verter fun blut:
Nekome! Nekome! Nekome!

ס׳פֿאַרשווינדט ניט די נאַכט און דער טאָג קומט ניט אָן,
אַ בלוטיקע קויל ווערט די ערד שוין.
אַ ייִד פֿלאַטערט אויף ווי אַ שטורמישע פֿאָן,
אַ פֿאָן אינעם טאָל פֿון די מתים.

אין חורבות דאָס געטאָ, די ייִדן — אין שלאַכט,
דער ייִד שפּרייַזט דורך רויך און דורך פֿלאַמען,
— נקמה! נקמה! — עס שטורעמט די נאַכט, —
פֿאַר קינדער, פֿאַר טאַטעס, פֿאַר מאַמעס!

דער שניי שיט און שיט און די ערד ווערט ניט ווייַס,
עס האַלט נאָך דאָס בלוט אין איין זידן,
עס רופֿט נאָך נקמה אויף שנייִיקן אייַז, —
דאָס בלוט פֿון די העלדישע ייִדן.

קיין טאָג וועט ניט זייַן, — רופֿט דער ייִד — און קיין נאַכט,
מיר וועלן די וועלט ניט פֿאַרגעבן!
די וועלכע זייַנען געפֿאַלן אין שלאַכט,
אייביק אין אונדז וועלן לעבן!

מיר וועלן געדענקען דעם וויי און דעם מוט,
עס פֿיבערט אין גלי די נשמה,
קריץ אויס זיך אין האַרצן דרייַ ווערטער פֿון בלוט:
נקמה! נקמה! נקמה!

Warsaw

The night does not end, the day does not dawn,
A bloodied world spins in momentum.
Jews flutter high as flags in a storm,
Flags in the valley of phantoms.

In ruins the ghetto - in slaughter the Jew,
He marches through flame and through fire,
Vengeance, yes vengeance - the night echoes too,
For children, for fathers, for mothers!

The snow falls and falls, yet the earth is not white,
The blood that it holds ever seething,
The snow and the ice call for vengeance to right
The torture of Jews and their bleeding.

There will be no day - calls the Jew - and no night,
The world never will be forgiven!
They who are lost, those who fell in the fight,
In us will forever be living!

We will remember the courage and pain,
Our souls filled forever with fervor,
And deep in our bloodstained heart chisel three words:
For vengeance! for vengeance! for vengeance!

Words written on the first anniversary of the Warsaw ghetto uprising in 1944 by poet-partisan S. Kaczerginski (see note about author in *Friling*). The music is by Leon Wajner (1898), pianist, composer, conductor and teacher. Wajner survived the war and settled in Buenos Aires, where he was active in Yiddish cultural life.

Con spirto

D7 G E7

Un-dzer lid iz ful mit troy-er, — Dreyst iz
Our — song is filled with griev-ing, — Bold our

Am A7 D D7 G

un-dzer mun-ter-gang, Khotsh der soy-ne
step we march a-long, Though the foe the

E7 Am D7

vakht baym toy-er, — Shtu-remt yu-gnt mit ge-
gate-ways watch-ing, — Youth comes storm-ing with their

G D7 G

zang: Yung iz ye-der, ye-der, ye-der ver es vil nor,
song: Young are they, are they, are they whose age won't bind them,

D7 G B dim. E7

yo-rn ho-bn keyn ba-tayt, Al-te
years don't real-ly mean a thing, Eld-ers

Am E7 Am C G A9

ke-nen, ke-nen, ke-nen oykh zayn kin-der fun a nay-er
al-so, al-so, al-so can be child-ren in a new-er

D7 G

fray-er tsayt.
fre-er spring.

Yugnt-Himen — יוגנט־הימען

Undzer lid iz ful mit troyer,
Dreyst is undzer muntergang.
Khotsh der soyne vakht baym toyer,
Shturemt yugnt mit gezang:

Yung iz yeder, yeder, yeder ver es vil nor,
Yorn hobn keyn batayt,
Alte kenen, kenen, kenen oykh zayn kinder
Fun a nayer, frayer tsayt.

Ver es voglt um af vegn.
Ver mit dreystkeyt s'shtelt zayn fus
Brengt di yugnt zey antkegn
Funem geto a gerus.

Yung iz yeder...

Mir gedenken ale sonim.
Mir dermonen ale fraynd.
Eybik veln mir farbindn
Undzer nekhtn mitn haynt.

Yung iz yeder...

Klaybn mir tsunoyf di glider.
Vider shtoln mir di rey.
Geyt a boyer, geyt a shmider.–
Lomir ale geyn mit zey!

Yung iz yeder...

אונדזער ליד איז פול מיט טרויער
דרייסט איז אונדזער מונטער־גאַנג
כאָטש דער שׂונא וואַכט בײַם טויער, —
שטורעמט יוגנט מיט געזאַנג:

יונג איז יעדער, יעדער, יעדער ווער עס וויל נאָר,
יאָרן האָבן קיין באַטײַט,
אַלטע קענען, קענען, קענען אויך זײַן קינדער
פון אַ נײַער, פרײַער, צײַט.

ווער עס וואָגלט אום אויף וועגן,
ווער מיט דרייסטקייט ס׳שטעלט זײַן פוס,
ברענגט די יוגנט זיי אַנטקעגן
פונעם געטאָ אַ גערוס.

יונג איז יעדער...

מיר געדענקען אַלע שׂונאים,
מיר דערמאָנען אַלע פרײַנד,
אייביק וועלן מיר פאַרבינדן
אונדזער נעכטן מיטן הײַנט.

יונג איז יעדער...

קלײַבן מיר צונויף די גלידער,
ווידער שטאָלן מיר די ריי.
גייט אַ בויער, גייט אַ שמידער, —
לאָמיר אַלע גיין מיט זיי...

יונג איז יעדער...

Hymn of Youth

Our song is filled with grieving, –
Bold our step, we march along,
Though the foe the gateway's watching, –
Youth comes storming with their song:

Young are they, are they, are they
whose age won't bind them,
Years don't really mean a thing,
Elders also, also, also, can be children
In a newer, freer spring.

Those who roam upon the highways,
Those whose step with hope is strong,
From the ghetto youth salutes them
And their greetings send along.

Young are they. . .

We remember all our tyrants,
We remember all our friends,
And we pledge that in the future
Our past and present blend.

Young are they. . .

So we're girding our muscles,
In our ranks we're planting steel,
Where a blacksmith, builder marches, –
We will join them with our zeal!

Young are they. . .

This song written by S. Kaczerginski (see note about author in *Friling)*. was dedicated to the children's and youth club in the Vilno ghetto. Composer is Bayse Rubin who is believed to have survived the war.

Itsik Vitnberg איציק וויטנבערג

Moderato

Dm Gm Dm
S'ligt er - gets far - tay - et Der faynd vi a khay - e, Der
Some - where crouch - ing, hid - ing The foe beast - like bid - ing The

Bb C7 F A7
mau - zer er vakht in mayn hant Nor
mau - zer keeps watch in my hand. Sud - den -

Dm C7 F Cm D7 Gm
plu - tsem ge - sta - po, Es firt a ge - shmid - tn Durkh
ly the ge - sta - po Leads one whom they've trapped oh! Through

Dm A7 Dm
fints - ter - nish dem ko - men - dant.
dark - ness it's our com - man - dant.

Somewhere crouching, hiding
The foe, beastlike, biding,
The mauzer keeps watch in my hand –
Suddenly the Gestapo
Leads one whom they've trapped oh!
Through darkness, it's our commandant.

With lightning the night
Tears the ghetto with fright,
There's danger about and fears mount.
Dear friends so devoted,
Chains must be exploded,
And vanish must our commandant.

Night faded, it tore us,
As death stood before us,
The ghetto in fever did pant.
In turmoil the ghetto –
Commands the Gestapo:
It's death or it's your commandant.

Then spoke up our Itsik
As quick as a blink is
"I must heed this edict, that's clear.
I'll not forfeit your lives
To the tyrants' cruel knives."
To death he goes without fear.

Again, crouching, hiding
The foe, beastlike, biding,
Again mauzer guards in my hand.
Now you're dear to me,
My savior you must be,
Now you must be my commandant.

S'ligt ergets fartayet
Der faynd vi a khaye,
Der mauzer er vakht in mayn hant,
Nor plutsem geshtapo.
Es firt a geshmidtn
Durkh fintsternish dem komendant.

Di nakht hot mit blitsn
Dos geto tserisn,
"Gefar!"-shrayt a toyer, a vant.
Khaveyrim getraye
Fun keytn bafrayen
Farshvindn mit dem komendant.

Di nakht iz farfloygn,
Der toyt far di oygn.
Dos geto es fibert in brand.
In umru dos geto.
Es drot di geshtapo:
"Toyt,-oder dem komendant!"

Gezogt hot dan Itsik
Un durkh a blits iz-
"Ikh vil nit ir zolt tsulib mir
Darfn dos lebn
Dem soyne opgebn". . .
Tsum toyt geyt shtolts der komandir!

Ligt vider fartayet
Der faynd vi a khaye,
Vakhst vider, mayn mauzer, in hant,
Itst bist mir tayer.
Zay du mayn bafrayer.
Zay du itster mayn komendant!

ס'ליגט ערגעץ פֿאַרטײַעט
דער פֿײַנד ווי אַ חיה,
דער מאַוזער ער וואַכט אין מײַן האַנט,
נאָר פּלוצעם געשטאַפּאָ,
עס פֿירט אַ געשמידטן
דורך פֿינצטערניש דעם קאָמענדאַנט.

די נאַכט האָט מיט בליצן
דאָס געטאָ צעריסן,
געפֿאַר — שרײַט אַ טויער, אַ וואַנט.
חברים געטרײַע
פֿון קייטן באַפֿרײַען,
פֿאַרשווינדן מיט דעם קאָמענדאַנט.

די נאַכט איז פֿאַרפֿלויגן,
דער טויט פֿאַר די אויגן,
דאָס געטאָ עס פֿיבערט אין בראַנד.
אין אומרו דאָס געטאָ,
עס דראָט די געשטאַפּאָ:
טויט — אָדער דעם קאָמענדאַנט!

געזאָגט האָט דאַן איציק —
און דורך אַ בליץ איז —
"איך וויל ניט איר זאָלט צוליב מיר
דאַרפֿן דאָס לעבן
דעם שׂונא אָפּגעבן"...
צום טויט גייט שטאָלץ דער קאָמאַנדיר!

ליגט ווידער פֿאַרטײַעט
דער פֿײַנד ווי אַ חיה,
וואַכסט ווידער, מײַן מאוזער, אין האַנט,
איצט ביסט מיר טײַער,
זײַ דו מײַן באַפֿרײַער,
זײַ דו איצטער מײַן קאָמענדאַנט!

On July 16, 1943 the Gestapo arrested Itsik Vitnberg, the commander of the partisan forces in the Vilno ghetto. A group of partisans freed him on the way to prison. The next day the Gestapo threatened to liquidate the entire ghetto population if Vitnberg did not surrender. To avert the imminent bloodbath, Vitnberg sacrificed his life and surrendered. Words are by S. Kaczerginski (see note about author in *Friling*); the melody is based on a Russian song.

Shtil Di Nakht   שטיל די נאַכט

Moderato

Dm Gm A7 Dm
Shtil, di nakht iz oys-ge-shte - rnt,
Still the night, and full of star - light,
F B♭ F A7
Un der frost, er hot ge - brent; Tsi ge-
And the frost burned on the land; Do
B♭ D7 Gm D7 Gm Dm
denk - stu vi ikh hob dikh ge - le - rnt
you still re-mem-ber how I taught you To
Gm6 Am7 A7 Dm
Hal - tn a shpay - er in di hent. Tsi ge-
hold a re- vol - ver in your hand. Do
Dm
hent.
hand.

Still the Night

Still the night, and full of starlight,
And the frost – burned on the land;
Do you still remember how I taught you
To hold a revolver in your hand?

A girl, a sheepskin and a beret,
In her hands she holds a gun,
A girl with her face as smooth as velvet
Keeps watch of the enemy's caravan.

An aim, a shot right on the target,
Her small pistol had reached its mark,
An auto filled high with ammunition
Her shot had stopped it in the dark.

At dawn she crept out of the woodland,
With snowy garlands in her hair,
Encouraged by her little victory
For our future freer heirs.

Shtil, di nakht iz oysgeshternt,
Un der frost–er hot gebrent;
Tsi gedenkstu vi ikh hob dikh gelernt
Haltn a shpayer in di hent.

A moyd, a peltsl un a beret,
Un halt in hant fest a nagan,
A moyd mit a sametenem ponim
Hit op dem soynes karavan.

Getsilt, geshosn un getrofn
Hot ir kleyninker pistoyl,
An oyto, a fulinkn mit vofn
Farhaltn hot zi mit eyn koyl.

Far tog, fun vald aroysgekrokhn,
Mit shney–girlandn af di hor,
Gemutikt fun kleyninkn nitsokhn
Far undzer nayem, frayen dor.

שטיל די נאַכט איז אויסגעשטערנט
און דער פראָסט — ער האָט געברענט;
צי געדענקסטו ווי איך האָב דיך געלערנט
האַלטן אַ שפּײַער אין די הענט.

אַ מויד, אַ פּעלצל און אַ בערעט,
און האַלט אין האַנט פעסט אַ נאַגאַן,
אַ מויד מיט אַ סאַמעטענעם פּנים
היט אָפּ דעם שׂונאס קאַראַוואַן.

געצילט, געשאָסן און געטראָפן
האָט איר קלייניקער פּיסטויל,
אַן אויטאָ אַ פולינקן מיט וואָפן
פאַרהאַלטן האָט זי מיט איין קויל.

פאַר טאָג פון וואַלד אַרויסגעקראָכן,
מיט שניי־גירלאַנדן אויף די האָר,
געמוטיקט פון קליינינקן נצחון
פאַר אונדזער נײַעם, פרײַען דור.

This song was written by Hirsh Glik (1922–1944) in 1942 after partisans blew up a German convoy of trucks. A member of the literary group of young poets, Yungvald, before the war, Glik was imprisoned in a concentration camp in Estonia and was killed by the Germans in 1944. Composer unknown.

Moderato

Es shlogt di sho, Mir zay - nen
The hour ___ strikes, We've braved the

do, Mir ku - kn in di vay - tn. ___
night, We're look - ing towards to - mor - row. ___

S'vert der hi - ml vi - der
The hea - vens once a - gain are

blo, S'ku - men nay - e tsay - tn. ___
bright, New days will have no sor - rows. ___

Un khotsh der - vayl iz fints - ter
And e - ven though it's dark as

shtok, Var - tn mir ge - dul - dik, ___
pitch, We're wait - ing with en - dur - ance, ___

Es kumt der tog, es shlogt di
The day ar - rives, the hour ___

sho ___ Dan falt der, ver s'iz shul - dik. ___
strikes — The end for guilt - y ___ ty - rants. ___

The Hour Strikes

The hour strikes,
We've braved the night,
We're looking towards tomorrow.
The heavens once again are bright,
New days will have no sorrows.
And even though it's dark as pitch,
We're waiting with endurance,
The day arrives, the hour strikes -
The end for guilty tyrants.

Es Shlogt Di Sho — עס שלאָגט די שעה

Es shlogt di sho,
Mir zaynen do,
Mir kukn in di vaytn.
S'vert der himl vider blo,
S'kumen naye tsaytn.
Un khotsh dervayl iz fintster–shtok.
Vartn mir geduldik,
Es kumt der tog, es shlogt di sho–
Dan falt der, ver s'iz shuldik.

עס שלאָגט די שעה,
מיר זײַנען דאָ,
מיר קוקן אין די ווײַטן.
ס'ווערט דער הימל ווידער בלאָ,
ס'קומען נײַע צײַטן.
און כאָטש דערווײַל איז פינצטער־שטאָק,
וואַרטן מיר געדולדיק,
עס קומט דער טאָג, עס שלאָגט די שעה —
דאַן פאַלט דער, ווער ס'איז שולדיק.

This song was part of a revue *Moyshe Halt Zikh,* performed in the Vilno ghetto in September, 1943. Words are by Kasriel Broydo (see note about author in *Geto*). Composer unknown.

מיר זײַנען

We Are Here!

דא

Moderato

Dm — Gm6

Es hot undz dos le - bn ge - ru - fn, Dos

In the past it was life that beck - oned,

A7 — Dm

le - bn fun zu - ni - ke teg. Hot

Life filled with bright sun - ny days. And

Cm6 — D7 — Gm — D7 — Gm

ye - der in land, a - zoy mun - ter ge - shpant Un ba -

so one and all with - out thought or re - call, Went

E7 — A7 — Dm

zun - der ge - gan - gen in veg. Tsu

gai - ly their own sep - a - rate ways. It's

Dm — Gm6

eyns, tsvey, dray, Tsu eyns, tsvey, dray, Af

one, two, three, — It's one, two, three,

Cm6 — D7 — Gm

ar - bet in veg zikh ge - lozt, ye - der

Walk - ing to work, time would fly, E - very

Gm — Dm — B♭

trot hot zayn klang, ye - der veg zayn ge - zang, Ven du

step ring - ing strong, E - very road has it's song, When you

A7 — Dm

veyst vu du geyst un far vos.

know where you're go - ing and why.

It's One, Two, Three

In the past it was life that beckoned,
Life filled with bright sunny days.
And so one and all, without thought or recall,
Went gaily their own separate ways.
It's one, two, three,
It's one, two, three,
Walking to work, time would fly,
Every step ringing strong,
Every road had it's song,
When you know where you're going and why.

Forbidden for us now the sidewalk,
Though others go at will, and free,
And we, you must know,
On the stone roadway go,
Under whiplash and brutality.
It's one, two, three,
It's one, two, three,
The roadway is where we pass by.
The step's far from strong,
With a difference in song,
When you're going without knowing why.

The old people and the young ones
Built lives hoping joy lay ahead,
When a sharp sword was hurled,
Wiping dreams from the world
And like the poor sheep we were led.
It's one, two, three,
It's one, two, three,
Treated like sheep we stood by,
Where's your child, where's your wife?
Where's the reason for life?
No one knows the wherein or the why.

But brother, a new kind of rhythm
Will bring to your ear a new song,
And the one, who in fear
Hid, afraid to come near,
Will be marching with us
Right along.
It's one, two, three,
It's one, two, three,
To alleys and gateways good-bye!
Every step ringing strong
Brings a far different song,
When you go and you now know the why.

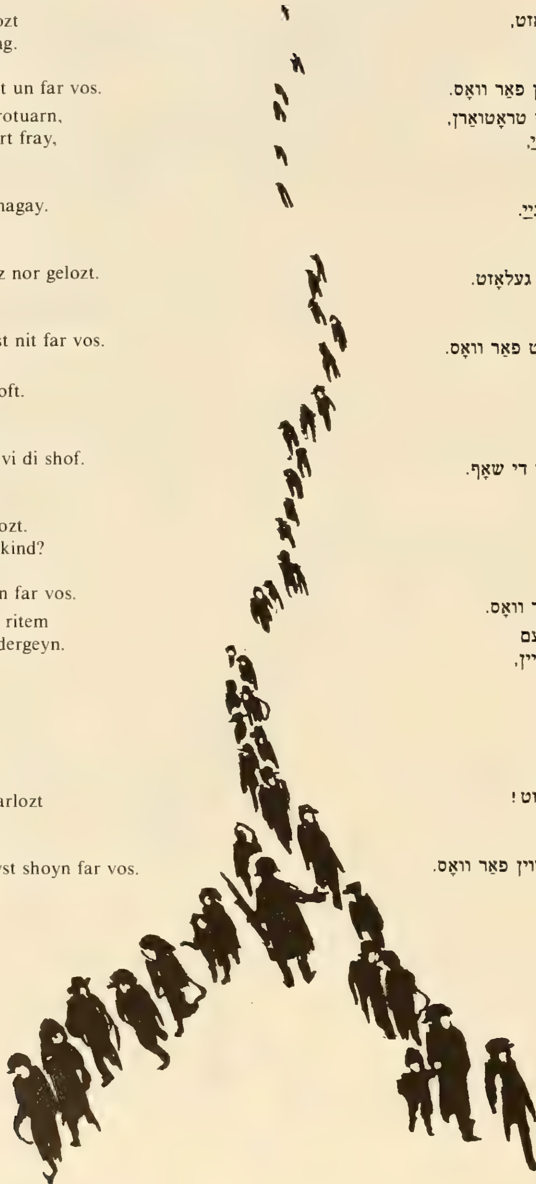
Tsu Eyns, Tsvey, Dray — צו איינס, צוויי, דרײַ

Es hot undz dos lebn gerufn,
Dos lebn fun zunike teg,
Hot yeder in land, azoy munter geshpant,
Un bazunder gegangen in veg.
Tsu eyns, tsvey, dray–
Tsu eyns, tsvey, dray,
Af arbet in veg zikh gelozt
Yeder trot hot zayn klang.
Yeder veg zayn gezang.
Ven du veyst vu du geyst un far vos.

Itst iz far undz farvert trotuarn,
Khotsh andere geyen dort fray,
Un mir, tut a kuk
Afn shteynernem bruk,
Unter ayzerne klep fun nagay.
Tsu eyns, tsvey, dray,
Tsu eyns, tsvey, dray,
Dem bruk hot men undz nor gelozt.
Hot der trot aza klang
Gor an ander gezang,
Ven du geyst un du veyst nit far vos.

Es hobn alte un yunge
Dos lebn geboyt un gehoft.
Biz es hot aza shverd
Alts farvisht fun der erd
Un gefirt hot men undz vi di shof.
Tsu eyns, tsvey, dray,
Tsu eyns, tsvey, dray,
Azoy vi di shof zikh gelozt.
Vu dayn vayb, vu dayn kind?
Vu dos gantse gezind?
Keyner veys nit vuhin un far vos.

Nor, bruder, an anderer ritem
Vet bald tsu dayn oyer dergeyn.
Un di, vos far shrek,
Geven ersht farshtekt,
Shpanen mit undz
Nit aleyn.
Tsu eyns, tsvey, dray,
Tsu eyns, tsvey, dray,
Di geslekh, dem toyer farlozt
S'hot der trot aza klang
Gor an ander gezang.
Ven du geyst, un du veyst shoyn far vos.

עס האָט אונדז דאָס לעבן גערופן,
דאָס לעבן פון זוניקע טעג
האָט יעדער אין לאַנד, אַזוי מונטער געשפּאַנט,
און באַזונדער געגאַנגען אין וועג.
צו איינס, צוויי, דרײַ, —
צו איינס, צוויי, דרײַ,
אויף אַרבעט אין וועג זיך געלאָזט,
יעדער טראָט האָט זײַן קלאַנג,
יעדער וועג זײַן געזאַנג,
ווען דו ווייסט ווו דו גייסט און פאַר וואָס.

איצט איז פאַר אונדז פאַרווערט טראָטואַרן,
כאָטש אַנדערע גייען דאָרט פרײַ,
און מיר, טוט אַ קוק,
אויפן שטיינערנעם ברוק,
אונטער אײַזערנע קלעפּ פון נאַגײַ.
צו איינס, צוויי, דרײַ,
צו איינס, צוויי, דרײַ,
דעם ברוק האָט מען אונדז נאָר געלאָזט.
האָט דער טראָט אַזאַ קלאַנג
גאָר אַן אַנדער געזאַנג,
ווען דו גייסט און דו ווייסט ניט פאַר וואָס.

עס האָבן אַלטע און יונגע
דאָס לעבן געבויט און געהאָפט
ביז עס האָט אַזאַ שווערד
אַלץ פאַרווישט פון דער ערד
און געפירט האָט מען אונדז ווי די שאָף.
צו איינס, צוויי, דרײַ,
צו איינס, צוויי, דרײַ,
אַזוי ווי די שאָף זיך געלאָזט,
ווו דײַן ווײַב, ווו דײַן קינד?
ווו דאָס גאַנצע געזינד?
קיינער ווייס ניט וווהין און פאַר וואָס.

נאָר, ברודער, אַן אַנדערער ריטעם
וועט באַלד צו דײַן אויער דערגיין,
און די, וואָס פאַר שרעק
געווען ערשט פאַרשטעקט,
שפּאַנען מיט אונדז ניט אַליין.
צו איינס, צוויי, דרײַ,
צו איינס, צוויי, דרײַ,
די געסלעך, דעם טויער פאַרלאָזט!
ס'האָט דער טראָט אַזאַ קלאַנג
גאָר אַן אַנדער געזאַנג,
ווען דו גייסט, און דו ווייסט שוין פאַר וואָס.

Song created in the Vilno ghetto by Leyb Rozental (see note about author in *Ikh Benk Aheym*). It was an adaptation of an early German concentration camp song by Hans Eisler.

Moderato

Yi-dn zol zayn frey-lekh! Shoyn nit lang, ikh hof:
Jews, let us be cheer-ful! It won't be long, don't fear—

S'ekht bald di mil-kho-me, Es kumt bald zey-er sof.
The war will soon be o-ver, Their end is ve-ry near.

Frey-lekh, nor nit zor-gn Un nit a-rum-geyn trib,
Cheer-ful, don't you wor-ry, Don't go a-round so sad,

Hot ge-duld, bi-to-khn— (Un) nemt alts on far lib. (Un)
Have both hope and pa-tience— Bear things and be glad.

nemt alts on far lib. Ay-day, Hot bi-to-khn,
Bear things and be glad. Ay-day, Hope and pa-tience,

Nemt alts on far lib.
Bear things and be glad.

Moments of Hope

Jews, let us be cheerful!
It won't be long, don't fear –
The war will soon be over,
Their end is very near.
Cheerful, don't you worry,
Don't go around so sad,
Have both hope and patience—
Bear things and be glad.

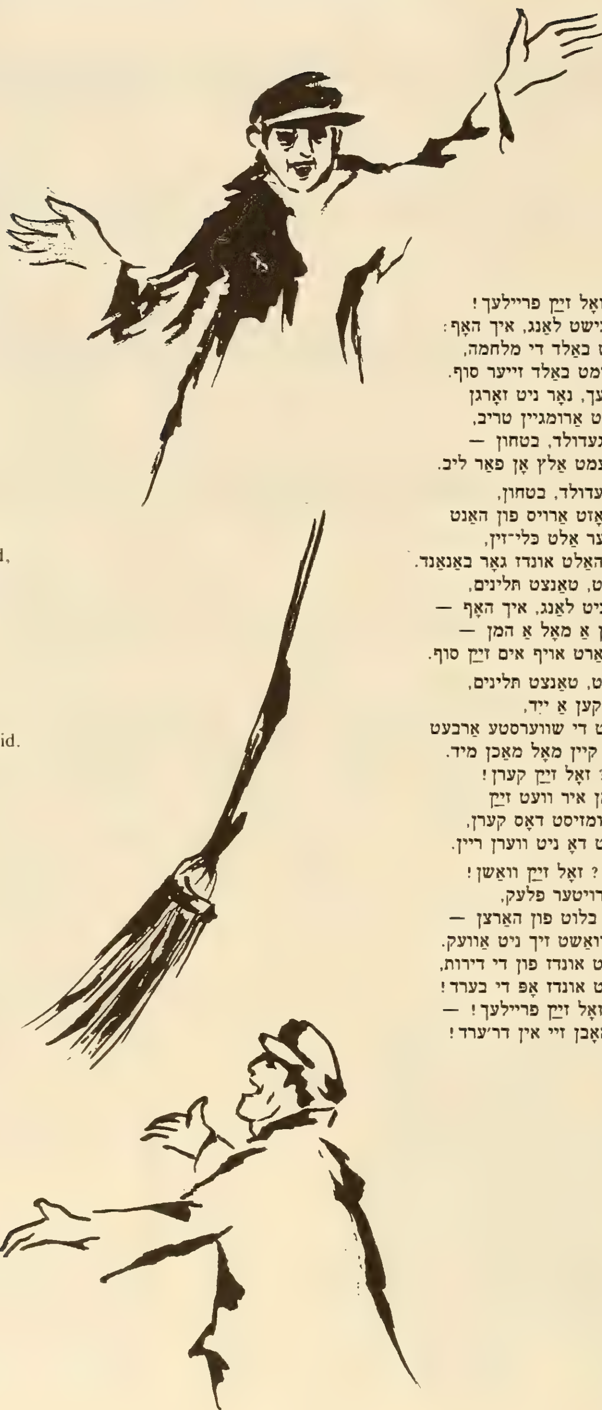
Only hope and patience,
Don't let them out of hand,
Our ancient weapons
Help us together band,
Revel, dance, you butchers,
It won't be long I hope—
There was once a Haman—
For you too waits the rope.

Revel, dance, you butchers,
Jews their pain can bear,
The hardest tasks and labor
Will not our will impair.
Sweep then? We will sweep then!
As long as you may deem,
It's in vain, the sweeping,
It never will come clean.

Wash then? We will wash then!
Cain's bright red stain,
Abel's heart that's bleeding –
Though washed will still remain.
Chase us from our dwellings,
Cut our beards and yell!
Jews, let us be cheerful –
Let them go to hell!

Words and music are by Mordecai Gebirtig (see note about author in *Es Brent),* Cracow, October 1940.

Minutn Fun Bitokhn　מינוטן פון בטחון

Yidn, zol zayn freylekh!
Shoyn nit lang, ikh hof:
S'ekt bald di milkhome,
Es kumt bald zeyer sof.
Freylekh, nor nit zorgn
Un nit arumgeyn trib,
Hot geduld, bitokhn–
Un nemt alts on far lib.

Nor geduld, bitokhn,
Nit lozt aroys fun hant
Undzer alt kley-zayin,
Vos halt undz gor banand,
Hulyet, tantst talyonim,
Shoyn nit lang, ikh hof–
Geven a mol a Homen–
Es vart af im zayn sof.

Hulyet, tantst talyonim,
Laydn ken a yid,
S'vet di shverste arbet
Undz keyn mol makhn mid.
Kern? Zol zayn kern!
Kol-zman ir vet zayn
Iz umzist dos kern,
S'vet do nit vern reyn.

Vashn? Zol zayn vashn!
Kayins royter flek,
Hevls blut fun hartsn-
Dos vasht zikh nit avek.
Traybt undz fun di dires.
Shnaydt undz op di berd!
Yidn, zol zayn freylekh!–
Mir hobn zey in d'rerd.

ייִדן, זאָל זײַן פֿריילעך!
שוין נישט לאַנג, איך האָף:
ס'עקט באַלד די מלחמה,
עס קומט באַלד זייער סוף.
פֿריילעך, נאָר ניט זאָרגן
און ניט אַרומגיין טריב,
האָט געדולד, בטחון —
און נעמט אַלץ אָן פֿאַר ליב.

נאָר געדולד, בטחון,
ניט לאָזט אַרויס פֿון האַנט
אונדזער אַלט כּלי־זין,
וואָס האַלט אונדז גאָר באַנאַנד.
הוליעט, טאַנצט תּלינים,
שוין ניט לאַנג, איך האָף —
געווען אַ מאָל אַ המן —
עס וואַרט אויף אים זײַן סוף.

הוליעט, טאַנצט תּלינים,
לײַדן קען אַ ייִד,
ס'וועט די שווערסטע אַרבעט
אונדז קיין מאָל מאַכן מיד.
קערן? זאָל זײַן קערן!
כּל־זמן איר וועט זײַן
איז אומזיסט דאָס קערן,
ס'וועט דאָ ניט ווערן ריין.

וואַשן? זאָל זײַן וואַשן!
קינס רויטער פֿלעק,
הבלס בלוט פֿון האַרצן —
דאָס וואַשט זיך ניט אַוועק.
טרײַבט אונדז פֿון די דירות,
שנײַדט אונדז אָפּ די בערד!
ייִדן, זאָל זײַן פֿריילעך! —
מיר האָבן זיי אין דר'ערד!

Far Vos Iz Der Himl? פאַר וואָס איז דער הימל?

Moderato

Far vos iz der hi-ml ge - ven nekh - tn loy - ter, Fun
Why in the past was the sky so much light- er,
freyd hot ge-shaynt ye- de gas? Far
Joy ev-ery where to be seen? Oh
vos iz di zun a-za likh - ti - ke, roy - te, Far-
why is the sun which could ne - ver be bright-er
khmu - ret haynt, beyz un in kas? Far
Cloud- ed now, an - gry and mean? Oh
vos iz di zun a-za likh - ti - ke, roy - te, Far
why is the sun which could ne - ver be bright-er
khmu - ret haynt, beyz un in kas?
Cloud - ed now, an- gry and mean?

Far vos iz der himl geven nekhtn loyter,
Fun freyd hot geshaynt yede gas?
Far vos iz di zun aza likhtike, royte,
Farkhmuret haynt, beyz un in kas?

Es veynt haynt der himl, dos hoyz un dos gesl,
Es troyert dos harts shtilerheyt,
Tsi ken men fargesn, vi ken men fargesn
Fargangene shoen fun freyd?

Vish oys dayne trern, farges dayne zorgn,
Tsu troyern iz nit keday,
S'ken zayn shoyn, az morgn, s'iz zikher, az morgn
Vet oyfshaynen zun af dos nay!

פאַר וואָס איז דער הימל געווען נעכטן לויטער,
פון פרייד האָט געשײַנט יעדע גאַס?
פאַר וואָס איז די זון אַזאַ ליכטיקע, רויטע,
פאַרכמורעט הײַנט, בייז און אין כעס?

עס וויינט הײַנט דער הימל, דאָס הויז און דאָס געסל,
עס טרויערט דאָס האַרץ שטילערהייט,
צי קען מען פאַרגעסן, ווי קען מען פאַרגעסן
פאַרגאַנגענע שעהען פון פרייד?

וויש אויס דײַנע טרערן, פאַרגעס דײַנע זאָרגן,
צו טרויערן איז ניט כדאי,
ס'קען זײַן שוין, אַז מאָרגן, ס'איז זיכער, אַז מאָרגן
וועט אויפשײַנען זון אויף דאָס נײַ!

Why Is The Sky?

Why in the past was the sky so much lighter,
Joy everywhere to be seen?
Oh, why is the sun which could never be brighter
Clouded now, angry and mean?

Today the sky cries joined by street and by dwelling,
The heart too is grieving so still,
Say, can we forget, can our thoughts stop retelling
The joys bygone hours would fill.

Dry all your tears, forget your misgivings,
Mourning the past's not for you!
A new day is coming, most certainly coming,
When sunlight will sparkle anew.

A song of the Vilno ghetto by Leyb Opeskin (1908–1944) one of the founders of the partisan movement. He was killed the day before the liberation of Vilno. Composer unknown.

Ani Mamin אֲני מאַמין

Andante

Em Am9

A - ni - ma - min, A - ni - ma - min, A - ni — ma -
A - ni - ma - min, A - ni - ma - min, I be - lieve, I be-

Em Bm A Bm Em

min — Be-e-mu-no shley - mo · Be-vi-as
lieve — I be-lieve with re-as-sur-ing faith, He will come,

Am Em Am9 C F♯7 B

ha-mo-shi-akh Be-vi-as ha-mo-shi-akh a-ni - ma - min. Ve-
he — will come, I be-lieve Mes-si-ah, he — will — come.

Em Am Em Am9 F♯7

af al pi she-yis-ma mey - a — In- kol - ze — a-ni-
I be-lieve, al-though he may de-lay. — I be-lieve he'll come, — A-ni-

B7 Em

ma - min.
ma - min.

Ani–Mamin (I Believe)

Ani–mamin, Ani–mamin, I believe, I believe,
I believe with reassuring faith,
He will come, he will come,
I believe Messiah, he will come.
I believe, although he may delay,
I believe he'll come, Ani–mamin.

Ani mamin, ani mamin,
Ani mamin–
Beemuno shleymo
Bevias hamoshiakh.
Bevias hamoshiakh ani mamin
Veaf al pi sheyismameya
Im kol–ze ani mamin.

אֲני מאַמין, אֲני מאַמין,
אֲני מאַמין —
באמונה שלמה
בביאת המשיח,
בביאת המשיח אֲני מאַמין.
ואף על פי שיתמהמה,
עם כל־זה אֲני מאַמין.

Words are based on Maimonides' thirteen articles of faith. The song expresses confidence in the coming of the Messiah and was sung by Jews in the Warsaw Ghetto who were taken to their death.

אֲני מאַמין

Ani Mamin — I Believe

In a lit-vish der-fl vayt, In a shti-bl, on a zayt.
In a dis-tant town-let small Stands a house with-out a wall.
Durkh a fents-ter nit keyn groys Ku-kn kin-der-lekh a-roys.
Through a ti-ny win-dow pane To see the world the child-ren strain.
Yin-ge-lekh mit flak-sn kep. Mey-de-lekh mit blon-de tsep
Lit-tle boys, minds bright and sound, Lit-tle girls with blond braids wound,
Un tsu-za-men dort mit zey Ku-kn oy-gn shvar-tse tsvey.
And a-mid this pre-cious pack Al-so peer two eyes so black.

A Jewish Child

In a distant townlet small
Stands a house without a wall.
Through a tiny window-pane
To see the world the children strain,
Little boys, minds bright and sound,
Little girls with blond braids wound,
And amid this precious pack
Also peer two eyes so black.

Eyes so black and full of charm,
Nose so small, so pert and warm,
Lips just right to love and kiss,
Deep black curls hard to resist.
T'was his mother brought him here,
Wrapped in night and full of fear.
Kissed him hard with love and pain,
Quietly tried to explain:

—Here, my child, your place will be.
Listen, child, you must hear me.
I have brought you here to hide,
Threatened is your life outside.
With these children you will play,
Still and quiet you will stay,—
Yiddish words can't come from you,
You no longer are a Jew.

But the child pleads hard, cries too:
– Mother, let me stay with you,
Please don't leave me here alone.
His crying is a breathless moan.
With her kiss she tries to heal,
Comfort she does not instil,
Child screams – no –
in panic tone,
– I'll not stay here all alone.

In her arms she gathers him.
Softly, sweetly hums a hymn;
Sings – oh, little son, don't weep –
Till she lulls him into sleep.
Then her own tears freely flow,
And she leaves the house to go
Into night with fear and dread,
As she walks—looks straight ahead.

It is cold, the wind blows wild,
A voice is heard; it cries – my child,
You are left in strangers' care,
I had no choice, – just your welfare,
Mother walks, and speaks out loud,
Cold and late – it's dark with clouds,
Wind blows in her face so wild, –
God protect my only child!

The house is odd – with people full.
Little boy is mute and still.
Speech nor needs nor will has he,
His smile is seldom there to see.
For him there is no day or night,
No sleep though dark – no play though light.
Vasilco – a name that's strange
On his shirt – his heart estranged.

Mother wanders here and there,
Like child neither speaks nor cares;
No one knows her tragic state,
And she waits, and waits, and waits.
Like Jochebed and her child,
Moses' cradle sailed the Nile,
All alone through wind and wild,
Left without her only child.

This song, of the Shauliai ghetto in Lithuania, was written after the slaughter of children in the ghettos and concentration camps in March, 1943. The author Khane Kheytin-Weinstein, was deported to the Stutthof conentration camp. she survived the war and lives in New York.

אין אַ ליטוויש דערפל ווייַט
שטייט אַ שטיבל אָן אַ זייַט.
דורך אַ פענצטער ניט קיין גרויס
קוקן קינדערלעך אַרויס,
ייִנגעלעך מיט פלינקע קעפּ,
מיידעלעך מיט בלאָנדע צעפּ,
און צוזאַמען דאָרט מיט זיי,
קוקן אויגן שוואַרצע צוויי.

שוואַרצע אויגן פול מיט חן,
האָט אַ נעזעלע אַ קליין,
ליפּעלעך — צום קושן נאָר,
שטאַרק־געלאָקטע שוואַרצע האָר.
ס׳האָט די מאַמע אים געבראַכט
אײַנגעוויקלט אין דער נאַכט,
שטאַרק געקושט אים און געקלאָגט,
שטילערהייט צו אים געזאָגט:

— — דאָ, מײַן קינד, וועט זײַן דײַן אָרט.
הער זשע צו דײַן מאַמעס וואָרט.
איך באַהאַלט דיך דאָ דערפאַר,
ווײַל דײַן לעבן דראָט געפאַר,
מיט די קינדער שפּיל זיך פײַן,
שטיל, געהאָרכזאַם, זאָלסטו זײַן, — —
מער קיין ייִדיש וואָרט, קיין ליד,
ווײַל דו ביסט ניט מער קיין ייִד.

בעט זיך שטאַרק דאָס קינד בײַ איר:
מאַמע, כ׳וויל נאָר זײַן מיט דיר,
לאָז ניט איבער מיך אַליין.
ס׳קינד פאַרגייט זיך אין געוויין.
גיט זי קושן אים אַ סך,
אָבער ס׳העלפט איר ניט קיין זאַך.
ס׳קינד נאָר טענהט: — ניין און ניין,
כ׳וויל ניט בלײַבן דאָ אַלײַן.

אין די אָרעמס נעמט זי אים,
און מיט ווייכקייט אין איר שטים
זינגט זי: — ייִנגעלע, דו מײַן,
און זי וויגט אים אַזוי אײַן.
נאָך דעם וויינט זי פרײַ זיך אויס
און זי טרעט פון שטוב אַרויס,
אָנגעפילט מיט זאָרג און שרעק,
און זי גייט אין נאַכט אַוועק.

קאַלט אין דרויסן און אַ ווינט,
הערט אַ קול זיך: — — אוי, מײַן קינד,
דיך געלאָזט אויף פרעמדע הענט,
אַנדערש האָב איך ניט געקענט.
גייט אַ מאַמע, מיט זיך רעדט,
און אין דרויסן — קאַלט און שפּעט,
ס׳ווייט אין פּנים איר דער ווינט —
גאָט — — באַשיץ מײַן איינציק קינד!

פרעמדע שטוב מיט מענטשן פיל.
ס׳ייִנגעלע איז שטום און שטיל.
רעדט ניט, בעט ניט, וויל קיין זאַך,
זעלטן ווען ער טוט אַ לאַך.
ניט קיין טאָג און ניט קיין נאַכט,
ניט ער שלאָפט און ניט ער וואַכט.
וואַסילקאָ — אַ נאָמען פרעמד
אויף זײַן הערצל דריקט און קלעמט.

מאַמע וואָגלט ווו אַרום,
ווי איר יאָסעלע אויך שטום:
קיינער ווייס ניט, קיינעם אַרט,
און זי וואַרט און וואַרט און וואַרט.
צו יוכבד איז זי גלײַך,
ווײַל ווי משה אויפן טייך
עלנט, איינזאַם אויפן ווינט,
איז פאַרלאָזט איר איינציק קינד.

In a litvish derfl vayt
Shteyt a shtibl on a zayt.
Durkh a fentster nit keyn groys
Kukn kinderlekh aroys,
Yingelekh mit flinke kep,
Meydelekh mit blonde tsep,
Un tsuzamen dort mit zey
Kukn oygn shvartse tsvey.

Shvartse oygn ful mit kheyn,
Hot a nezele a kleyn,
Lipelekh – tsum kushn nor,
Shtark-gelokte shvartse hor.
S'hot di mame im gebrakht
Ayngeviklt in der nakht,
Shtark gekusht im un geklogt,
Shtilerheyt tsu im gezogt:

— Do, mayn kind, vet zayn dayn ort.
Her zhe tsu dayn mames vort.
Ikh bahalt dikh do derfar,
Vayl dayn lebn drot gefar,
Mit di kinder shpil zikh fayn,
Shtil, gehorkhzam zolstu zayn,
Mer keyn yidish vort, keyn lid,
Vayl du bist nit mer keyn yid.

Bet zikh shtark dos kind bay ir:
— Mame, kh'vil nor zayn mit dir,
Loz nit iber mikh aleyn.
S'kind fargeyt zikh in geveyn.
Git zi kushn im a sakh,
Ober s'helft ir nit keyn zakh.
S'kind nor taynet:—Neyn un neyn,
Kh'vil nit blaybn do aleyn.

In di orems nemt zi im,
Un mit veykhkeyt in ir shtim
Zingt zi:—Yingele, du mayn,
Un zi vigt im azoy ayn.
Nokh dem veynt zi fray zikh oys
Un zi tret fun shtub aroys
Ongefilt mit zorg un shrek,
Un zi geyt in nakht avek.

Kalt in droysn un a vint,
Hert a kol zikh: – Oy, mayn kind,
Dikh gelozt af fremde hent,
Andersh hob ikh nit gekent.
Geyt a mame, mit zikh redt,
Un in droysn – kalt un shpet,
S'veyt in ponem ir der vint–
— Got, bashits mayn eyntsik kind!

Fremde shtub mit mentshn fil.
S'yingele iz shtum un shtil.
Redt nit, bet nit, vil keyn zakh,
Zeltn ven er tut a lakh.
Nit keyn tog un nit keyn nakht,
Nit er shloft un nit er vakht.
Vasilko–a nomen fremd
Af zayn hertsl drikt un klemt.

Mame voglt vu arum,
Vi ir Yosele oykh shtum;
Keyner veys nit, keynem art,
Un zi vart un vart un vart.
Tsu Yokheved iz zi glaykh,
Vayl vi Moyshe afn taykh
Elnt, eynzam afn vint
Iz farlozt ir eyntsik kind.

Eb7 D GM

broy - nem ge- tro - fe - ne. Un - ter di poy - li - she
yond all com - par - ing. Un - der the lit - tle green

Gm6 GM

gri - nin - ke bey - me - lekh Shpi - ln zikh mer nit keyn
Po - lish trees grow - ing No more at play lit - tle

Eb7 D DM

Moy - she - lekh, Shloy - me - lekh, Shpi - ln zikh mer nit keyn
Moy - she - lekh, Shloy - me - lekh, No more at play lit - tle

Gm6 DM

So - re - lekh, Ley - e - lekh, Nit af keyn gre - ze - lekh,
So - re - lekh, Ley - e - lekh, Not on the gen - tle grass,

A A7 DM

nit af keyn shney - e - lekh. ______
Not when it's snow - ing. ______

A song written after the war which is often heard at commemorative gatherings. Words are by Joseph Papiernikov (1899–), who was born in Warsaw and who settled in Palestine in 1924. He was one of the pioneers of Yiddish poetry in Israel. Music is by Israel Alter (1901 1979), cantor, composer and professor of cantorial music at the Hebrew Union College in New York.

Bb GM C7 F

Mit di tse- krel - te, tse- dra - pe - te tsu - re - lekh,

Bat-tered and bruised with their woes so be - guil - ing,

DM GM GM6 A sus4 A7

Fu - nem ba - vay - zn vun - dey - rim un gvu - re - lekh.

Strut-ting cou - ra - geous - ly, dar - ing, de - light - ing.

D

S'troy - e - rn a - tsind di

The lit - tle green trees in

D7 GM

poy - li - she bey - me - lekh, Toyt zay - nen yi - di - she

Po - land are mourn - ing, Gone lit - tle homes and their

CM D GM D

hey - men un hey - me - lekh Toyt zay - nen ge - se - lekh,

hou - ses and dwell - ings, Gone are old al - leys, in

D7 GM D CM6 GM

kho - rev di hay - ze - lekh, vu es far - shte - kn zikh

sham - bles re - sid - ing, Chil - dren like lit - tle mice

D CM

kin - der vi - may = ze - lekh. Yi - di - she kin - der mit

scur - ry - ing, hid - ing. Dear lit - tle chil - dren with

CM6 GM

groy - se ey - ge - lekh, Shvar - tse a - zoy vi mit

eyes large and star - ing, Black with a dark de - vast -

GM CM

khoy - shekh far - tsoy - ge - ne, Ey - ge - lekh fu - le mit

a - tion en - fold - ing, Eyes full of fear, full of

F Bb GM CM

pa - khed far - lo - fe - ne Un - ter dem um - glik, dem

ter - ror con - vey - ing De - spair — dis - as - ter be -

Andante

Dm — Gm — Dm

Un - ter di poy - li - she gri - nin - ke bey - me - lekh,

Un - der the lit - tle green Pol - ish trees grow - ing,

Gm6 — Dm — B♭7 — A7

Shpi - ln zikh mer nit keyn Moy - she - lekh, Shloy - me - lekh,

No more at play lit - tle Moy - she - lekh, Shloy - me - lekh,

Dm — Gm6

Shpi - ln zikh mer nit keyn So - re - lekh, Ley - e - lekh,

No more at play lit - tle So - re - lekh, Ley - e - lekh,

Dm — A

Nit af keyn gre - ze - lekh, Nit af keyn shney - e - lekh.

Not on the gen - tle grass, not when it's snow - ing.

Dm — Gm — Dm

S'hil - khn shoyn mer nit di yi - di - she shti - me - lekh,

No more are young Jew - ish voi - ces heard shout - ing,

Gm — Dm — F — F

Fun di kun - dey - sim - lekh Mo - te - lekh, Shi - me - lekh,

Mo - te - lekh, shi - me - lekh, ras - cals ca - rous - ing;

Unter di poylishe grininke beymelekh
Shpiln zikh mer nit keyn Moyshelekh, Shloymelekh,
Shpiln zikh mer nit keyn Sorelekh, Leyelekh,
Nit af keyn grezelekh, nit af keyn shneyelekh.

S'hilkhn shoyn mer nit di yidishe shtimelekh
Fun di kundeysimlekh Motelekh, Shimelekh,
Mit di tsekrelte, tsedrapete tsurelekh,
Funem bavayzn vundeyrim un gvurelekh.

S'troyern atsind di poylishe beymelekh.
Toyt zenen yidishe heymen un heymelekh,
Toyt zenen geselekh, khorev di hayzelekh—
Vu es farshtekn zikh kinder, vi mayzelekh.

Yidishe kinder mit groyse eygelekh,
Shvartse azoy vi mit khoyshekh fartsoygene,
Eygelekh fule, mit pakhed farlofene,
Unter dem umglik, dem broynem-getrofene.

Unter di poylishe grininke beymelekh
Shpiln zikh mer nit keyn Moyshelekh, Shloymelekh,
Shpiln zikh mer nit keyn Sorelekh, Leyelekh,
Nit af keyn grezelekh, nit af keyn shneyelekh.

אונטער די פּוילישע גרינינקע ביימעלעך
שפּילן זיך מער ניט קיין משהלעך, שלמהלעך,
שפּילן זיך מער ניט קיין שׂרהלעך, לאהלעך,
ניט אויף קיין גרעזעלעך, ניט אויף קיין שנייעלעך.

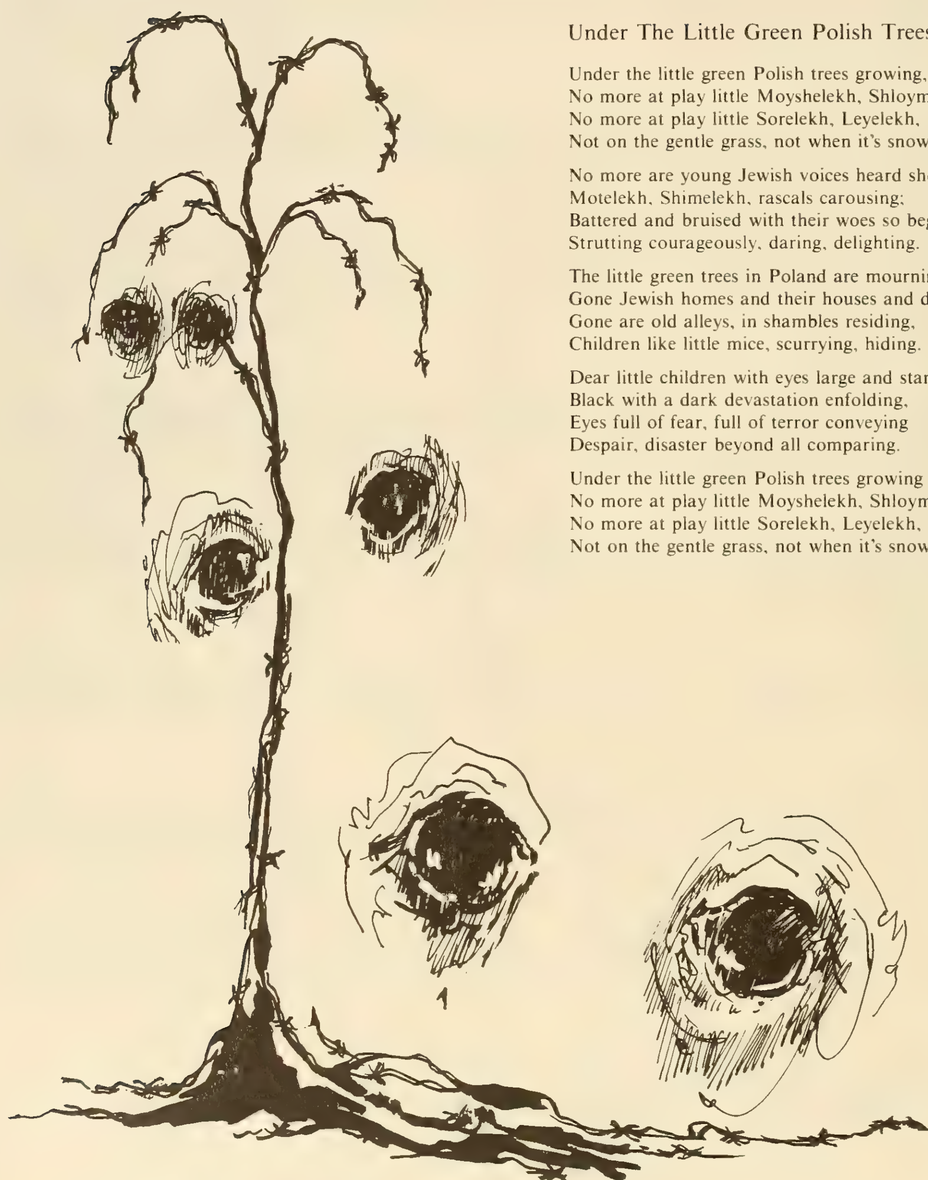
ס'הילכן שוין מער ניט די ייִדישע שטימעלעך
פון די קונדסימלעך מאָטעלעך, שימעלעך,
מיט די צעקרעלטע, צעדראַפּעטע צורהלעך,
פונעם באַווײַזן וווּנדיירים און גבורהלעך.

ס'טרויערן אַצינד די פּוילישע ביימעלעך.
טויט זײַנען ייִדישע היימען און היימעלעך,
טויט זײַנען געסעלעך, חרוב די הײַזעלעך —
וווּ עס פאַרשטעקן זיך קינדער, ווי מײַזעלעך.

ייִדישע קינדער מיט גרויסע אייגעלעך,
שוואַרצע אַזוי ווי מיט חושך פאַרצויגענע,
אייגעלעך פולע, מיט פּחד פאַרלאָפענע,
אונטער דעם אומגליק, דעם ברוינעם — געטראָפענע.

אונטער די פּוילישע גרינינקע ביימעלעך,
שפּילן זיך מער ניט קיין משהלעך, שלמהלעך,
שפּילן זיך מער ניט קיין שׂרהלעך, לאהלעך,
ניט אויף קיין גרעזעלעך, ניט אויף קיין שנייעלעך.

(Continued)

Under The Little Green Polish Trees

Under the little green Polish trees growing,
No more at play little Moyshelekh, Shloymelekh,
No more at play little Sorelekh, Leyelekh,
Not on the gentle grass, not when it's snowing.

No more are young Jewish voices heard shouting,
Motelekh, Shimelekh, rascals carousing;
Battered and bruised with their woes so beguiling,
Strutting courageously, daring, delighting.

The little green trees in Poland are mourning,
Gone Jewish homes and their houses and dwellings,
Gone are old alleys, in shambles residing,
Children like little mice, scurrying, hiding.

Dear little children with eyes large and staring,
Black with a dark devastation enfolding,
Eyes full of fear, full of terror conveying
Despair, disaster beyond all comparing.

Under the little green Polish trees growing
No more at play little Moyshelekh, Shloymelekh,
No more at play little Sorelekh, Leyelekh,
Not on the gentle grass, not when it's snowing.

Moderato

In di shmo-le ge-se-lekh fun ge-to, Vu es rayst zikh
In the nar-row al-leys of the ghet-to, Where the sun with

koym a-rayn di zun A-fn layb be-go-dim-lekh mit
ef-fort sends a beam: On his frag-ile bo-dy clothes with

la-tes, Loyft a-rum dem al-tn shnay-ders zun.
patch-es, The tai-lor's young-est son is to be seen.

ye-dn fri-mor-gn vi a sho-tn. Mit far-shmakh-te
Ev-ery morn-ing look-ing like a shad-ow. On his list-less

li-pe-lekh fun noyt Gan-vet zikh a=durkh di ge-to =
lips, the mark of want. Through barbed wire steals from out the

dro-tn, Tsu far-di-nen af a shti-kl broyt.
ghet-to To earn e-nough for bread a job he hunts.

Mo-te-le — a voy-ler bo-kher, —
Mo-te-le, — a de-cent fel-low, —

Mo-te-le — a groy-ser spets — Mo-te-le —
Mo-te-le — a skill-ful guy: — Mo-te-le —

— hot fil hats-lo-khe, — Vayl un-dzer
— suc-cess-ful al-so, — Be-cause our

Mo-tl iz a yat, a mo-lo-dyets.
Mo-tl, he ex-cels in all he tries.

Words are by Reuven Lifshutz (see note on author in *Der Hoyfzinger Fun Warshever Geto)*. Composer unknown.

Motele Fun Varshever Geto

In di shmole geselekh fun geto,
Vu es rayst zikh koym arayn di zun—
Afn layb begodimlekh mit lates,
Loyft arum dem altn shnayders zun.
Yedn frimorgn vi a shotn
Mit farshmakhte lipelekh fun noyt—
Ganvet zikh adurkh di geto-drotn,
Tsu fardinen af a shtikl broyt.

Motele, a voyler bokher,
Motele, a groyser spets,
Motele hot fil hatslokhe,
Vayl undzer Motl iz a yat, a molodyets!

Yidn shteyen oyf kegn barbarn,
Taykhn blut in yeder geto-gas,
Motele helft boyen barikadn
Un dos peneml fun kas toyt blas.
In dem fayer finklen oygn bloye,
Dursht un hunger trikenen dos moyl;
S'klapt zayn heldish hertsele fun groyl;
Far zayn folk shikt er zey yede koyl.

Motele, a voyler bokher...

Dzhike, pave, mile, niske, genshe-
Tsungen fayer flakern iber zey.
S'klapn dort harmatn, s'tsitert varshe-
Gevald! hilkht op dos hilfloze geshrey,
In dem roysh fun bombes, kananadn
Motls nomen hot arumgeshvebt.
Vi a held gefaln af barikadn,
Zayn eygene bar-mitsve nisht derlebt.

Motele, a voyler bokher,
Motele geven a spets
Motele gehat hatslokhe,
Der kleyner Motl iz geven a molodyets!

מאָטעלע פון וואַרשעווער געטאָ

אין די שמאָלע געסעלעך פון געטאָ,
ווו עס רײַסט זיך קוים אַרײַן די זון —
אויפן לײַב בגדימלעך מיט לאַטעס,
לויפט אַרום דעם אַלטן שנײַדערס זון.
יעדן פרימאָרגן ווי אַ שאָטן
מיט פאַרשמאַכטע ליפּעלעך פון נויט —
גנבֿעט זיך אַדורך די געטאָ־דראָטן,
צו פאַרדינען אויף אַ שטיקל ברויט.

מאָטעלע, אַ ווױלער בחור,
מאָטעלע, אַ גרױסער ספּעץ,
מאָטעלע האָט פיל הצלחה,
ווײַל אונדזער מאָטל איז אַ יאַט, אַ מאָלאָדיעץ.

ייִדן שטייען אויף קעגן באַרבאַרן,
טײַכן בלוט אין יעדער געטאָ־גאַס,
מאָטעלע העלפט בויען באַריקאַדן
און דאָס פנימל פון כעס טויט־בלאַס.
אין דעם פײַער פינקלען אויגן בלויע,
דורשט און הונגער טריקענען דאָס מויל;
ס׳קלאַפּט זײַן העלדיש הערצעלע פון גרויל:
פאַר זײַן פאָלק שיקט ער זיי יעדע קויל.

מאָטעלע, אַ ווױלער בחור...

דזשיקע, פּאַווע, מילע, ניזקע, גענשע —
צונגען פײַער פלאַקערן איבער זיי.
ס׳קלאַפּן דאָרט האַרמאַטן, ס׳ציטערט וואַרשע —
געוואַלד! הילכט אָפּ דאָס הילפלאָזע געשריי,
אין דעם רויש פון באָמבעס, קאַנאַנאַדן
מאָטלס נאָמען האָט אַרומגעשוועבט.
ווי אַ העלד געפאַלן אויף באַריקאַדן,
זײַן אייגענע בר־מיצווה ניט דערלעבט.

מאָטעלע, אַ ווױלער בחור,
מאָטעלע געווען אַ ספּעץ,
מאָטעלע געהאַט הצלחה,
דער קליינער מאָטל איז געווען אַ מאָלאָדיעץ!

Motele From The Warsaw Ghetto

In the narrow alleys of the ghetto,
Where the sun with effort sends a beam:
On his fragile body clothes with patches,
The tailor's youngest son is to be seen.
Every morning looking like a shadow,
On his listless lips, the mark of want.
Through barbed wire steals from out the ghetto
To earn enough for bread - a job he hunts.

Motele, a decent fellow,
Motele, a skillful guy:
Motele, successful also,
Because our Motl, he excels in all he tries.

Jews rebel against the brutal tyrant,
Pools of blood in every ghetto street.
Motl helps in building the entrenchments,
His young face with hate and anger bleak.
In this fire two blue eyes are shining,
Thirst and hunger dry and crack his tongue,
Horror beats in his brave heart so daring,
For his people every bomb is flung.

Motele, a decent fellow...

Dzhike, Pave, Mile, Niske, Genshe-
Streets where flames are leaping all about,
The boom of cannon fire shatters Warsaw,
Cries for help are heard through helpless shout.
In the roar of falling bombs and cannons
Motl's name is heard, it floats so free,
On barricades our hero fell among them,
His Bar-Mitzvah didn't live to see.

Motele, a decent fellow,
Motele, a skillful guy.
Motele, successful also
Because our Motl, he excelled in all he tried.

Moderato DM GM

Ye - der ruft mikh Zha - me - le, Ay, vi mir iz
They all call me Zha - me - le, Oh, it's hard for

DM C F

shver. Kh'ob ge - hat a ma - me - le,
me; I once had a mo - ther dear,

GM C F A7 DM

Kh'ob zi shoyn nit mer. Kh'ob ge - hat a
Who knows where she can be? I once had a

D7 GM

ta - te - le, Hot er mikh ge - hit.
fa - ther dear, His love for me was true,

C DM A7

Itst bin ikh a shma - te - le, Vayl ikh bin a
Now I'm just a lit - tle rag Be - cause I am a

DM

yid.
Jew.

Yeder Ruft Mikh Zhamele

יעדער רופט מיך זשאַמעלע

Yeder ruft mikh Zhamele,
Ay, vi mir iz shver.
Kh'hob gehat a mamele,
Kh'hob zi shoyn nit mer.
Kh'hob gehat a tatele,
Hot er mikh gehit;
Itst bin ikh a shmatele,
Vayl ikh bin a yid.

Kh'hob gehat a shvesterl,
Iz zi mer nishto—
Akh, vu bistu, Esterl,
In der shverer sho?
Ergets bay a beymele,
Ergets bay a ployt—
Ligt mayn bruder Shloymele,
Fun a daytsh getoyt.

Kh'hob gehat a heymele,
Itster iz mir shlekht;
Ikh bin vi a baheymele,
Vos der talyen shekht.
Got, du kuk fun himele,
Af dayn erd arop,
Kuk tsu vi dayn blimele
Rayst der talyen op. . .

יעדער רופט מיך זשאַמעלע,
אײַ, ווי מיר איז שווער.
כ'האָב געהאַט אַ מאַמעלע,
כ'האָב זי שוין ניט מער.
כ'האָב געהאַט אַ טאַטעלע,
האָט ער מיך געהיט,
איצט בין איך אַ שמאַטעלע,
ווײַל איך בין אַ ייִד.

כ'האָב געהאַט אַ שוועסטערל,
איז זי מער נישטאָ. —
אַך, ווּ ביסטו, אסתּרל,
אין דער שווערער שעה?
ערגעץ בײַ אַ ביימעלע,
ערגעץ בײַ אַ פּלויט, —
ליגט מײַן ברודער שׂלמהלע,
פון אַ דײַטש געטויט.

כ'האָב געהאַט אַ היימעלע,
איצטער איז מיר שלעכט.
איך בין ווי אַ בהמהלע,
וואָס דער תּלין שעכט.
גאָט, דו קוק פון הימעלע
אויף דײַן ערד אַראָפּ,
קוק צו ווי דײַן בלימעלע,
רײַסט דער תּלין אָפּ...

They Call Me Zhamele

They all call me Zhamele,
Oh, it's hard for me;
I once had a mother dear,
Who knows where she can be?
I once had a father dear,
His love for me was true,
Now I'm just a little rag
Because I am a Jew.

I once had a sister dear,
She is here no more;
Where are you, my Esther dear,
In this hour so sore?
Somewhere near a little tree,
Somewhere near a gate
Sleeps my brother Shloymele,
Killed by German hate.

I once had a little home,
Now I feel despair.
Like a little calf I moan
When slaughtered without care.
God, you look down from the sky
On your earth below,
Have you seen your flowers die,
Cut down by brutal foe?

Sung by an 8-year old boy in an orphan asylum in Lublin in 1945. Author unknown, music by Bernardo Feuer.

Andante

Em Am Em
Nit keyn ro - zhin - kes un nit keyn mand - len Der
There are no rai - sins and no al - monds, your

Am Em
ta - te iz nisht ge - fo - rn hand - len,
fa - ther's not trad - ing, home not com - ing.

Am Em
Lyu - lin - ke, mayn zun. Er
Lu, lu, lu, my — son.

G C G
hot far - lozt undz un a - vek
He has left us gone a - way,

Em Am Em C
Vu di velt hot nor an ek.
To the world's end, who can say —

Em Am Em
Lyu - lin - ke, mayn kind.
Lu, lu, lu, my — son.

No More Raisins, No More Almonds

There are no raisins and no almonds,
Your father's not trading, home not coming.
Lu, lu, lu, my son,
Lu, lu, lu, my son.

He has left us, gone away,
To the world's end, who can say -
Lu, lu, lu, my son,
Lu', lu, lu, my son.

Owls are screeching, the wild wolves bay,
God will pity us, I pray.
Lu, lu, lu, my son,
Lu, lu, lu, my son.

He's standing somewhere keeping watch,
Almonds, raisins, oh so much.
Lu, lu, lu, my son,
Lu, lu, lu, my son.

There's no doubt that he will come
Back to you, my darling one.
Lu, lu, lu, my son,
Lu, lu, lu, my son.

Song written in the Lodz ghetto by Isaiah Shpigl. Music is by David Beyglman (see note about author and composer in *Makh Tsu Di Eygelekh).*

Nit Keyn Rozhinkes, Nit Keyn Mandlen

ניט קיין ראָזשינקעס, ניט קיין מאַנדלען

Nit keyn rozhinkes un nit keyn mandlen,
Der tate iz nit geforn handlen,
Lyulinke mayn zun,
Lyulinke mayn zun.

Er hot farlozt undz un avek,
Vu di velt hot nor an ek,
Lyulinke mayn zun,
Lyulinke mayn zun.

S'shrayen soves, s'voyen velf,
Got, derbarem zikh un helf,
Lyulinke mayn zun,
Lyulinke mayn zun.

Ergets shteyt er un er vakht,
Mandlen, rozhinkes a sakh,
Lyulinke mayn zun,
Lyulinke mayn zun.

Kumen r'vet af zikher shoyn,
Zen dikh, kind, mayn eynstik kroyn,
Lyulinke mayn zun,
Lyulinke mayn zun.

ניט קיין ראָזשינקעס און ניט קיין מאַנדלען,
דער טאַטע איז ניט געפאָרן האַנדלען,
לולינקע מײַן זון,
לולינקע מײַן זון.

ער האָט פאַלאָזט אונדז און אַוועק,
ווו די וועלט האָט נאָר אַן עק,
לולינקע מײַן זון,
לולינקע מײַן זון.

ס׳שרײַען סאָוועס, ס׳וואָיען וועלף,
גאָט, דערבאַרעם זיך און העלף,
לולינקע מײַן זון,
לולינקע מײַן זון.

ערגעץ שטייט ער און ער וואַכט,
מאַנדלען, ראָזשינקעס אַ סך,
לולינקע מײַן זון,
לולינקע מײַן זון.

קומען ר׳וועט אויף זיכער שוין,
זען דיך, קינד, מײַן איינציק קרוין,
לולינקע מײַן זון,
לולינקע מײַן זון.

Andante

Volt ikh oyf-ge-han-gen dos vi-gl af a bal - kn un ge-
Had I fast - ened the cra-dle on a raft - er And —

hoy-det, ge-hoy - det mayn yin - ge - le, mayn yan - kl.
rocked it and rocked it My lit-tle son, my yan - kl.

Iz di shtub ant-ru-nen Mit a flam fay - er —
But the house van-ished In-to a fier-y dome —

Vi zhe ken ikh hoy - den mayn yin-ge - le, mayn tay-ern? A —
How then can I rock — My lit-tle son, my own. A —

Lu — lu, lu - lu, Lu — lu, lu - lu, A —

Lu — lu, lu - lu, A —

Lu — lu, lu - lu.

Babi Yar, a ravine on the outskirts of Kiev where 33,771 Jews were machine-gunned on September 29–30, 1941, became a mass grave for over 100,000 victims, the majority of them being Jews. Words to the song are by Shike Driz (1908–1971), Soviet Yiddish poet. Music is by Riva Boyarsky (1894–1967), Soviet Jewish composer.

Babi Yar באַבי־יאַר

Babi Yar

Had I fastened
The cradle on a rafter,
And rocked it - and rocked it,
My little son, my Yankl.

But the house has vanished
Into a fiery dome,
How then can I rock
My little son, my own?

Had I fastened
The cradle on a little tree,
And rocked it and rocked it
My little son, my Shleyml.

But nothing was left,
Not a thread from a sheet;
Nothing remained –
Not a shoestring for my feet.

Had I shorn my long braids,
My hair untended,
Upon them the cradle,
The cradle suspended.

But where can I search for
The little bones to find them,
The little bones, the dear ones,
Of both my precious children.

Help me, mothers, help me
My mournful song to weep;
Help me, mothers, help me,
So Babi–Yar may sleep.

Volt ikh oyfgehangen
Dos vigl af a balkn
Un gehoydet, gehoydet
Mayn yingele, mayn Yankl —

Iz di shtub antrunen
Mit a flam fayer,
Vi zhe zol ikh hoyden
Mayn yingele, mayn tayers?

Volt ikh tsugebundn
Dos vigl af a beyml,
Un gehoydet, gehoydet
Mayn yingele, mayn Shleyml,

Iz mir nit farblibn
Keyn fodem fun keyn tsikh,
Iz mir nit geblibn
Keyn bendl fun keyn shikh.

Volt ikh opgeshorn
Di tsep mayne, di lange,
Un af zey dos vigl,
Dos vigl oyfgehangen,

Veys ikh nit, vu zukhn
Di beyndelekh atsinder,
Di beyndelekh, di tayere,
Fun beyde mayne kinder.

Helft mir, mames, helft mir
Oysklogn mayn nign.
Helft mir, mames, helft mir
Dem Babi Yar farvign.

וואָלט איך אויפגעהאַנגען
דאָס וויגל אויף אַ באַלקן
און געהוידעט, געהוידעט
מייַן ייִנגעלע, מייַן יאַנקל.

איז די שטוב אַנטרונען
מיט אַ פלאַם פייַער,
ווי זשע זאָל איך הוידען,
מייַן ייִנגעלע, מייַן טייַערס?

וואָלט איך צוגעבונדן
דאָס וויגל אויף אַביימל,
און געהוידעט, געהוידעט,
מייַן ייִנגעלע, מייַן שלמהל (שליימל).

איז מיר ניט פאַרבליבן
קיין פאָדעם פון קיין ציך,
איז מיר ניט געבליבן
קיין בענדל פון קיין שיך.

וואָלט איך אָפּגעשאָרן
די צעפּ מייַנע, די לאַנגע,
און אויף זיי דאָס וויגל,
דאָס וויגל אויפגעהאַנגען,

ווייס איך ניט, ווו זוכן
דיביינדעלעך אַצינדער,
די ביינדעלעך, די טייַערע,
פון ביידע מייַנע קינדער.

העלפט מיר, מאַמעס, העלפט מיר
אויסקלאָגן מייַן ניגון,
העלפט מיר, מאַמעס, העלפט מיר
דעם באַבי־יאַר פאַרוויגן.

Andantino

Fm C7
"S'yogt mikh ver, s'yogt, un lozt nit tsu
Some- thing un - known Now runs af - ter

B♭m
ru, O ma - me, mayn ma - me - le,
me, My moth - er, dear moth- er, Oh

Fm F7 B♭m
Vu bis - tu, vu? Es zukht dikh dayn
where can you be? Your So- re - le is

Fm
So - re - le, S'ruft dikh dayn kind" . . .
call - ing, So - re - le your child . . . Whose

C7 Fm
S'yo - mert un s'voy - et In feld um der
moans cross the fields — As the wind howls so

F7 B♭m
vint. "Es zukht dikh dayn So - re - le,
wild. Your So - re - le is call - ing,

Fm C7
S'ruft dikh dayn kind" . . . S'yo- mert un
So - re - le your child . . . Whose moans cross the

Fm
s'voy - et In feld um der vint.
fields As the wind howls so wild.

This song written in the Vilno ghetto by the poet Shmerke Kaczerginski (see note about author in *Friling)* was dedicated to the child of a teacher, Rachel Pupko-Krinski. The child was hidden and raised by Gentiles. Composer Yankl Krimski, an active participant in dramatic circles before the war, died in a German camp in Estonia.

Dos Elnte Kind   דאָס עלנטע קינד

The Lonely Child

Something unknown
Now runs after me.
My mother, dear mother,
Oh where can you be?
Your Sorele is calling,
Sorele, your child. . .
Whose moans cross the fields
As the wind howls so wild.

My father is gone,
Who knows of my loss?
Captured and caught by
A monstrous force,
The night dark and fearsome
When this deed took place,
Yet darker by far
Was my dear mother's face. . .

Through wandering day,
Through journey of night,
Through her restless sleep
The child's thoughts took flight:
The dear child imagines her father's step near,
Her mother's sweet lullaby,
Loving and dear:

If in the future
A mother you'll be,
You must tell your children
Of the agony
Your father and mother
Received from the foe,
Remember the past - and
Forget not the woe!

"S'yogt mikh ver, s'yogt,
Un lozt nit tsu ru,
O mame, mayn mamele,
Vu bistu, vu?
Es zukht dikh dayn Sorele,
S'ruft dikh dayn kind". . .
S'yomert un s'voyet
In feld um der vint.

"Der tate nito.
Ver veys vu er iz?
Es hot im gefangen
A groyzamer riz,
Di nakht shvarts geven iz
Ven dos iz geshen.
Nokh shvartser dos ponim
Mayn mames geven. . ."

In vogl fun tog,
In vander fun nakht,
In umru fun shlof
Ligt dos kind un es dakht:
"O kind mayns!" Zi hert shoyn
Fun tatn di trit,
Di mame farvigt ir
Un zingt ir dos lid:

"Az du vest a mol
A mamele zayn,
Zolstu dayne kinder
Dertseyln dem payn,
Vos tate un mame
Gehat hot fun faynd.
Farges nit dem nekhtn–
Dermon es zikh haynt!"

„ס׳יאָגט מיך ווער, ס׳יאָגט,
און לאָזט ניט צו רו.
אָ מאַמע, מײַן מאַמעלע
ווו ביסטו, ווו?
עס זוכט דיך דײַן שׂרהלה
ס׳רופט דיך דײַן קינד״...
ס׳יאָמערט און ס׳וואָיעט
אין פעלד אום דער ווינט.

דער טאַטע — ניטאָ.
ווער ווייס ווו ער איז?
עס האָט אים געפאַנגען
אַ גרויזאַמער ריז,
די נאַכט שוואַרץ געווען איז
ווען דאָס איז געשען,
נאָך שוואַרצער דאָס פּנים
מײַן מאַמעס געווען...״

אין וואָגל פון טאָג,
אין וואַנדער פון נאַכט,
אין אומרו פון שלאָף
ליגט דאָס קינד און עס דאַכט:
„אָ קינד מײַנס״! זי הערט שוין
פון טאַטן די טריט,
די מאַמע פאַרוויגט איר
און זינגט איר דאָס ליד:

אַז דו וועסט אַ מאָל
אַ מאַמעלע זײַן,
זאָלסטו דײַנע קינדער
דערציילן דעם פּײַן,
וואָס טאַטע און מאַמע
געהאַט האָט פון פײַנד,
פאַרגעס ניט דעם נעכטן —
דערמאָן עס זיך הײַנט!״

Moderato

Dm Gm Dm C7

Drem-len fey- gl oyf— di tzvaygn, Shlof, mayn tay - er —

Birds sit drow-sing on — the branch-es, Sleep, my pre - cious —

F D7 Gm C Gm Dm

kind. Bay— dayn vi - gl oyf dayn na - re

Child. By — your cra- dle in your lit- tle nest

Gm C

zitst a frem - de un zingt: Bay— dayn vi - gl

Sings a stran-ger by your side: By— your cra - dle

Gm Dm Gm Dm

oyf dayn na - re zitst a frem - de un zingt: Lyu-

in your lit-tle nest Sings a stran-ger by your side: Lu -

Gm Dm

lyu, Lyu - lyu, Lyu. ———

lu, Lu - lu, Lu. ———

Dremlen Feygl Af Di Tsvaygn דרעמלען פייגל אויף די צווייַגן

Drowsing Birds

Birds sit drowsing on the branches,
Sleep, my precious child.
By your cradle in your little nest
Sings a stranger by your side:
Lu-Lu, Lu-Lu, Lu.

Here your cradle had its dwelling
Laced with happiness in store,
And your mother, Oh, your mother,
Will return no more.
Lu Lu, Lu Lu, Lu.

I have seen your father running
Under hails of stone,
Flying over fields there echoed
His desolated moan.
Lu Lu, Lu-Lu, Lu.

Dremlen feygl af di tsvaygn,
Shlof, mayn tayer kind.
Bay dayn vigl, af dayn nare
Zitst a fremde un zingt:
Lyu-lyu, lyu-lyu, lyu.

S'iz dayn vigl vu geshtanen
Oysgeflokhtn fun glik,
Un dayn mame, oy dayn mame,
Kumt shoyn keyn mol nit tsurik.
Lyu-lyu, lyu-lyu, lyu.

Kh'hob gezen dayn tatn loyfn
Unter hogl fun shteyn,
Iber felder iz gefloygn
Zayn faryosemter geveyn.
Lyu-lyu,lyu-lyu,lyu.

דרעמלען פייגל אויף די צווייַגן,
שלאָף, מייַן טייַער קינד.
בייַ דייַן וויגל אויף דייַן נאַרע
זיצט אַ פרעמדע און זינגט:
ליו־ליו, ליו־ליו, ליו.

ס׳איז דייַן וויגל ווו געשטאַנען,
אויסגעפלאָכטן פון גליק,
און דייַן מאַמע, אוי דייַן מאַמע,
קומט שוין קיין מאָל ניט צוריק.
ליו־ליו, ליו־ליו, ליו.

כ׳האָב געזען דייַן טאַטן לויפן
אונטער האָגל פון שטיין,
איבער פעלדער איז געפלויגן
זייַן פאַריתומטער געוויין.
ליו־ליו, ליו־ליו, ליו.

Song written in the Vilno ghetto by Leah Rudnicki, born in Kalvarija, Lithuania in 1916. Rudnicki was a member of the editorial staff of the newspaper *Vilner emes.* As a partisan she was caught by the Gestapo and deported to Majdanek in September 1943. The words were set to an earlier Yiddish song *S'iz keyn broyt in shtub nishto* (words by Izi Charik, music by Leyb Yampolski).

Moderato

Nu koyft zhe pa-pi - ro - sn, Nu koyft zhe sa-kha -
Hey, come and buy to - bac - co, Come buy my sac-cha -

rin, ge- vo - rn iz haynt skhoy-re bi - lik vert. ___
rin, These days the stuff is sell - ing cheap as dirt. ___

___ A le- bn far a gro-shn, A pru-te _ a far-
___ A life for just a pen-ny, One cent is what I

dinst _ Fun ge - to - hend-ler hot ir dokh ge - hert. ___
earn _ A - bout the ghet-to ped-dler have you heard? ___

___ Kh'heys yis - ro-lik Ikh bin dos kind fun
___ I'm called Yis - ro-lik, A kid right from the

ge - to, Kh'heys yis - ro - lik A hef - ker-di-ke
ghet-to, I'm called Yis - ro - lik, A reck-less kind of

yung. Khotsh far - bli-bn go - le - ne-to Der-
guy. Though I'm left with less than noth-ing, ___

lang ikh alts nokh a svish-tshe un a zung!
Still a whis-tle and song is my re - ply!

Yisrolik ישׂראליק

Hey, come and buy tobacco,
Come buy my saccharin,
These days the stuff is selling cheap as dirt.
A life for just a penny,
One cent is what I earn —
About the ghetto peddler have you heard?

I'm called Yisrolik,
A kid right from the ghetto;
I'm called Yisrolik,
A reckless kind of guy.
Though I'm left with less than nothing,
Still a whistle and song is my reply!

A coat without a collar,
A shirt made from a sack;
I have galoshes - haven't got the shoes.
Whoever finds this funny,
Whoever dares to laugh -
I'll show them that I'm not one to abuse!

I'm called Yisrolik...

Don't think the gutter spawned me,
Don't think I have no claim -
A mother and a father loved me too.
Both were taken from me,
It's useless to complain,
But like the wind I'm lonely, it is true.

I'm called Yisrolik,
And when no one is looking,
From my eyes
I wipe away a tear.
But this anguish -
Is not for speaking,
Why remember,
How much can one heart bear?

Nu koyft zhe papirosn,
Nu koyft zhe sakharin,
Gevorn iz haynt skhoyre bilik vert.
A lebn far a groshn,
A prute–a fardinst –
Fun geto–hendler hot ir dokh gehert.

Kh'heys Yisrolik
Ikh bin dos kind fun geto,
Kh'heys Yisrolik
A hefkerdiker yung.
Khotsh farblibn gole–neto
Derlang ikh alts nokh
A svistshe un a zung!

A mantl on a kragn,
Takhtoynim fun a zak,
Kaloshn hob ikh,–s'feln nor di shikh.
Un ver es vet nor vagn
Tsu lakh, oy, a sakh –
Dem vel ikh nokh vayzn ver bin ikh!

Kh'heys Yisrolik...

Nit meynt mikh hot geborn
Di hefkerdike gas–
Bay tate–mame oykh geven a kind.
Kh'hob beydn ongevorn,
Nit meynt es iz a shpas,
Kh'bin geblibn vi in feld der vint.

Kh'heys Yisrolik,
Nor ven keyner zet nit
Vish ikh shtil zikh
Fun oyg arop a trer.
Nor fun mayn troyer –
Beser az men redt nit,
Tsu vos dermonen
Un makhn s'harts zikh shver.

נו קויפט זשע פּאַפּיראָסן,
נו קויפט זשע סאַכאַרין,
געוואָרן איז היינט סחורה ביליק ווערט.
אַ לעבן פאַר אַ גראָשן,
אַ פרוטה — אַ פאַרדינסט —
פון געטאָ־הענדלער האָט איר דאָך געהערט.

כ׳הייס ישׂראליק
איך בין דאָס קינד פון געטאָ,
כ׳הייס ישׂראליק
אַ הפקרדיקער יונג.
כאָטש פאַרבליבן גאָלע נעטאָ
דערלאַנג איך אַלץ נאָך
אַ סוויסטשע און אַ זונג!

אַ מאַנטל אָן אַ קראַגן,
תּחתּונים פון אַ זאַק,
קאַלאָשן האָב איך, — ס׳פעלן נאָר די שיך.
און ווער עס וועט נאָר וואַגן
צו לאַכן, אוי אַ סך —
דעם וועל איך נאָך ווייַזן ווער בין איך!

כ׳הייס ישׂראליק...

ניט מיינט מיך האָט געבוירן
די הפקרדיקע גאַס —
ביי טאַטע־מאַמע אויך געווען אַ קינד.
כ׳האָב בײדן אָנגעוואָרן,
ניט מיינט עס איז אַ שפּאַס,
כ׳בין געבליבן, ווי אין פעלד דער ווינט.

כ׳הייס ישׂראליק,
נאָר ווען קיינער זעט ניט
וויש איך שטיל זיך
פון אויג אַראָפּ אַ טרער.
נאָר פון מיין טרויער —
בעסער אַז מען רעדט ניט,
צו וואָס דערמאָנען
און מאַכן ס׳האַרץ זיך שווער.

This song was first presented at the second public theatre performance in the Vilno ghetto in February, 1942. Words are by Leyb Rozental (See note about author in *Ikh Benk Aheym).* Composer Misha Veksler (1907–1943), the conductor of the Jewish theatre orchestra in the Vilno ghetto, met his death during the liquidation of the ghetto in September, 1943.

Moderato

Makh tsu di eygelekh, Ot kumen feygelekh Un krayzn do arum
Now close your little eyes; Soon little birds will fly In circles everywhere,

Tsukopns fun dayn vig. Dos pekl in der hant, Dos hoyz in ash un brand;
They'll flutter by your bed. Your head upon your hand, The house in ash and sand!

Mir lozn zikh, mayn kind, zukhn glik.
We leave, my darling child, In search of life.

Makh Tsu Di Eygelekh מאַך צו די אייגעלעך

Close Your Little Eyes

Now close your little eyes,
Soon little birds will fly
In circles everywhere,
They'll flutter by your bed.
Your head upon your hand,
The house in ash and sand!
We leave, my darling child,
In search of life. . .

God's from the world withdrawn,
The black night fills each dawn,
She waits for us
With horror and with dread,
We both are standing here
With terror always near,
Not knowing where, oh, where
Our road has led.

Stripped naked, we were thrown,
Chased from our loving home,
In darkest night
Into the open field.
In wind and hail and storm,
By fearsome currents borne,
Borne forth into the depths
Of the earth.

Makh tsu di eygelekh,
Ot kumen feygelekh
Un krayzn do arum
Tsukopns fun dayn vig.
Dos pekl in der hant,
Dos hoyz in ash un brand;
Mir lozn zikh, mayn kind,
Zukhn glik.

Di velt hot got farmakht,
Un umetum iz nakht,
Zi vart af undz
Mit shoyder un mit shrek.
Mir shteyen beyde do,
In shverer, shverer sho
Un veysn nit vuhin
S'firt der veg.

Men hot undz naket, bloyz
Faryogt fun undzer hoyz.
In fintsternish
Getribn undz in feld,
Un shturem, hogl, vint
Hot undz bagleyt, mayn kind.
Bagleyt undz inem opgrunt
Fun der velt.

מאַך צו די אייגעלעך,
אָט קומען פייגעלעך
און קרײַזן דאָ אַרום,
צוקאָפּנס פון דײַן וויג.
דאָס פעקל אין דער האַנט,
דאָס הויז אין אַש און בראַנד:
מיר לאָזן זיך, מײַן קינד,
זוכן גליק.

די וועלט האָט גאָט פאַרמאַכט,
און אומעטום איז נאַכט,
זי וואַרט אויף אונדז
מיט שוידער און מיט שרעק,
מיר שטייען ביידע דאָ
אין שווערער, שווערער שעה
און ווייסן ניט וווהין
ס'פירט דער וועג.

מען האָט אונדז נאַקעט בלויז
פאַריאָגט פון אונדזער הויז,
אין פינצטערניש
געטריבן אונדז אין פעלד,
און שטורעם, האָגל, ווינט
האָט אונדז באַגלייט, מײַן קינד,
באַגלייט אונדז אינעם אָפּגרונט
פון דער וועלט.

Song of the Lodz ghetto was written by Isaiah Shpigl (1906–), short story writer, poet, essayist, teacher, who survived the Lodz ghetto and Auschwitz. Since 1950 he has been living in Israel where he resumed his writing career. The melody is by David Beyglman (1887–1944), a well-known composer for the Yiddish theatre before the war. He died in the gas chambers of Treblinka.

דאָס עלנטע

The Lonely Child

Moderato

Unter dayne vay-se shtern Shtrek tsu mir dayn vay-se hant, —
Un-der your white star-ry heav-en Of - fer me your pale white hand, —

May-ne ver-ter zay-nen tre-rn, Vi-ln ru-en in dayn hant. —
All my words are flow-ing tear-drops, I would place them in your hand. —

Ze, es tun-klt zey-er fin-kl — In mayn ke-ler-di-kn blik, —
Gone the lus-ter from their bright-ness, — Seen through mor-bid cel-lar view —

Un ikh hob gor-nit keyn vin-kl Zey tsu shen-ken dir tsu-rik,
And I no long-er have my own space To re-flect them back to you.

Un ikh hob gor-nit keyn vin-kl Zey tsu shen-ken dir tsu-rik.
And I no long-er have my own space To re-flect them back to you.

Unter dayne vayse shtern
Shtrek tsu mir dayn vayse hant.
Mayne verter zaynen trern
Viln ruen in dayn hant.
Ze, es tunklt zeyer finkl
In mayn kelerdikn blik.
Un ikh hob gornit keyn vinkl
Zey tsu shenken dir tsurik.

Un ikh vil dokh, got getrayer,
Dir fartroyen mayn farmeg.
Vayl es mont in mir a fayer
Un in fayer–mayne teg.
Nor in kelern un lekher
Veynt di merderishe ru.
Loyf ikh hekher, iber dekher
Un ikh zukh: vu bistu, vu?

Nemen yogn mikh meshune
Trep un hoyfn mit gevoy,
Heng ikh–a geplatste strune
Un ikh zing tsu dir azoy:
Unter dayne vayse shtern
Shtrek tsu mir dayn vayse hant.
Mayne verter zaynen trern
Viln ruen in dayn hant.

אונטער דייַנע ווייַסע שטערן
שטרעק צו מיר דייַן ווייַסע האַנט.
מייַנע ווערטער זייַנען טרערן
ווילן רוען אין דייַן האַנט.
זע, עס טונקלט זייער פינקל
אין מייַן קעלערדיקן בליק,
און איך האָב גאָרניט קיין ווינקל
זיי צו שענקען דיר צוריק.

און איך וויל דאָך, גאָט געטרייַער,
דיר פאַרטרויען מייַן פאַרמעג.
ווייַל עס מאָנט אין מיר אַ פייַער,
און אין פייַער — מייַנע טעג.
נאָר אין קעלערן און לעכער
וויינט די מערדערישע רו.
לויף איך העכער, איבער דעכער
און איך זוך: ווו ביסטו, ווו?

נעמען יאָגן מיך משונה
טרעפּ און הויפן מיט געוואָי.
הענג איך — אַ געפּלאַצטע סטרונע
און איך זינג צו דיר אַזוי:
אונטער דייַנע ווייַסע שטערן
שטרעק צו מיר דייַן ווייַסע האַנט.
מייַנע ווערטער זייַנען טרערן
ווילן רוען אין דייַן האַנט.

Unter Dayne Vayse Shtern — אונטער דײַנע װײַסע שטערן

Under Your Starry Heaven

Under your white starry heaven
Offer me your pale white hand.
All my words are flowing teardrops,
I would place them in your hand.
Gone the luster from their brightness,
Seen through morbid cellar view —
And I no longer have my own space
To reflect them back to you.

My devoted God I offer
Everything that I possess,
As the fire that I suffer
Fills each fiery day I pass.
Only in the holes and cellars
With deadly rest my days I share.
I run higher — over spire
Searching where are you, oh where?

I am chased by phantom beings
Stairs and courtyards goad me too.
There I hang a broken bowstring -
And I sing once more to you:
Under your white starry heaven
Offer me your pale white hand.
All my words are flowing teardrops,
I would place them in your hand.

Song written in the Vilno ghetto by Abraham Sutskever (1913–), a well-known poet before the war. It was first presented in the play *Di Yogenish in Fas* in the ghetto theatre. After the liquidation of the ghetto, Sutskever joined the partisan fighters. He survived the war and lives in Israel where he edits the literary quarterly *Di Goldene Keyt*. Music is by Abraham Brudno (See *Friling).*

Andantino

shti-ler, shti-ler, lo-mir shvay-gn, Kvo-rim vak-sn do.
Qui-et, qui-et, let's be si-lent, Dead are grow-ing here.

S'ho-bn zey far-flantst di so-nim gri-nen zey tsum blo.
They were plant-ed by the ty-rant See their bloom ap-pear.

S'fi-rn ve-gn tsu po-nar tsu, S'firt keyn veg tsu-rik,
All the roads lead to Po-nar now, There are no roads back,

Iz der ta-te vu far-shvun-dn Un mit im dos glik.
And our fa-ther too has van-ished, And with him our luck.

shti-ler, kind mayns, veyn nit, oy-tser, S'helft nit keyn ge-veyn,
Still, my child, don't cry, my jew-el, Tears no help com-mands,

Un-dzer um-glik ve-In so-nim Say-vi nit far-shteyn.
Our — pain — cal-lous peo-ple ne-ver un-der-stand.

S'ho-bn bre-ges oykh di ya-men, S'ho-bn tfi-ses
Seas and oce-ans have their or-der, Pri-son al-so

oy-khet tsa-men, Nor tsu un-dzer payn Keyn bi-sl
has its bor-der, But to our ___ plight There is no

shayn, ___ Keyn bi-sl shayn.
light, ___ There is no light.

A song of the Vilno ghetto. An eleven-year old boy Alex Wolkoviski wrote this prize-winning melody in a ghetto contest. Shmerke Kaczerginski (see note about author in *Friling),* then set words to the tune. Wolkoviski, presently called Tamir, is a composer in Israel.

Shtiler, Shtiler שטילער, שטילער

שטילער, שטילער, לאָמיר שווײַגן,
קבֿרים וואַקסן דאָ.
ס'האָבן זיי פֿאַרפֿלאַנצט די שׂונאים:
גרינען זיי צום בלאָ.
ס'פֿירן וועגן צו פּאָנאַר צו,
ס'פֿירט קיין וועג צוריק,
איז דער טאַטע ווּ פֿאַרשווּנדן,
און מיט אים דאָס גליק.
שטילער, קינד מײַנס, וויין ניט, אוצר,
ס'העלפֿט ניט קיין געוויין,
אונדזער אומגליק וועלן שׂונאים,
סײַ ווי ניט פֿאַרשטיין.
ס'האָבן ברעגעס אויך די ימען,
ס'האָבן תּפֿיסות אויכעט צאַמען,
נאָר צו אונדזער פּײַן
קיין ביסל שײַן,
קיין ביסל שײַן.

פֿרילינג אויפֿן לאַנד געקומען, —
און אונדז האַרבסט געבראַכט.
איז דער טאָג הײַנט פֿול מיט בלומען, —
אונדז זעט נאָר די נאַכט.
גאָלדיקט שוין דער האַרבסט אויף שטאַמען, —
בליט אין אונדז דער צער;
בלײַבט פֿאַריתומט ווּ אַ מאַמע;
ס'קינד גייט אויף פּאָנאַר.
ווי די וויליע אַ געשמידטע —
ט'אויך געיאָכט אין פּײַן, —
ציִען קריעס אײַז דורך ליטע
איצט אין ים אַרײַן.
ס'ווערט דער חושך ווּ צערונען,
פֿון דער פֿינצטער לײַכטן זונען —
רײַטער, קום געשווינד, —
דיך רופֿט דײַן קינד,
דיך רופֿט דײַן קינד.

שטילער, שטילער, ס'קוועלן קוואַלן
אונדז אין האַרץ אַרום,
ביז דער טויער וועט ניט פֿאַלן
זײַן מיר מוזן שטום.
פֿריי ניט, קינד, זיך, ס'איז דײַן שמייכל
איצט פֿאַר אונדז פֿאַרראַט,
זען דעם פֿרילינג זאָל דער שׂונא
ווי אין האַרבסט אַ בלאַט.
זאָל דער קוואַל זיך רויִק פֿליסן,
שטילער זײַ און האָף...
מיט דער פֿרײַהייט קומט דער טאַטע,
שלאָף זשע, קינד מײַן, שלאָף.
ווי די וויליע אַ באַפֿרײַטע,
ווי דיביימער גרין־באַנײַטע
לײַכט באַלד פֿרײַהייטס־ליכט
אויף דײַן געזיכט,
אויף דײַן געזיכט.

Shtiler, shtiler, lomir shvaygn,
Kvorim vaksn do.
S'hobn zey farflantst di sonim:
Grinen zey tsum blo.
S'firn vegn tsu ponar tsu,
S'firt keyn veg tsurik,
Iz der tate vu farshvundn
Un mit im dos glik.
Shtiler, kind mayns, veyn nit, oytser,
S'helft nit keyn geveyn,
Undzer umglik veln sonim
Say vi nit farshteyn.
S'hobn breges oykh di yamen,
S'hobn tfises oykhet tsamen,
Nor tsu undzer payn
Keyn bisl shayn,
Keyn bisl shayn.

Friling afn land gekumen,–
Un undz harbst gebrakht.
Iz der tog haynt ful mit blumen,–
Undz zet nor di nakht.
Goldikt shoyn der harbst af shtamen,–
Blit in undz der tsar;
Blaybt faryosemt vu a mame:
S'kind geyt af ponar.
Vi di vilye a geshmidte–
T'oykh geyokht in payn,–
Tsien kries ayz durkh lite
Itst in yam arayn.
S'vert der khoyshekh vu tserunen,
Fun der fintster laykhtn zunen–
Rayter, kum geshvind,–
Dikh ruft dayn kind,
Dikh ruft dayn kind.

Shtiler, shtiler, s'kveln kvaln
Undz in harts arum,
Biz der toyer vet nit faln
Zayn mir muzn shtum.
Frey nit, kind, zikh, s'iz dayn shmeykhl
Itst far undz farrat.
Zen dem friling zol der soyne
Vi in harbst a blat.
Zol der kval zikh ruik flisn.
Shtiler zay un hof. . .
Mit der frayheyt kumt der tate,
Shlof zhe, kind mayn, shlof.
Vi di vilye a bafrayte,
Vi di beymer grin-banayte
Laykht bald frayheyts-likht
Af dayn gezikht,
Af dayn gezikht.

Quiet, Quiet

Quiet, quiet, let's be silent,
Dead are growing here.
They were planted by the tyrant,
See their bloom appear.
All the roads lead to Ponar now,
There are no roads back,
And our father too has vanished,
And with him our luck.
Still, my child, don't cry, my jewel,
Tears no help commands,
Our pain callous people
Never understand.
Seas and oceans have their order,
Prison also has its border,
But to our plight
There is no light,
There is no light.

Spring has come, the earth receives her —
But to us brings fall.
And the day is filled with flowers, —
To us darkness calls.
Autumn leaves with gold are softened, —
In us grow deep scars,
And a mother somewhere orphaned —
Her child — in Ponar.
Now the river too is prisoner —
Is enmeshed in pain —
While the blocks of ice tear through her,
To the ocean strain.
Still, things frozen melt, remember,
And cold winds to warmth surrender —
Future bring a smile —
So calls your child,
So calls your child.

Quiet, quiet, wells grow stronger
Deep within our hearts,
Till the gates are there no longer,
No sound must impart.
Child, rejoice not, it's your smiling
That is not allowed,
Let the foe encounter springtime
As an autumn cloud.
Let the well flow gently onward,
Silent be and dream. . .
Coming freedom brings your father,
Slumber, child serene.
As the river liberated,
Springtime green is celebrated
Kindle freedom's light,
It is your right,
It is your right.

moderato

DM GM A7
Di zel-be ga-sn un tram-vay-en Nu-me-rn elf un
The same streets and the trolleys running Numbers eleven and

DM DM GM6
fir, Di zel-be yinglekh loy-fn, shray-en:
four. The same news boys they're rushing, shout-ing

C7 F A DM
"A tsaytung koyft zhe, koyft bay mir." Der zel-ber hi-ml, nor nit
To sell their papers news ga-lore. The same blue sky but not the

GM D7 GM
en-lekh- Der mentsh vos un-ter im,
same now Are peo-ple un-der it;

DM B♭
Es shaynt di sun alts nit far-shtend-lekh, Ikh her, es
The sun is shining I don't know how, No thought can

E7 A7 DM
fregt in mir a shtim: Tsi darf — es a-zoy
make this riddle fit. Oh, should — it be this

GM A7 DM B♭
zayn? Tsi muz — es a-zoy zayn? Az far ey-nem
way, Oh, must — it be this way? For a few there

GM C7
iz glik ba-shert — Un far dem tsvey-tn iz alts far-
is life and joy — And for the o-thers a world de-

F A7 DM D7 GM C7
vert. Ver hot — es ayn-ge-shtelt, A-zoy —
stroyed, Who was — the one to say This world —

F GM6
— zol zayn di velt? Es fregt un vekt dos
— should be this way? My heart seeks, it wants to

DM A7 DM
harts mayns: Tsi darf a-zoy zayn? Darf a-zoy zayn?
know — Why must it be so, why must it be?

Tsi Darf Es Azoy Zayn? צי דאַרף עס אַזוי זײַן?

Di zelbe gasn un tramvayen
Numern elf un fir,
Di zelbe yinglekh loyfn, shrayen:
"A tsaytung koyft zhe, koyft bay mir."
Der zelber himl, nor nit enlekh–
Der mentsh vos unter im,
Es shaynt di zun alts nit farshtendlekh,
Ikn her, es fregt in mir a shtim:

Tsi darf es azoy zayn?
Tsi muz es azoy zayn?
Az far eynem iz glik bashert–
Un far dem tsveytn iz alts farvert.
Ver hot es ayngeshtelt,
Azoy zol zayn di velt?
Es fregt, un vekt dos harts mayns:
Tsi darf azoy zayn?
Darf azoy zayn?

Far zey di skvern un bulvarn,
Far mir aza kvartal.
Far vos zol yener mikh alts narn?
Far vos far mir a trern–kval?
Far vos der oyfshrift afn bretl:
"Farvert iz vayter geyn"?
Far vos far zey mayn heym, mayn betl–
Un mayn geleger hart vi shteyn?

Tsi darf es azoy zayn?

די זעלבע גאַסן און טראַמווײַען
נומערן עלף און פיר
די זעלבע ייִנגלעך לויפן, שרײַען:
"אַ צײַטונג קויפט זשע, קויפט בײַ מיר".
דער זעלבער הימל, נאָר ניט ענלעך —
דער מענטש וואָס אונטער אים,
עס שײַנט די זון אַלץ ניט פאַרשטענדלעך,
איך הער עס פרעגט אין מיר אַ שטים:

צי דאַרף עס אַזוי זײַן?
צי מוז עס אַזוי זײַן?
אַז פאַר איינעם איז גליק באַשערט —
און פאַר דעם צווייטן איז אַלץ פאַרווערט.
ווער האָט עס אײַנגעשטעלט,
אַזוי זאָל זײַן די וועלט?
עס פרעגט און וועקט דאָס האַרץ מײַנס:
צי דאַרף אַזוי זײַן?
— דאַרף אַזוי זײַן?

פאַר זיי די סקווערן און בולוואַרן,
פאַר מיר אַזאַ קוואַרטאַל.
פאַר וואָס זאָל יענער מיך אַלץ נאַרן?
פאַר וואָס פאַר מיר אַ טרערן־קוואַל?
פאַר וואָס דער אויפשריפט אויפן ברעטל:
"פאַרווערט איז ווײַטער גיין"?
פאַר וואָס פאַר זיי מײַן היים, מײַן בעטל —
און מײַן געלעגער האַרט ווי שטיין?

צי דאַרף עס אזוי זײַן?

Does It Have to Be This Way?

The same streets and the trolleys running
Numbers eleven and four.
The same newsboys — they're rushing, shouting
To sell their papers — news galore.
The same blue sky — but not the same now
Are people under it;
The sun is shining — I don't know how,
No thought can make this riddle fit.

Oh, should it be this way,
Oh, must it be this way?
For a few there is life and joy
And for the others a world destroyed,
Who was the one to say
This world should be this way?
My heart seeks, it wants to know
Why must it be so;
Why must it be?

For them the boulevards and plazas,
For me a pauper's place.
Forever fooled, my life haphazard —
For me the lonely depths to face;
Why should there be a sign declaring:
No further may you go?
Oh, why for them my house to live in,
For me no bed, no warmth to know?

Oh, should it be this way...

Song written in the Vilno ghetto by Kasriel Broydo (See note about author in *Geto).*

Moderato

Ikh blon-dzhe in ge-to Fun ge-sl tsu ge-sl Un
I Roam through the ghet-to From al-ley to al-ley,

ken nit ge-fi-nen keyn ort; — Ni - to iz mayn li-ber, Vi
Use-less, no ha-ven I find; — Gone my be-lov-ed, oh

trogt men a-ri-ber? Men-tshn, o zogt khotsh a vort. — Es
how can I bear it? Won't some-one say some-thing kind. — My

laykht af mayn heym itst Der hi-ml der bloy-er Vos zhe hob
house is a=glow now, The sky so much blu-er What does that

ikh itst der-fun? — Ikh shtey vi a bet-ler Bay
mean in my life? — I stand like a beg-gar I

yet-vi-dn toy-er Un be-tl a bi-se-le zun.
hud-dle at gate-ways And beg for a hand-ful of light.

Fri-ling, nem tsu mayn troy-er, Un breng mayn
Spring-time dis-pel my sor-row, Bring my be-

lib-stn, Mayn tray-en tsu-rik. —
lov-ed, My dear one to me. —

Fri-ling, af da-yne fli-gl bloy-e,
Spring-time, blue wings for me you'll bor-row,

O nem mayn harts mit Un — gib es op mayn
Oh take my poor heart, And re-turn my joy to

glik. — Un — gib es op mayn glik. —
me. — And re-turn my joy to me. —

Springtime

I roam through the ghetto
From alley to alley
Useless, no haven I find;
Gone my beloved,
Oh how can I bear it? —
Won't somebody say something kind?
My house is aglow now,
The sky so much bluer —
What does that mean in my life?
I stand like a beggar,
I huddle at gateways
And beg for a handful of light.

Springtime, dispel my sorrow,
Bring my beloved,
My dear one to me.
Springtime, blue wings for me you'll borrow,
Oh, take my poor heart,
And return my joy to me.

I go to my labor,
I pass by our dwelling,
Bereaved now — the gate is shut tight.
The day bathed in sunshine,
Sad flowers are fading,
They weep, for them too it is night.
At night when returning,
With deep sadness gnawing,
Right here, love, you waited for me.
Right here in the shadow
I still hear your step fall,
Your arms held me so tenderly.

Springtime, dispel my sorrow...

This year the springtime
Is with us so early,
My longing for you burst in bloom,
I see you as now, dear,
All covered with flowers,
With gladness you'll come to me soon.
The sun has now showered
The garden with sunshine,
The earth is all covered in green.
My darling, my loved one,
Are you lost for all time?
My mind cannot bear what that means.

Springtime, dispel my sorrow...

Ikh blondzhe in geto
Fun gesl tsu gesl
Un ken nit gefinen keyn ort:
Nito iz mayn liber,
Vi trogt men ariber?-
Mentshn, o zogt khotsh a vort.
Es laykht af mayn heym itst
Der himl der bloyer-
Vos zhe hob ikh itst derfun?
Ikh shtey vi a betler
Bay yetvidn toyer
Un betl a bisele zun.

Friling, nem tsu mayn troyer.
Un breng mayn libstn.
Mayn trayen tsurik.
Friling, af dayne fligl bloye,
O, nem mayn harts mit
Un gib es op mayn glik.

Ikh gey tsu der arbet
Farbay undzer shtibl,
In troyer-der toyer farmakht.
Der tog a tsehelter,
Di blumen farvelkte,
Zey vyanen,-far zey iz oykh nakht.
Far nakht af tsurikvegs,
Es noyet der troyer,
Ot do hostu, libster, gevart.
Ot do inem shotn
Nokh kentik dayn trot iz,
Flegst kushn mikh liblekh un tsart.

Friling, nem tsu mayn troyer...

S'iz hay-yor der friling
Gor fri ongekumen,
Tseblit hot zikh benkshaft nokh dir,
Ikh ze dikh vi itster
Balodn mit blumen,
A freydiker geystu tsu mir.
Di zun hot fargosn
Dem gortn mit shtraln,
Tsheshprotst hot di erd zikh in grin.
Mayn trayer, mayn libster,
Vu bistu farfaln?-
Du geyst nit aroys fun mayn zin.

Friling, nem tsu mayn troyer...

איך בלאָנדזשע אין געטאָ
פון געסל צו געסל
און קען ניט געפינען קיין אָרט;
ניטאָ איז מײַן ליבער,
ווי טראָגט מען אַריבער? —
מענטשן, אָ זאָגט כאָטש אַ וואָרט.
עס לײַכט אויף מײַן היים איצט
דער הימל דער בלויער —
וואָס זשע האָב איך איצט דערפון?
איך שטיי ווי אַ בעטלער
ביי יעטווידן טויער
און בעטל — אַ ביסעלע זון.

פרילינג, נעם צו מײַן טרויער,
און ברענג מײַן ליבסטן,
מײַן טרײַען צוריק.
פרילינג, אויף דײַנע פליגל בלויע,
אָ נעם מײַן האַרץ מיט
און גיב עס אָפּ מײַן גליק.

איך גיי צו דער אַרבעט
פאַרבײַ אונדזער שטיבל,
אין טרויער — דער טויער פאַרמאַכט.
דער טאָג אַ צעהעלטער,
די בלומען פאַרוועלקטע,
זיי וויאַנען — פאַר זיי איז אויך נאַכט.
פאַר נאַכט אויף צוריקוועגס,
עס נאָיעט דער טרויער,
אָט דאָ האָסטו, ליבסטער, געוואַרט.
אָט דאָ אינעם שאָטן
נאָך קענטיק דײַן טראָט איז,
פלעגסט קושן מיך ליבלעך און צאַרט.

פרילינג, נעם צו מײַן טרויער...

ס׳איז הײַ־יאָר דער פרילינג
גאָר פרי אָנגעקומען,
צעבליט האָט זיך בענקשאַפט נאָך דיר,
איך זע דיך ווי איצטער
באַלאָדן מיט בלומען,
אַ פריידיקער גייסטו צו מיר.
די זון האָט פאַרגאָסן
דעם גאָרטן מיט שטראַלן,
צעשפּראָצט האָט די ערד זיך אין גרין.
מײַן טרײַער, מײַן ליבסטער,
וווּ ביסטו פאַרפאַלן? —
דו גייסט ניט אַרויס פון מײַן זין.

פרילינג, נעם צו מײַן טרויער...

A song of the Vilno ghetto by S. Kaczerginski (1908–1954) written after the death of his wife in April, 1943. It was first sung in the theatre revue *Di Yogenish In Fas*. Later it was sung in other ghettos and concentration camps. Kaczerginski joined the partisan forces following the liquidation of the ghetto in September, 1943. After the war he compiled a collection of several hundred ghetto songs. He survived the war to meet his death in a plane crash. Music is by Abraham Brudno who, following the liquidation of the ghetto, September 1943, was deported to a German concentration camp in Estonia, where he died.

Andantino

Vi shver s'iz tsu gley-bn — Far- bay a-za vin - ter Far-
How hard to be-lieve now — The pass-ing of win - ter En -

nu-ret in shma-tes un kelt. — A shtral hot tseshmoltsn Dem
vel-oped in rags and in cold. — A sun - beam has melt-ed The

ayz fun mayn fents-ter, Ge - brakht a ger - us fun der
frost from my win-dow, The world sends a greet-ing, be -

velt. — A velt hot tse - blit zikh Mit vay - sin - kn tsvit, Un
hold. — A world bursts in bloom, And white blos - soms it brings, With

fey - ge - lekh ho - bn Ge - tsvi - tshert a lid. Nor bay
lit-tle birds start-ing To chirp and to sing. But for

undz iz Gro un fints - ter, S'hengt der u-met af di
us it's Gray and som - ber, gloom — hangs on ev - ery

vent, Varft di zun undz kar - ge shtra - ln — Klay - bn
wall, The sun throws us scant - y sun-beams — In -

mir zey mit di hent. Va - remt undz di shpits
to our hands they fall. Warms the tips — of our

fin - ger - lekh on. Tro - gn mir a - heym
fin - gers a - gain, And we take home lit-tle

shtra - lekh-lekh zun, — Un es vert undz e-pes
rays of the sun, — With our spir - its some-how

grin-ger, S'vilt zikh zin - gen, shprin - gen fray.
light-er, Time for sing - ing, spring - ing free.

From the Twig a Tree Will Bloom

How hard to believe now —
The passing of winter
Enveloped in rags and in cold.
A sunbeam has melted
The frost from my window,
The world sends a greeting, behold!
A world bursts in bloom
And white blossoms it brings,
With little birds starting
To chirp and to sing.

But for us
It's gray and somber,
Gloom hangs on every wall,
The sun throws us scanty sunbeams —
Into our hands they fall.
Warms the tips of our fingers again,
And we take home little rays of the sun,
With our spirits somehow lighter,
Time for singing, springing free.

A soft wind, while hiding
In crack and in crevice,
Confided to me on that day:
That under the wood
Of the loose hanging gateway
The grass has arrived, it is May.
And also it told me,
The grass grows so green,
It sends us its greetings
And calls us, come in.

But for us...

Our father has left us
To work in the city,
A pity how far he must go,
He promised to bring home
A twig that is blooming
With buds that are white as the snow,
In crystal clear water it'll stand in the room
And then from the little twig, a tree will bloom.

But for us....

Vi shver s'iz tsu gleybn–
Farbay aza vinter
Farnuret in shmates un kelt.
A shtral hot tseshmoltsn
Dem ayz fun mayn fentster,
Gebrakht a gerus fun der velt.
A velt hot tseblit zikh
Mit vaysinkn tsvit,
Un feygelekh hobn
Getsvitshert a lid.

Nor bay undz iz
Gro un fintster,
S'hengt der umet af di vent,
Varft di zun undz karge shtraln–
Klaybn mir zey mit di hent.
Varemt undz di shpits fingerlekh on,
Trogn mir aheym shtralekhlekh zun,
Un es vert undz epes gringer,
S'vilt zikh zingen, shpringen fray.

A vintele hot zikh
Farganvet durkh shpares,
A sod ayngeroymt mir derbay:
Es hot zikh haynt hinter
Dem hiltsernem parkan
Tsevaksn der roziker may.
Un vintele zogt,
Az di grezelekh grin
Zey shikn grusn
Un rufn ahin.

Nor bay undz iz. . .

Avek iz der tate
In shtot af der arbet,
Er muz azoy vayt nebekh geyn.
Er vet mir haynt brengen
A frishinkn tsvaygl
Mit bletelekh grininke sheyn.
Nu, vet es in reyninkn vaserl shteyn
Un s'vet zikh fun tsvaygl tseblien a boym.

Nor bay undz iz. . . .

ווי שווער ס'איז צו גלייבן —
פאַרבייַ אַזאַ ווינטער
פאַרנורעט אין שמאַטעס און קעלט.
אַ שטראַל האָט צעשמאָלצן
דעם אײַז פון מײַן פענצטער,
געבראַכט אַ גערוס פון דער וועלט.
אַ וועלט האָט צעבליט זיך
מיט ווייַסינקן צוויט,
און פייגעלעך האָבן
געצוויטשערט אַ ליד.

נאָר בייַ אונדז איז
גראָ און פינצטער,
ס'הענגט דער אומעט אויף די ווענט,
וואַרפט די זון אונדז קאַרגע שטראַלן —
קלייַבן מיר זיי מיט די הענט.
וואַרעמט אונדז די שפּיץ פינגערלעך אָן,
טראָגן מיר אַהיים שטראַלעכלעך זון,
און עס ווערט אונדז עפּעס גרינגער,
ס'ווילט זיך זינגען, שפּרינגען פרייַ.

אַ ווינטעלע האָט זיך
פאַרגנבעט דורך שפּאַרעס,
אַ סוד אייַנגערוימט מיר דערבייַ:
עס האָט זיך הייַנט הינטער
דעם הילצערנעם פּאַרקאַן
צעוואַקסן דער ראָזיקער מייַ.
און ווינטעלע זאָגט,
אַז די גרעזעלעך גרין
זיי שיקן גרוסן
און רופן אַהין.

נאָר בייַ אונדז איז...

אַוועק איז דער טאַטע
אין שטאָט אויף דער אַרבעט,
ער מוז אַזוי ווייַט נעבעך גיין,
ער וועט מיר הייַנט ברענגען
אַ פרישינקן צווייַגל
מיט בלעטעלעך גרינינקע שיין.
נו, וועט עס אין רייניקן וואַסערל שטיין,
און ס'וועט זיך פון צווייַגל צעבליִען אַ בוים.

נאָר בייַ אונדז איז...

Song of the Vilno ghetto by Kasriel Broydo (see note about author in *Geto*). Music by Yankl Trupianski (1909–1944), teacher, composer, who was deported from the ghetto to Estonia for hard labor. He died in a concentration camp in Germany.

Moderato

Gm D Gm
Vi - fl zay - nen shoyn ni - to? Zol — ge -
Ma - ny are no long - er here Ho - ly

Cm Eb7 D7 Gm Cm
hey - likt zayn di sho, Mir — ba - vey - nen zey — on
be the hour and dear, We — now mourn them all — a -

Gm Gm Eb
rash ———— yis - ga - dal ———— Ve -
las, ———— yis - ga - dal ———— ve -

Cm Eb7 D
yis - ka - dash. ————
yis - ka - dash. ————

Kadish

Many are no longer here,
Holy be the hour and dear,
We now mourn them all alas,
— Yisgadal veyiskadash. . .

What for us has then remained,
Only futile tears sustained
Of our dead and tragic ash.
— Yisgadal veyiskadash. . .

Vifl zaynen shoyn nito.
Zol geheylikt zayn di sho.
Mir baveynen zey on rash,
— Yisgadal veyiskadash. . .

Vos farblibn iz undz mer,
Vi di durkhgeglite trer
Af di kvorim, af dem ash.
— Yisgadal veyiskadash. . .

וויפל זייַנען שוין ניטאָ,
זאָל געהייליקט זייַן די שעה,
מיר באַוויינען זיי אָן רעש,
— יתגדל ויתקדש...

וואָס פאַרבליבן איז אונדז מער,
ווי די דורכגעגליטע טרער
אויף די קברים, אויף דעם אַש,
— יתגדל ויתקדש...

Words are by Z. Segalovitch, Yiddish poet who survived as a war refugee from Warsaw. He lived the first year of the war in Vilno and Kaunas, later Israel and eventually the United States. In his work he memorialized the life and creativity of the Jews in Poland. Music is by Ben Yomen, an American Jewish composer (1901–1969).

Dm D9 Gm

mor- dn un shlo - gn A moy - re, a shrek, Men

fear and there's pa - nic, they slaugh - ter and maim, They're

Dm Gm A7

firt — di yi - dn tsum — ban a - vek. Ba -

ta - king the Jews — off — to the train. No

Dm A7 Dm

shray - bn ken dos nit keyn fe - der Vi es drey-en zikh di re - der, Di va -

pen can write how it feels, The sound, - mo - tion of the wheels — Cars

Gm7 A7 Dm Dm7 3

go - nen zay - nen ful Es fo - rn yi - dn af ki - desh ha -

packed — bod - ies strain, Jews ri - ding to their death in — God's

Gm7 Dm Gm F B♭ Gm Dm

shem Keyn tre - blin - ke, keyn tre - blin - ke.

Name To Tre - blin - ka, to Tre - blin - ka.

Treblinka

In a Polish town at break of dawn
Is heard a scream, a clamor and a moan,
People half crazy, stirring about,
Suddenly a call — hey, Jew, get out!

Ukrainians, militia, full of police
To murder the Jews, this gives them peace;
There's fear and there's panic, they slaughter and maim,
They're taking the Jews off to the train.

No pen can write how it feels,
The sound, motion of the wheels —
Cars packed, bodies strain,
Jews riding to their death, in God's name,
To Treblinka, to Treblinka.

Our brothers who live across the sea,
Can't know our pain, our misery,
Cannot know how bitter, how our world's bereft,
Each hour, each minute we face death.

People's tears will soon be flowing
From their finding, from their knowing
A grave, largest in the world —
Jews, millions, rest in that soil,
In Treblinka, in Treblinka.

Treblinka טרעבלינקע

Sostenuto

Dm — Gm6 — A7

In a poy-li-sher shtot ___ gants fri far tog
In a Po - lish town ___ At break of ___ dawn

Gm6 — A7 — Dm

Hert men a ge - shrey, _ a yo - mer a klog.
Is heard a ___ scream, _ a cla - mor and a moan,

D9 — Gm

Men - tshn halb me - shu - ge, Na - ket un bloyz
Peo - ple half cra - zy, stir - ring a - bout,

Dm — Gm6 — A7

Pluts - lung hert men yi - dn ___ shnel a - roys. Zhan -
Sud - den - ly a call ___ hey, ___ Jew, get out! U-

Dm — Gm6 — A7

dar - men u - kra - i - ner, po - li - tsey ___ fil Tsu
krain - ians, mi - li - tia, full ___ of po - lice To

Gm6 — A7 — Dm

mor - dn di yi - dn Dos iz zey - er tsil. Zey
mur - der the Jews ___ this ___ gives _ them peace; There's

In a poylisher shtot, gants fri far tog,
Hert men a geshrey, a yomer, a klog;
Mentshn halb meshuge, naket un bloyz;
Plutslung hert men: yidn, shnel aroys!

Zhandarmen, ukrainer, politsey fil,
Tsu mordn di yidn — dos iz zeyer tsil;
Zey mordn un shlogn a moyre, a shrek,
Men firt di yidn tsum ban avek.

Bashraybn dos ken nit keyn feder,
Vi es dreyen zikh di reder.
Di vagonen zenen ful,
Es forn yidn af kidush – hashem.
Keyn treblinka! keyn treblinka!

Undzere brider un shvester fun yener zayt yam,
Zey kenen nit filn undzer bitern tam,
Zey kenen nit visn undzer bitere noyt,
Az undz dervart yede minut der toyt.

Kvaln trern veln rinen,
Ven men vet a mol gefinen
Dem grestn keyver in der velt!
Dort ruen yidn milyonen fil:
In treblinka! in treblinka!

אין אַ פּוילישער שטאָט, גאַנץ פרי פאַר טאָג,
הערט מען אַ געשריי, אַ יאָמער, אַ קלאָג;
מענטשן האַלב משוגע, נאַקעט און בלויז;
פּלוצלינג הערט מען: ייִדן, שנעל אַרויס!

זשאַנדאַרמען, אוקראַיִנער, פּאָליציי פיל,
צו מאָרדן די ייִדן — דאָס איז זייער ציל;
זיי מאָרדן און שלאָגן אַ מורא, אַ שרעק,
מען פירט די ייִדן צום באַן אַוועק.

באַשרײַבן דאָס קען ניט קיין פעדער,
ווי עס דרייען זיך די רעדער.
די וואַגאָנען זײַנען פול,
עס פאָרן ייִדן אויף קידוש־השם.
קיין טרעבלינקע! קיין טרעבלינקע!

אונדזערע ברידער פון יענער זײַט ים,
זיי קענען ניט פילן אונדזער ביטערן טעם,
זיי קענען ניט וויסן אונדזער ביטערע נויט,
אַז אונדז דערוואַרט יעדע מינוט דער טויט.

קוואַלן טרערן וועלן רינען,
ווען מען וועט אַ מאָל געפינען,
דעם גרעסטן קבר אין דער וועלט!
דאָרט רוען ייִדן מיליאָנען פיל:
אין טרעבלינקע! אין טרעבלינקע!

This song was sung in the ghetto of Biala Podlaska. Author and composer unknown.

(Continued)

Lid Fun Bug ליד פון בוג

E
Es loy - fn un kla - pn di ma - shi - nen,
The en - gine speeds a - long, — clang - ing as it rides
Am Em

E Am
Un es fayft - der tsug, —
Train that roars — and tugs, —

Em Am Em
Mir, far - shik - te, zi - tsn dri - nen
We, the dis - placed, hud - dle deep in - side

C Am Em
Men firt undz tsum — Bug. —
Rid - ing to the ri - ver Bug. —

Em Am D
Mir, far - shik - te, zi - tsn dri - nen —
We, the dis - placed, hud - dle deep in - side —

Em Am Em
Men firt undz tsum Bug. —
Rid - ing to the ri - ver Bug. —

Song of the Bug River

The engine speeds along, clanging as it rides,
Train that roars and tugs,
We, the displaced, huddle deep inside —
Riding to the river Bug.

From our own homes we were driven
To a foreign place,
Nothing's left now, there's no living,
Uprooted and disgraced.

There where the river Dniester's flowing
Someone's greeting you,
It's your mother, it's your sister,
They are held here too.

Here no grave and here no tombstone
Is prepared for us,
In a mass grave buried, unknown,
Our bodies laid to rest.

This torment will not endure forever,
The war is bound to cease,
And the sunshine night will sever,
We will win the peace.

Es loyfn un klapn di mashinen
Un es fayft der tsug,
Mir, farshikte, zitsn drinen–
Men firt undz tsum bug.

Fun der heymat undz fartribn
In a fremdn land,
Gornisht iz undz mer farblibn,
Mir zaynen farbant.

Dort vu s'flist der breyter dnyester
Shikt a grus dir tsu,
Fun dayn mame, fun dayn shvester
Vos zey zaynen do.

Keyn grub un keyn matseyve
Zaynen far undz do,
In a masngrub a groysn,
Leygt men undz tsu ru. . .

Eybik vet der tsorn nit doyern,
Endikn vet zikh der krig,
Un di zun vet vider shaynen,
Undzerer iz der zig.

עס לויפן און קלאַפן די מאַשינען
און עס פייַפט דער צוג,
מיר, פאַרשיקטע, זיצן דרינען —
מען פירט אונדז צום בוג.

פון דער היימאַט אונדז פאַרטריבן
אין אַ פרעמדן לאַנד,
גאָרנישט איז אונדז מער פאַרבליבן,
מיר זייַנען ״פאַרבאַנט״*.

דאָרט ווו ס׳פליסט דער ברייטער דניעסטער
שיקט אַ גרוס דיר צו,
פון דייַן מאַמע, פון דייַן שוועסטער,
וואָס זיי זייַנען דאָ.

קיין גרוב און קיין מצבה
זייַנען פאַר אונדז דאָ,
אין אַ מאַסן־גרוב אַ גרויסן,
לייגט מען אונדז צו רו...

אייביק וועט דער צאָרן ניט דויערן
ענדיקן וועט זיך דער קריג
און די זון וועט ווידער שייַנען,
אונדזערער איז דער זיג.

*פאַרשיקט

Song of Transnistria, area in the Ukraine which was occupied by German and Rumanian troops during World War II and was the destination of deported Rumanian Jews. The words of the song were adapted from a pre-war song *S'loyfn S'yogn* by H. D. Nomberg. Composer and author unknown.

Dm Bb Dm

A gut - mor - gn, li - be men - tshn, —
A good morn - ing, peo - ple pass - ing, —

C7 F

Varft undz a shti - ke - le broyt! ———
Throw us a crust — of bread! ———

C7 F A7

Varft undz a shti - ke - le broyt! ——— Der
Throw us a crust — of bread! ——— Then

Dm Bb

far vet got aykh ben - tshn ——— Nisht
God will send his bless - ing; ——— And

F Gm Dm

vi - sn vet ir fun keyn noyt. ———
from want you will — be shed. ———

Der Hoyfzinger Fun Varshever Geto

דער הויפֿזינגער פֿון וואַרשעווער געטאָ

A gut-morgn, libe mentshn!
Varft undz a shtikele broyt!
Derfar vet got aykh bentshn;
Nisht visn vet ir fun keyn noyt.

Gehat a tate-mame
Un sheyninke shvesterlekh dray;
Avek mitn roykh un flamen,
Geblibn bin ikh yetst aleyn.

Ikh drey di katerinke
Un shpil haynt far aykh mit kurazh,
Vayl morgn, kon zayn, in treblinke
Vet vern fun undz a barg ash.

Der hunger iz a tsore,
Mit toyte farzeyt iz der bruk;
Oy, yidn, bney-rakhmonim-
Es vilt zikh nokh lebn a tog.

Mayn kol di luft tseshmetert,
Fun morgn biz shpet in der nakht;
Farsholtn zol zayn dos geto
Un di, vos hobn es oysgetrakht.

Men roydeft undz vi khayes,
Dos lebn iz vi a tehom.
Es vign zikh sharbns af tlies
Tsum tayvl,-es shaynt nokh di zun!

Fun hertser broyzt a fayer:
Genug undz gekoylet vi shof -
Oy, yidn, nemt di "shpayers"
Un kumt, lomir makhn a sof!

Drey ikh di katerinke,
Farshpil undzere laydn un noyt,
Vayl eyder tsu geyn in treblinke -
Iz beser in kamf faln toyt.

אַ גוט־מאָרגן, ליבע מענטשן,
וואַרפֿט אונדז אַ שטיקעלע ברויט!
דערפֿאַר וועט גאָט אײַך בענטשן,
נישט וויסן וועט איר פֿון קיין נויט.

געהאַט אַ טאַטע־מאַמע
און שיינינקע שוועסטערלעך דרײַ;
אַוועק מיטן רויך און פֿלאַמען,
געבליבן בין איך יעצט אַליין.

איך דריי די קאַטערינקע
און שפּיל הײַנט פֿאַר אײַך מיט קוראַזש,
ווײַל מאָרגן, קאָן זײַן, אין טרעבלינקע,
וועט ווערן פֿון אונדז אַ באַרג אַש.

דער הונגער איז אַ צרה
מיט טויטע פֿאַרזייט איז דער ברוק;
אוי, ייִדן, בני רחמנים — —
עס ווילט זיך נאָך לעבן אַ טאָג.

מײַן קול די לופֿט צעשמעטערט,
פֿון מאָרגן ביז שפּעט אין דער נאַכט;
פֿאַרשאָלטן זאָל זײַן דאָס געטאָ,
און די, וואָס האָבן עס אויסגעטראַכט.

מען רודפֿט אונדז ווי חיות,
דאָס לעבן איז ווי אין אַ תּהום.
עס וויגן זיך שאַרבנס אויף תּליות
צום טײַוול, — עס שײַנט נאָך די זון!

פֿון הערצער ברויזט אַ פֿײַער:
גענוג אונדז געקוילעט ווי שאָף —
אוי, ייִדן, נעמט די "שפּײַערס"
און קומט, לאָמיר מאַכן אַ סוף!

דריי איך די קאַטערינקע,
פֿאַרשפּיל אונדזערע ליידן און נויט,
ווײַל איידער צו גיין אין טרעבלינקע
איז בעסער אין קאַמף פֿאַלן טויט.

The Street Singer of the Warsaw Ghetto

A good morning, people passing,
Throw us a crust of bread!
Then God will send his blessing;
And from want you will be shed.

I once had a father, mother,
Three pretty sisters so dear:
They're gone with smoke and fire,
And I am left all alone here.

I play the barrel organ,
I play with courage and skill,
Tomorrow Treblinka may beckon,
Oh, there we'll become an ash hill.

Our hunger is our torment,
With the dead the roads are paved,
Oh, Jews — you children of mercy,
One still wants to live out the day.

My voice the air disperses
From morning till late at night,
May the ghetto drown in our curses,
And with it those builders of blight.

So I play the barrel organ,
Lessening our pain and distress,
For better than going to Treblinka —
Is falling in battle and death.

Words are by Reuven Lifshutz (1918–1975), author of a collection of songs and poems that were written in the Warsaw ghetto and in a Displaced Persons camp in Munich. He survived the war and lived in Chicago. The melody is a popular street tune.

Rivkele, Di Shabesdike רבקהלע די שבתדיקע

Moderato

Riv-ke-le di sha-bes-di-ke Ar-bet in fa-brik,
Riv-ke-le, the Sab-bath one, In a fac-tory toils,
Dreyt a fo-dem tsu a fo-dem, Flekht tsu-noyf a shtrik.
Twists a strand in-to a strand, Weaves a braid-ed coil.
Oy, di ge-to fints-te-re Doy-ert shoyn tsu lang,
Oh, the gloom-y ghet-to Stands there much too long,
Un dos harts a-zoy far-klemt Tut ir a-zoy bang.
And her heart with so much pain, Rue-ful, so for-lorn.

Rivkele the Sabbath One

Rivkele, the Sabbath one,
In a factory toils,
Twists a strand into a strand,
Weaves a braided coil.
Oh, the gloomy ghetto
Stands there much too long,
And her heart with so much pain,
Rueful, so forlorn.

Her devoted Hershele
Gone, has gone away.
Since that fateful Saturday,
Since that time, that day
Sits in mourning Rivkele,
Mourns day and night,
Turns the wheel of her machine,
Thinking of her plight:

Where is he, my darling one,
Does he still live, where?
In the concentration camp
Is he slaving there?
Oh how dreadful is his lot,
How horrible is mine —
Since that fateful Saturday,
Since that day, that time.

Rivkele di shabesdike
Arbet in fabrik.
Dreyt a fodem tsu a fodem.
Flekht tsunoyf a shtrik.
Oy, di geto fintstere,
Doyert shoyn tsu lang.
Un dos harts azoy farklemt
Tut ir azoy bang.

Ir getrayer Hershele
Iz avek, nito,
Zint fun yenem shabes on,
Zint fun yener sho.
Iz fartroyert Rivkele,
Yomert tog un nakht,
Un atsind bayn redele
Zitst zi un zi trakht:

Vu iz er, mayn libinker,
Lebt er nokh khotsh vu?
Tsi in kontsentratsye-lager
Arbet shver on ru?
Oy, vi fintster iz im dort,
Biter iz mir do-
Zint fun yenem shabes on,
Zint fun yener sho.

רבקהלע די שבתדיקע
אַרבעט אין פאַבריק,
דרייט אַ פאָדעם צו אַ פאָדעם,
פלעכט צונויף אַ שטריק.
אוי די געטאָ פינצטערע,
דויערט שוין צו לאַנג,
און דאָס האַרץ אַזוי פאַרקלעמט,
טוט איר אַזוי באַנג.

איר געטרייַער הערשעלע
איז אַוועק, ניטאָ,
זינט פון יענעם שבת אָן,
זינט פון יענער שעה.
איז פאַרטרויערט רבקהלע,
יאָמערט טאָג און נאַכט,
און אַצינד בייַם רעדעלע,
זיצט זי און זי טראַכט:

ווו איז ער, מייַן ליבינקער,
לעבט ער נאָך כאָטש ווו?
צי אין קאָצענטראַציע־לאַגער
אַרבעט שווער אָן רו?
אוי, ווי פינצטער איז אים דאָרט,
ביטער איז מיר דאָ —
זינט פון יענעם שבת אָן,
זינט פון יענער שעה.

This song was inspired by the tragic occurrence in the Bialystok ghetto on the Sabbath of July 12, 1942 when 5,000 Jews were shot by the Germans. Women whose husbands were killed on that Sabbath day were called "shabesdike" (the Sabbath ones). Words are by Peysakh Kaplan (1870–1943), writer, composer, music critic, editor of the Yiddish daily *Dos naye lebn* in Bialystok before the war. He died in the Bialystok ghetto in 1943. Composer unknown.

freyd fun ay - er ey - gn kind. ___
joy of your own dear- est child. ___

Kin - der, ir zayt vi she - fe - lekh, vi rin - der,
Chil - dren, you are like lit - tle lambs, like cat - tle,

ir trogt di zorg di groy - se far der tsayt.
you car - ry bur - dens large for your young years.

un klert un trakht vi al - te layt. ___
Your thoughts like el - ders laced with fears. ___

Women

As dreamer, I made up a lovely dream
So very clear, so sunny,
That I myself became convinced, it seems,
I saw him as before.
And my dream unassuming and so modest
Was a corner, a wall and a roof,
I was pleased with my dream and its happy bequest, —
So why did they laugh at my truth?
Our living goes by in such loneliness,
The best moments in gloom, —
How long ago was I — I ask of you,
Like other people too?

Women, you have been born in angry hours,
A time when fear walks in your every step,
In heavy chains your life is kept.
Sisters! upon your shoulders burdens pressing;
When weariness and pain is all you see,
A mother you still have to be.

Now hidden and forbidden is your joy
Woven through years,
Strange and defiled
The hope, the joy
Of your own dearest child.
Children, you are like little lambs, like cattle,
You carry burdens large for your young years,
Your thoughts like elders laced with fears.

At dawn the city lies in rest and sleep,
The night on windows hanging,
And somewhere high on rooftops that are free
The pigeons start to coo.
But you're marching, tightly marching, in columns,
As if in iron chains you were bound,
And on pavement so hard wooden shoes now resound
As they echo far, far, on the street.
And not by us on soft and silky sheets
Lie pampered women sleeping.
While tired eyes outside now close and cry,
Not understanding why.

Women, you have been born in angry hours,
A time when fear walks in your every step,
In heavy chains your life is kept.
Sisters! upon your shoulders burdens pressing:
When weariness and pain is all you see,
A mother you still have to be.
Now hidden and forbidden is your joy,
Woven through years,
Strange and defiled
The hopes, the cheer
Of your own dearest child.
Women, these angry times will surely vanish
And for our woes, our heartache and our pain
A hope for us will still remain.

Am B7

Dan ven ir kert tsu - rik fun mi un payn

When wea-ri - ness and pain is all you see,

B7 Em

Ba-darft ir oykh a ma - men zayn, Es iz far -

A mo-ther you still have to be. Now hid- den

Am Am6 B7

vert, tse - shtert dos glik fun yo - rn lang ge -

and for - bid - den is your joy wo-ven through

Em Am

shpint, Es iz aykh fremd di treyst, di

years, Strange and de - filed The hope, the

A sheynem kholem hob ikh oysgetrakht,
A likhtikn, a klorn,
Az mir aleyn hot zikh shoyn oysgedakht,
Ikh ze im af der vor.
Un geven iz mayn kholem basheydn,
Nor a vinkl, a heym, nor a dakh,
Un ikh bin mit mayn kholem geven tsufridn,-
Far vos hot men mikh oysgelakht?
A lebn geyt farbay in eynzamkeyt,
Di beste tsayt in umet,-
Vi lang bin ikh geven, nu freg ikh aykh,
Mit ale mentshn glaykh?

Froyen, geboyrene in beyze shoen,
Dan, ven es loyert shrek af yedn trit,
In shvere keytn ir zayt geshmidt.
Shvester! af aykh ligt itst der yokh der grester;
Dan, ven ir kert tsurik fun mi un payn,
Badarft ir oykh a mame zayn.

Es iz farvert, tseshtert dos glik
Fun yorn lang geshpint,
Un s'iz aykh fremd
Di treyst, di freyd
Fun ayer eygn kind.
Kinder, ir zayt vi shefelekh, vi rinder,
Ir trogt di zorg di groyse far der tsayt,
Ir klert un trakht vi alte layt.

Far tog. Di shtot in shlof iz ayngehilt,
Un es dremlt nakht af shoybn,
Un ergets hoykh af dekher fray
Hobn zikh tsevorket toybn.
Nor du geyst gefast in kolone,
Un af shvern bruk klingen op dayne hiltserne trit
Vi in keytn geshmidt.
Un hilkhn op vayt-vayt in der gas.
Un nit bay undz, af veykhn betgevant
Shlofn froyen nokh tsepyeshtshet.
In droysn klepn zikh di oygn mid,
Farshteyen nit far vos.

Froyen, geboyrene in shvere shoen,
Dan ven es loyert shrek af yedn trit,
In shvere keytn ir zayt geshmidt.
Shvester! af aykh ligt itst der yokh der grester,
Dan, ven ir kert tsurik fun mi un payn,
Badarft ir oykh a mame zayn.

Es iz farvert, tseshtert dos glik
Fun yorn lang geshpint,
Un s'iz aykh fremd
Di treyst, di freyd
Fun ayer eygn kind.
Froyen, s'veln farshvindn beyze shoen!
Far undzer tsar, far undzer leyd un payn,
Vet a treyst far undz nokh zayn.

This song was written by Kasriel Broydo while in the Vilno ghetto (see note about author in *Geto*). Composer unknown.

(Continued)

EM AM
A le-bn geyt far-bay in eyn - zam - keyt Di
Our liv-ing goes by in such lone - li - ness, The

B7
bes - te tsayt in u - met.
best mo - ments in gloom, ______

EM AM
Vi lang bin ikh ge - ven, nu freg ikh aykh, mit
How long a- go was I — I ask of you, Like

AM D7 G
a - le men - tshn glaykh. ______
o - ther peo - ple too? ______

EM AM EM
Froy - en, ge - bo - re - ne in bey - ze sho - en.
Wo - men, you have been born in an-gry hours.

AM B7
Dan ven es loy - ert shrek af ye - dn trit,
A time when fear walks in your eve - ry step,

B7 EM
In shve - re key - tn aykh ge - shmidt. ______
In hea - vy chains your life is kept. ______

EM AM EM
Shves - ter, af aykh ligt itst der yokh der gres - ter,
Sis - ters, u- pon your should - ers bur - dens press - ing:

קינדער, איר זײַט ווי שפּעלעך, ווי רינדער,
איר טראָגט די זאָרג די גרויסע פֿאַר דער צײַט,
איר קלערט און טראַכט ווי אַלטע לײַט.

פֿאַר טאָג, די שטאָט אין שלאָף איז אײַנגעהילט,
און עס דרעמלט נאַכט אויף שויבן.
אין ערגעץ הויך אויף דעכער פֿרײַ
האָבן זיך צעוואָרקעט טויבן.
נאָר דו גייסט געפּאַסט אין קאָלאָנע,
און אויף שווערן ברוק קלינגען אָפּ דײַנע הילצערנע טריט
ווי אין קייטן געשמידט,
און הילכן אָפּ ווײַט־ווײַט אין דער גאַס.
און ניט בײַ אונדז, אויף ווייכן בעטגעוואַנט
שלאָפֿן פֿרויען נאָר צעפּיעשטשעט.
אין דרויסן קלעפּן זיך די אויגן מיד,
פֿאַרשטייען ניט פֿאַר וואָס.

פֿרויען, געבוירענע אין שווערע שעהען,
דאַן ווען עס לויערט שרעק אויף יעדן טריט,
אין שווערע קייטן איר זײַט געשמידט.
שוועסטער! אויף אײַך ליגט איצט דער יאָך דער גרעסטער,
דאַן, ווען איר קערט צוריק פֿון מי און פּײַן,
באַדאַרפֿט איר אויך אַ מאַמע זײַן.

עס איז פֿאַרוועכט, צעשטערט דאָס גליק
פֿון יאָרן לאַנג געשפּינט,
און ס׳איז אײַך פֿרעמד
די טרייסט, די פֿרייד
פֿון אײַער אייגן קינד.
פֿרויען! ס׳וועלן פֿאַרשווינדן בייזע שעהען!
פֿאַר אונדזער צער, פֿאַר אונדזער לייד און פּײַן,
וועט אַ טרייסט פֿאַר אונדז נאָך זײַן.

Froyen פרויען

Andante

A shey-nem kho-lem hob ikh oys-ge-trakht, a
As dream-er, I made up a love-ly dream So
likh-ti-kn, a klo-rn
ve-ry clear, so sun-ny,
Az mir a-leyn hot zikh shoyn oys-ge-dakht, Ikh
That I my-self be-came con-vinced, it seems, I
ze im oy-fn vor Nor ge-
saw him as be-fore. And my
ve-zn iz mayn kho-lem ba-shey-dn Nor a
dream un-as-sum-ing and so mod-est Was a
vin-kl, a heym, nor a dakh. Nor ikh
cor-ner, a wall and a roof, I was
bin mit mayn kho-lem ge-ve-zn tsu-fri-dn, Far
pleased with my dream and its hap-py be-quest, So
vos hot men mikh oys-ge-lakht.
why did they laugh at my truth?

אַ שיינעם חלום האָב איך אויסגעטראַכט,
אַ ליכטיקן, אַ קלאָרן,
אַז מיר אַליין האָט זיך שוין אויסגעדאַכט,
איך זע אים אויף דער וואָר.
און געווען איז מײַן חלום באַשיידן,
נאָר אַ ווינקל, אַ היים, נאָר אַ דאַך,
און איך בין מיט מײַן חלום געווען צופרידן — —
פאַר וואָס האָט מען מיך אויסגעלאַכט?
אַ לעבן גייט פאַרבײַ אין איינזאַמקייט,
די בעסטע צײַט אין אומעט, — —
ווי לאַנג בין איך געווען, נו פרעג איך אײַך,
מיט אַלע מענטשן גלײַך?

פרויען, געבוירענע אין בייזע שעהען,
דאַן ווען עס לויערט שרעק אויף יעדן טריט,
אין שווערע קייטן איר זײַט געשמידט.
שוועסטער! אויף אײַך ליגט איצט דער יאָך דער גרעסטער:
דאַן, ווען איר קערט צוריק פון מי און פײַן,
באַדאַרפט איר אויך אַ מאַמע זײַן.

עס איז פאַרווערט, צעשטערט דאָס גליק
פון יאָרן לאַנג געשפינט,
און ס'איז אײַך פרעמד
די טרייסט, די פרייד
פון אײַער אייגן קינד.

(Continued)

Ghetto

We're standing by the walls
With heartache, lost, defenseless,
With hands that hang and fall
Just like the weeping willow branches.
Into the void eyes stare
Peering blindly through the denseness
Only pain is there—
The infinite.

Hard to view the world through crowded dwellings,
Tall gates of ghetto walls all light dispelling —
Yet when you close your eyes,
Then everything appears like dreaming,
And you almost surmise
The great wide world.

Ghetto!
In my memory you'll never die,
My dirge—
Is your heartfelt,
And your mournful song.
I see all your weeping,
Your sadness I see.
I hear all your pleas,
What will be, what will be?
Within your ghetto alleys there's no room,
Sadness the heart sustains,
Although I know the hurt —
The love always remains. . .
Ghetto!
In my memory you'll never die!

Mir shteyen bay di vent
Mit hertser mit farklemte,
Mit aropgelozte hent
Vi bay a veynendiker verbe.
Es kukn oygn shtar
Un zinken ayn tif in der vaytkeyt
Un s'blaybt in zey der tsar-
Di eybikeyt.

Shver tsu zen di velt durkh enge moyern.
Di shayn hobn farshtelt di geto-toyern -
Farmakhst di oygn nor.
Dan zestu alts vi in a kholem,
S'dershaynt vi af der vor
Di groyse velt.

Geto!
Dikh fargesn vel ikh keyn mol nit.
— Eykho —
Iz dayn hartsike,
Dayn troyerik lid.
Kh'ze do dayne trern,
Dayn umet un dayn payn.
Kh'her do dayn gebet:
Vos vet zayn, vos vet zayn?
In dayne geto-geslekh iz mir eng.
Dos harts azoy batribt,
Un khotsh kh'farshtey s'tut vey -
Dokh iz mir azoy lib. . .
Geto!
Dikh fargesn vel ikh keyn mol nit!

Song written in the Vilno ghetto by Kasriel Broydo (1907–1945), author and director of theatre revues and concerts in the ghetto. He was arrested by the Gestapo and deported to a Latvian concentration camp. In January, 1945 he was transferred to Germany and was forcibly drowned in the Baltic Sea near Konigsburg together with hundreds of other Jews. Composer unknown.

ge - to! — Dikh far-ge-sn vel ikh keyn mol nit. —
Ghet - to! — In my me-mo-ry you'll nev - er die. —

Ey - kho — iz dayn har - tsi - ke, Dayn troy 'rik lid. —
My dirge — Is your heart-felt and your mourn-ful song. —

Kh'ze do day - ne tre - rn, Dayn u - met, dayn payn.
I see all your weep - ing, your sad - ness I see.

Kh - her do dayn ge- bet: Vos vet zayn, vos vet zayn?
I hear all your pleas: What will be, What will be?

In day-ne ge-to - ges - lekh iz mir eng Dos
With-in your ghet-to al- leys there's no room, Sad -

harts a - zoy ba - tribt, — Un khotsh kh'farsh-tey s'tut vey — Dokh iz mir
ness the heart sus- tains, — Al- though I know the hurt — The love al-

a - zoy lib · ge - to! — Dikh far-ge-sn vel ikh keyn mol — nit!
ways re- mains... Ghet-to! — In my me- mo - ry you'll nev-er die!

מיר שטייען בײַ די ווענט
מיט הערצער מיט פֿאַרקלעמטע,
מיט אַראָפּגעלאָזטע הענט
ווי בײַ אַ וויינענדיקע ווערבע.
עס קוקן אויגן שטאַר
און זינקען אײַך טיף אין דער ווײַטקייט
און ס׳בלײַבט אין זיי דער צער —
די אייביקייט.

שווער צו זען די וועלט דורך ענגע מויערן,
די שײַן האָבן פֿאַרשטעלט די געטאָ־טויערן —
פֿאַרמאַכסט די אויגן נאָר,
דאַן זעסטו אַלץ, ווי אין אַ חלום,
ס׳דערשײַנט ווי אויף דער וואָר
די גרויסע וועלט.

געטאָ!
דיך פֿאַרגעסן וועל איך קיין מאָל ניט.
— איכה —
איז דײַן האַרציקע,
דײַן טרויעריק ליד.
כ׳זע דאָ דײַנע טרערן,
דײַן אומעט און דײַן פּײַן.
כ׳הער דאָ דײַן געבעט:
וואָס וועט זײַן, וואָס וועט זײַן?
אין דײַנע געטאָ־געסלעך איז מיר ענג,
דאָס האַרץ אַזוי באַטריבט,
און כאָטש כ׳פֿאַרשטיי ס׳טוט וויי —
דאָך איז מיר אַזוי ליב...
געטאָ!
דיך פֿאַרגעסן וועל איך קיין מאָל ניט!

(Continued)

Geto געטאָ

Moderato

Mir shtey - en bay di vent Mit __ hert ser mit far-
We're stand-ing by the walls with __ heart-ache, lost, de-

klem - te, Mit a- rop - ge - loz - te hent __ Vi bay a
fense-less, With hands that hang and fall __ Just like the

vey - nen - di - ker ver - be. Es ku - kn oy - gn
weep - ing wil-low bran - ches. In - to the void eyes

shtar __ un zin - ken ayn tif in der vayt keyt un
stare __ Peer - ing blind - ly through the dense - ness

s'blaybt in zey der tsar — Di ey - bi - keyt.
On - ly pain is there __ The in - fin - ite.

Shver tsu zen di velt durkh en - ge moy - e -
Hard to view the world through crowd - ed dwell -

rn, Di shayn ho - bn far - shtelt di
ings, Tall gates of ghet - to walls all

ge - to - toy - e - rn __ Far - makhst di oy - gn
light dis - pell - ing __ yet, when you close your

nor, __ Dan zes - tu alts, vi in a kho - lem, S'der-
eyes, __ Then e - very - thing ap - pears like dream - ing, And

shaynt vi af der vor Di groy - se velt.
you al - most sur - mise the great wide world.

געטאָ

דיך פאַרגעסן וועל איך קיין מאָל נישט

Ghetto, In My Memory You'll Never Die

na-kh-ti-kn ge- roysh der vint vi a ma-me mir in
sing-ing sounds of night, The wind like a mo-ther holds me
shoys. ——— O vi-fl benk-shaft, vi-fl kheyn,
tight. ——— The long-ing for the charm once known
s'far-mogt a ma-mes o-rem heym. S'meg zayn fun
Found in a mo-ther's hum-ble home It may be
tsi-gl tsi fun shteyn, S'meg zayn fun shtroy S'meg zayn fun
brick or made of stone, It may be straw or built of
leym, Ikh benk a- heym.
loam, I long for home.

The wind like a mother holds me tight.
Oh, the longing for the charm once known
Found in a mother's humble home.
It may be brick or made of stone,
It may be straw or built of loam,
I long for home.

With life carefree,
The hours flee,
I stand aside and think;
Man has, I'm sure,
His place, his fare,
His warm bed, nothing more.
My home is marred for me.
My home is barred to me,
I wander all about
And I must do without.
If I now only had my humble home.

I want to see my home once more...

Der vint vi a mame mir in shoys.
O vifl benkshaft, vifl kheyn
Farmogt a mames orem heym,
S'meg zayn fun tsigl, tsi fun shteyn,
S'meg zayn fun shtroy, s'meg zayn fun leym
Ikh benk aheym.

Vi zorgloz, fray
Loyft mentsh farbay,
Ikh shtey derbay un kler:
Er hot gevis
Zayn ort, zayn tish,
Zayn varem bet nit mer.
Mayn heym iz mir farshtert,
Mayn heym iz mir farvert,
Ikh vander na-venad,
Ikh bin keyn mol nit tsu zat,
Ven ikh volt itst mayn orem heym gehat!

Ikh vil nokh eyn mol zen mayn heym...

דער ווינט ווי אַ מאַמע מיר אין שויס.
אָ וויפל בענקשאַפט, וויפל חן
פאַרמאָגט אַ מאַמעס אָרעם היים,
ס׳מעג זײַן פון ציגל, צי פון שטיין
ס׳מעג זײַן פון שטרוי, ס׳מעג זײַן פון ליים —
איך בענק אַהיים.

ווי זאָרגלאָז, פרײַ
לויפט מענטש פאַרבײַ,
איך שטיי דערבײַ און קלער:
ער האָט געוויס
זײַן אָרט, זײַן טיש.
זײַן וואַרעם בעט ניט מער.
מײַן היים איז מיר פאַרשטערט,
מײַן היים איז מיר פאַרווערט,
איך וואַנדער נע־ונד,
איך בין קיין מאָל ניט צו זאַט —
ווען איך וואָלט איצט מײַן אָרעם היים געהאַט!

איך וויל נאָך איין מאָל זען מײַן היים...

Song created in the Vilno ghetto. Words are by Leyb Rozental (1916–1945) who wrote a number of plays for revue theatres. He was drowned by the Germans in the Baltic Sea near Konigsburg in January 1945. Composer unknown.

D Asus A7 Bm
Ikh vil nokh eyn mol zen mayn heym. Tsi iz nokh
I want to see my home once more — Are things the
D Em
alts dort vi ge- ven. Ot do der par-kan, ot der
way they were be - fore, The old worn porch, the old gnarled
A7 D
boym, ot do der dakh vos halt zikh koym, Mayn o - rem
tree, The roof from which the walls hung free, My poor old
F#7 Bm Asus A7
heym. Fir vent, a ti-shl un a bank,
home. Four walls, a ta-ble and a bench,
Bm Em
Ot do far- brakht hob ikh es lang. Kh'ob do ge -
T'was here my child-hood years were spent; And here I
A7 D
kho-lemt in ge - heym, Mayn yu-gnt lid, mayn yu-gnt
dreamed my dreams a - lone, My song of youth, my wild oats
Asus A7 D Gm6 E
troym. Ikh benk a heym. Ikh her, es zingt in
sown, I long for home. I hear the soul - ful

I want to see my home once more—
Are things the way they were before,
The old worn porch, the old gnarled tree,
The roof from which the walls hung free,
My poor old home.

Four walls, a table and a bench,
T'was here my childhood years were spent;
And here I dreamed my dreams alone,
My song of youth, my wild oats sown,
I long for home.

I hear the soulful singing sounds of night,

Ikh vil nokh eyn mol zen mayn heym,
Tsi iz nokh alts dort vi geven,
Ot der parkan, ot der boym,
Ot do der dakh vos halt zikh koym–
Mayn orem heym.

Fir vent, a tishl un a bank,
Ot do farbrakht hob ikh es lang,
Kh'hob do gekholemt in geheym
Mayn yugntlid, mayn yugnt-troym
Ikh benk aheym.

Ikh her, es zingt in nakhtikn geroysh

איך וויל נאָך איין מאָל זען מײַן היים,
צי איז נאָך אַלץ דאָרט ווי געווען,
אָט דער פּאַרקאַן, אָט דער בוים,
אָט דאָ דער דאַך וואָס האַלט זיך קוים —
מײַן אָרעם היים.

פיר ווענט, אַ טישל און אַ באַנק,
אָט דאָ פאַרבראַכט האָב איך עס לאַנג,
כ׳האָב דאָ געחלומט אין געהיים
מײַן יוגנטליד, מײַן יוגנט־טרוים,
איך בענק אַהיים.

איך הער עס זינגט אין נאַכטיקן גערויש

(Continued)

Ikh Benk Aheym איך בענק אַהיים

Moderato

Ven, mentsh, bist yung, Iz groys dayn shvung,
When you are young, Your spir-it's strong,
Dan yog-stu zikh nokh glik. Far-lozt, far-
Then your pur-suit is gain. For-sake – for-
gest dayn heym, dayn nest Di tsayt kumt
get Your home, your nest, The time is
nit tsu-rik. Ven s'kumt di el-ter on
Not re-gained. When your old age draws near
Tus-tu zikh a der-mon Un trakhst vos
The past then re-ap-pears, We quest-ion
iz ge-shen. Zikh nit a-rum-ge-zen
what oc-curred How lit-tle we ob-served –
Vi lang bin ikh a-leyn a kind ge-ven.
Just yes-ter-day my child-ish voice was heard.

I Long For My Home

When you are young,
Your spirit's strong,
Then your pursuit is gain,
Forsake — forget
Your home, your nest,
The time is not regained.
When your old age draws near,
The past then reappears,
We question what occurred.
How little we observed—
Just yesterday my childish voice was heard.

Ven, mentsh, bist yung,
Iz groys dayn shvung–
Dan yogstu zikh nokh glik.
Farlozt, fargest
Dayn heym, dayn nest.
Di tsayt kumt nit tsurik.
Ven s'kumt di elter on,
Tustu zikh a dermon
Un trakhst vos iz geshen,
Zikh nit arumgezen–
Vi lang bin ikh aleyn a kind geven.

ווען, מענטש, ביסט יונג,
איז גרויס דײַן שווּנג — —
דאַן יאָגסטו זיך נאָך גליק.
פֿאַרלאָזט, פֿאַרגעסט
דײַן היים, דײַן נעסט,
די צײַט קומט ניט צוריק.
ווען ס׳קומט די עלטער אָן,
טוסטו זיך אַ דערמאָן,
און טראַכסט וואָס איז געשען,
זיך ניט אַרומגעזען — —
ווי לאַנג בין איך אַליין אַ קינד געווען.

Moderato

B♭m E♭m6 F

Mayn ma - me hot ge-volt zayn af mayn kha-se - ne, oy,
My moth-er longed to be there on my wed-ding day Both

B♭m E♭ F

tog un nakht hot zi der-fun ge - klert, Hot
day and night this in her thoughts would lie But

E♭m6

Hit-ler, zol im ve - rem to - tshen dort in dr'erd, Far
Hit-ler, worms de - vour ___ him in hell, I say. Threw

C dim. F

shlo - sn zi in riv a-nit der - sho - se - ne. ___ Mayn
her a - live in a ra - vine to ___ die. ___ My

B♭m D♭

ma-me hot ge-volt zayn af mayn kha-se-ne, Oy, ne-
moth-er longed to be there on my wed-ding day

B♭m6 F7

ko-me, ma-me, ge-nu - men kh'ob far dir. Klez -
ven-geance, mo-ther, I took for you and me. This

E♭m

mo - rim, shpilt, klez-mo - rim, shpilt ge- la - se - ne, Mayn
song, mu- si - cians, slow-ly you will have to play, My

E♭m6 F

ma - me zingt, mayn ma - me ___ iz mit ___ mir.
moth- er sings, my moth- er ___ is with ___ me.

This is a poem by David Bromberg (1915–), Soviet Yiddish poet. The music is by Emil Gorovets. (See note about composer in *Gehat Hob Ikh a Heym*).

Mayn Mame Hot Gevolt Zayn Af Mayn Khasene

מײַן מאַמע האָט געוואָלט זײַן אויף מײַן חתונה

Mayn mame hot gevolt zayn af mayn khasene
Oy, teg un nekht hot zi derfun geklert,
Hot Hitler, zoln im verem totshen dort in dr'erd,
Farshotn zi in riv a nit-dershosene. . .

Mayn mame hot gevolt zayn af mayn khasene.
Nekome, mame, genumen kh'hob far dir.
Klezmorim, shpilt, klezmorim, shpilt gelasener,
Mayn mame zingt, mayn mame iz mit mir.

Mayn mame hot gevolt zayn af mayn khasene.
To vos zhe shlingstu, narele, a trer?
Me zogt, az me darf veynen af a khasene,
Iz veyn zhe, az du zolst nit veynen mer.

Mayn mame hot gevolt zayn af mayn khasene
A gliklekhe, zi kumt tsu mir aher,
Klezmorim, shpilt, klezmorim, shpilt gelasener,
Mayn mame geyt mit alemen a sher.

מײַן מאַמע האָט געוואָלט זײַן אויף מײַן חתונה...
אוי, טעג און נעכט האָט זי דערפון געקלערט,
האָט היטלער, זאָלן אים ווערעם טאָטשען דאָרט אין דר'ערד,
פאַרשאָטן זי אין ריוו אַ ניט־דערשאָסענע...

מײַן מאַמע האָט געוואָלט זײַן אויף מײַן חתונה,
נקמה, מאַמע, גענומען כ'האָב פאַר דיר.
קלעזמאָרים, שפילט, קלעזמאָרים, שפילט געלאַסענער,
מײַן מאַמע זינגט, מײַן מאַמע איז מיט מיר.

מײַן מאַמע האָט געוואָלט זײַן אויף מײַן חתונה,
טאָ וואָס זשע שלינגסטו, נאַרעלע, אַ טרער!
מע זאָגט, אַז מע דאַרף וויינען אויף אַ חתונה,
איז וויין זשע, אַז דו זאָלסט ניט וויינען מער.

מײַן מאַמע האָט געוואָלט זײַן אויף מײַן חתונה.
אַ גליקלעכע, זי קומט צו מיר אַהער.
קלעזמאָרים, שפילט, קלעזמאָרים, שפילט, געלאַסענער.
מײַן מאַמע גייט מיט אַלעמען אַ שער.

My Mother Longed To Be There On My Wedding Day

My mother longed to be there on my wedding day,
Both day and night this in her thoughts would lie.
But Hitler, worms devour him in hell, I say,
Threw her alive, in a ravine, to die.

My mother longed to be there on my wedding day,
Vengeance, mother, I took for you and me.
This song, musicians, slowly you will have to play,
My mother sings, my mother is with me.

My mother longed to be there on my wedding day,
Why do you swallow, foolish one, a tear?
They say that one must cry upon one's wedding day —
Then cry now so you'll not cry through the years.

My mother longed to be there on my wedding day,
With what delight I see her coming to me here—
So wider make the circle, let the music play,
My mother joins the dancers in a sher.

Andante

Ikh vil nit ne-men got in akht Vos ikh hob lets-tns
I don't want to give a thought To what I've lived through,

mit-ge-makht. Zayt ikh bin fun der heym a-vek Di
what I sought, Since from my home I went a-way My

tun-k'le ge-dan-ken zey ne-men keyn ek. Di tri-be teg der
dark-est me-mories stay night and day, The som-ber days, the

shve-rer veg Zey roy-bn bay mir dos lets-te ge-fil. Eyn
drea-ry ways, They rob me of my warm re-sponse, Some-

mol bay nakht ven key-ner vakht tsu mayn ma-men in kho-lem
times at night No one in sight To my mo-ther in dreams my

veyn ikh shtil: Ma-me, ma-me, nokh a-tsind
cry re-sounds: Mo-ther, mo-ther, kind and mild,

Gib a bro-khe tsu dayn kind. Az got vet ge-bn ge-
Send a bless-ing for your child; If God will give Good

zunt un le-bn Ve-In mir zikh zen ge-zunt.
health, we'll live, We'll meet in a lit-tle while.

Gib A Brokhe Tsu Dayn Kind גיב אַ ברכה צו דײַן קינד

Ikh vil nit nemen nokh in akht
Vos ikh hob letstns mitgemakht,
Zayt ikh bin fun der heym avek.
Di tunkele gedanken, zey nemen keyn ek.

Di tribe teg, der shverer veg,
Zey roybn bay mir dos letste gefil.
Eyn mol bay nakht, ven keyner vakht,
Tsu mayn mamen in kholem veyn ikh shtil:

> Mame, mame, nokh atsind
> Gib a brokhe tsu dayn kind.
> Az got vet gebn
> Gezunt un lebn
> Veln mir zikh zen gezunt.

Ikh gedenk vos iz demolt geven,
Eyn tog der vayser herlekh un sheyn,
Un mayn mame iz bay der kikh farnumen,
Di shvester, di kleyne, iz arayngekumen.

Zi hot gehert a nayes haynt af der gas
Az morgn fri vet a registratsye zayn,
As yunge mener biz finf un draysik yor
Muzn morgn baym arbetsamt shteyn.

> Mame, mame blayb gezunt.
> Avek fun dir muz ikh atsind.
> Az got vet gebn
> Gezunt un lebn
> Veln mir zikh zen gezunt.

איך וויל נישט נעמען נאָך אין אַכט
וואָס איך האָב לעצטנס מיטגעמאַכט
זײַט איך בין פון דער היים אַוועק.
די טונקעלע געדאַנקען, זיי נעמען קיין עק.

די טריבע טעג, דער שווערער וועג.
זיי רויבן בײַ מיר דאָס לעצטע געפיל.
איין מאָל בײַ נאַכט, ווען קיינער וואַכט,
צו מײַן מאַמען אין חלום וויין איך שטיל:

> מאַמע, מאַמע, נאָך אַצינד,
> גיב אַ ברכה צו דײַן קינד.
> אַז גאָט וועט געבן
> געזונט און לעבן
> וועלן מיר זיך זען געזונט.

איך געדענק וואָס איז דעמאָלט געווען,
איין טאָג דער ווײַסער הערלעך און שיין,
און מײַן מאַמע איז בײַ דער קיך פאַרנומען.
די שוועסטער, די קליינע, איז אַרײַנגעקומען.

זי האָט געהערט אַ נײַעס הײַנט אויף דער גאַס
אַז מאָרגן פרי וועט אַ רעגיסטראַציע זײַן,
אַז יונגע מענער ביז פינף און דרײַסיק יאָר
מוזן מאָרגן בײַם אַרבעטסאַמט שטיין.

> מאַמע, מאַמע, בלײַב געזונט.
> אַוועק פון דיר מוז איך אַצינד.
> אַז גאָט וועט געבן
> געזונט און לעבן
> וועלן מיר זיך זען געזונט.

Mother, Send a Blessing For Your Child

I don't want to give a thought
To what I've lived through, what I sought,
Since from my home I went away
My darkest memories stay night and day.

The somber days, the dreary ways,
They rob me of my warm response,
Sometimes at night, no one in sight
To my mother in dreams my cry resounds:

> Mother, mother, kind and mild,
> Send a blessing for your child;
> If God will give
> Good health, we'll live,
> We'll meet in a little while.

I recall how it all took place,
That last day had a pleasant pace.
There my mother stood occupied,
My youngest sister flies inside —

On the street she heard the news
That registration is the command,
That all young men up to thirty-five
Must in the labor task-force stand.

> Mother, mother, farewell I say,
> I must leave you, go away.
> If God will give
> Good health, we'll live,
> See each other soon, I pray.

This song was sung by the deported Jews of Cracow in Miedzrych Podlaska and in the Bochnia ghetto in 1941. Author and composer unknown.

Moderato

CM C7 FM

Der yid vert ge-yogt un ge-plogt. Nisht
The Jew's al-ways hound-ed and plagued. Not

B♭7 G7 CM

zi-kher iz far im ye-der tog zayn
sure of his ho-ur or his day. His

C7 FM

le-bn iz a fints-te-re nakht, Zayn
life is in dark-ness en-closed, His

G7 CM

shtre-bn Alts far im iz far-makht. Far-
striv-ings are thwart-ed, op-posed, De-

C7 FM

lo-zn Bloyz mit so-nim, keyn fraynd. Keyn
sert-ed, no friends, on-ly foe, No

G7 CM

hof-nung on a zi-khe-rn haynt.
safe place, no safe day to know.

CM FM6

Vu a-hin zol ikh geyn? Ver ken ent-fe-rn mir.
Tell me where shall I go, Who can an-swer my plea?

G7 CM

Vu a-hin zol ikh geyn? Az far-shlo-sn z'ye-de tir.
Tell me where shall I go, E-very door is barred to me?

C7 FM

S'iz di velt groys ge-nug, Nor far mir iz eng un kleyn.
Though the world's large e-nough, There's no room for me I know,

FM CM

Vu a blik kh'muz tsu-rik, S'iz tse-shtert ye-de
What I see Is not for me, Each road's closed, I'm not

FM6 1° G7 FM6 2° G7 CM

brik, Vu a-hin zol ikh geyn? brik, Vu a-hin zol ikh geyn?
free — Tell me where shall I go? free — Tell me where shall I go?

Vu Ahin Zol Ikh Geyn? ?װוּ אַהין זאָל איך גײן

Der yid vert geyogt un geplogt–
Nisht–zikher iz far im yeder tog;
Zayn lebn iz a fintstere nakht;
Zayn shtrebn, alts far im iz farmakht.
Farlozn, bloyz mit sonim, keyn fraynd,
Keyn hofenung, on a zikhern haynt.

Vu ahin zol ikh geyn,
Ver kon entfern mir?
Vu ahin zol ikh geyn,
Az farshlosn z'yede tir?
S'iz di velt groys genug,
Nor far mir iz eng un kleyn–
Vu a blik
Kh'muz tsurik,
S'iz tseshtert yede brik;
Vu ahin zol ikh geyn?

דער ייִד װערט געיאָגט און געפּלאָגט —
נישט-זיכער איז פֿאַר אים יעדער טאָג;
זײַן לעבן איז אַ פֿינצטערע נאַכט;
זײַן שטרעבן, אַלץ פֿאַר אים איז פֿאַרמאַכט.
פֿאַרלאָזן, בלויז מיט שונאים, קיין פֿרײַנד,
קיין האָפֿענונג, אָן אַ זיכערן הײַנט.

װוּ אַהין זאָל איך גײן,
װער קאָן ענטפֿערן מיר!
װוּ אַהין זאָל איך גײן,
אַז פֿאַרשלאָסן ז׳יעדע טיר?
ס׳איז די װעלט גרויס גענוג,
נאָר פֿאַר מיר איז ענג און קלײן —
װוּ אַ בליק,
כ׳מוז צוריק,
ס׳איז צעשטערט יעדע בריק;
װוּ אַהין זאָל איך גײן?

Where Shall I Go?

The Jew's always hounded and plagued,
Not sure of his hour or his day.
His life is in darkness enclosed,
His strivings are thwarted, opposed.
Deserted, no friends, only foe,
No safe place, no safe day to know.

Tell me where shall I go,
Who can answer my plea?
Tell me where shall I go,
Every door is barred to me?
Though the world's large enough,
There's no room for me I know,
What I see
S'not for me,
Each road's closed, I'm not free —
Tell me where shall I go.

This song was written before the war and was popular in the ghettos and Displaced Persons camps. It is attributed to S. Korntayer, a Yiddish actor, who died in the Warsaw ghetto in 1942. Music is attributed to Oscar Strock. Variants were sung in other ghettos as well.

Moderato

FM C7 FM

Ge - hat hob ikh a heym, a shti - kl roym. A

Once I had a home to com - fort me And

FM Eb7 Ab

bi - sl virt - shaft vi bay or' - me layt. Vi

made a liv - ing as a poor man should, My

FM Bbm

tsu - ge - bun - dn vor - tslen tsu a boym Hob

Roots were tight - ly wound a - round a tree, In

Bbm6 C7 FM

ikh zikh mit mayn bi - sl o - rem - keyt. Ge -

pov - er - ty lived there as best I could. They

Db Eb7 Ab

ku - men zay - nen zey mit has un toyt Mayn

came with mal - ice, ha - tred and with death And

Db Eb7 Ab

o - rem shti - kl heym vos ikh far - mog Vos

took the hum - ble house that once was mine, The

Bbm6 C

ikh mit mi hob yo - rn lang ge - boyt, Far -

years I spent to build it, in one breath To

C7 FM

nikh - tet ho - bn zey dos in eyn tog.

rub - ble smashed it in a mo - ment's time.

Gehat Hob Ikh A Heym. . . געהאַט האָב איך אַ היים

Gehat hob ikh a heym, a shtikl roym.
A bisl virtshaft, vi bay oreme layt.
Tsugebundn vortslen tsu a boym
Hob ikh mikh mit mayn bisl oremkeyt.

Gekumen zaynen zey mit has un toyt,
Mayn orem shtikl heym vos ikh farmog.
Vos ikh mit mi hob yorn lang geboyt,
Farnikhtet hobn zey dos in eyn tog.

Gehat hob ikh a heym, a shtibl un a kikh,
Un shtil gelebt azoy zikh yorn lang,
Gehat fil gute fraynd, khaveyrim arum zikh,
A shtibl ful mit lider un gezang.

Gekumen zaynen zey, vi kumen volt a pest,
Aroysgeyogt fun shtot mit vayb un kind,
Geblibn on a heym vi feygl on a nest
Nisht-visndik far vos, far velkhe zind?

Gehat hob ikh a heym, itst hob ikh zi nisht mer.
A shpil geven far zey mayn untergang-
Ikh zukh itst a naye heym, nor shver-oy zeyer shver,
Un kh'veys nisht vu-un kh'veys nisht af vi lang.

געהאַט האָב איך אַ היים, אַ שטיקל רוים.
אַ ביסל ווירטשאַפט, ווי ביי אָרעמע לײַט.
צוגעבונדן וואָרצלען צו אַ בוים
האָב איך מיך מיט מײַן ביסל אָרעמקייט.

געקומען זײַנען זיי מיט האַס און טויט,
מײַן אָרעם שטיקל היים וואָס איך פאַרמאָג.
וואָס איך מיט מי האָב יאָרן לאַנג געבויט,
פאַרניכטעט האָבן זיי דאָס אין איין טאָג.

געהאַט האָב איך אַ היים, אַ שטיבל און אַ קיך,
און שטיל געלעבט אַזוי זיך יאָרן לאַנג,
געהאַט פיל גוטע פרײַנד, חברים אַרום זיך,
אַ שטיבל פול מיט לידער און געזאַנג.

געקומען זײַנען זיי, ווי קומען וואָלט אַ פעסט,
אַרויסגעיאָגט פון שטאָט מיט ווײַב און קינד,
געבליבן אָן אַ היים ווי פייגל אָן אַ נעסט,
נישט־וויסנדיק פאַר וואָס, פאַר וועלכע זינד?

געהאַט האָב איך אַ היים, איצט האָב איך זי נישט מער.
אַ שפיל געווען פאַר זיי מײַן אונטערגאַנג —
איך זוך איצט אַ נײַע היים, נאָר שווער, אוי זייער שווער,
און כ׳ווייס נישט ווּ — און כ׳ווייס נישט אויף ווי לאַנג.

I Once Had a Home

Once I had a home to comfort me
And made a living as a poor man should,
My roots were tightly wound around a tree,
In poverty lived there as best I could.

They came with malice, hatred and with death
And took the humble house that once was mine,
The years I spent to build it, in one breath
To rubble smashed it in a moment's time.

Once I had a place to eat, a house,
So quietly lived there for many years,
And there I had good comrades all about,
A house that overflowed with song and cheer.

And then they came along, a plague of pests,
They chased me from my town with wife and child.
Left without a home, without a nest,
Not knowing why or what I had defiled.

Once I had a home, pain's left for me.
My ruin was their ultimate design,
To find another home how hard to see —
Where to go or for how long a time.

Words are by Mordecai Gebirtig (see note about author in *Es Brent*), who wrote the poem in Lagevniki in May, 1941. Music is by Emil Gorovets (b. 1926), Soviet Yiddish singer and composer who emigrated to the United States in 1974.

Moderato

S' brent! bri-der-lekh, s' brent! Oy,
It burns! bro-thers, it burns! —

un-dzer o-rem shte-tl ne-bekh brent! —
Our poor shte-tl pi-ti-ful-ly burns! —

Bey-ze vin-tn mit yir-go-zn Ray-sn, bre-khn un tse-blo-zn
An-gry wind with rage and cur-ses Tears and shat-ters and dis-per-ses,

Shtar-ker nokh di vil-de fla-men, Alts a-rum shoyn brent.
Wild flames leap, they twist and turn, — Ev-ery-thing now burns!

Un ir shteyt un kukt a-zoy zikh Mit far-leyg-te
And you stand there look-ing on Hands fold-ed, — palms up-

hent Un ir shteyt un kukt a-zoy zikh —
turned, And you stand there look-ing on ———

Un-dzer shte-tl brent... —
Our — shte-tl burns! —

Es Brent עס ברענט

S'brent! Briderlekh, s'brent!
Oy, undzer orem shtetl nebekh brent!
Beyze vintn mit yirgozn
Raysn, brekhn un tseblozn
Shtarker nokh di vilde flamen,
Alts arum shoyn brent.

Un ir shteyt un kukt azoy zikh
Mit farleygte hent
Un ir shteyt un kukt azoy zikh–
Undzer shtetl brent!

S'brent! Briderlekh, s'brent!
Oy, undzer orem shtetl nebekh brent
S'hobn shoyn di fayertsungen
Dos gantse shtetl ayngeshlungen—
Un di beyze vintn huzhen,
Undzer shtetl brent!

Un ir shteyt un kukt azoy zikh. . .

S'brent! Briderlekh, s'brent!
Oy, es ken kholile kumen der moment:
Undzer shtot mit undz tsuzamen
Zol af ash avek in flamen,
Blaybn zol – vi nokh a shlakht,
Nor puste, shvartse vent!

Un ir shteyt un kukt azoy zikh. . .

S'brent! Briderlekh, s'brent!
Di hilf iz nor in aykh aleyn gevendt.
Oyb dos shtetl iz aykh tayer,
Nemt di keylim, lesht dos fayer.
Lesht mit ayer eygn blut,
Bavayzt, az ir dos kent.

Shteyt nit, brider, ot azoy zikh
Mit farleygte hent.
Shteyt nit, brider, lesht dos fayer -
Undzer shtetl brent!

ס׳ברענט! ברידערלעך, ס׳ברענט!
אוי, אונדזער אָרעם שטעטל נעבעך ברענט!
בייזע ווינטן מיט ירגזון
רײַסן, ברעכן און צעבלאָזן
שטאַרקער נאָך די ווילדע פלאַמען,
אַלץ אַרום שוין ברענט.

און איר שטייט און קוקט אַזוי זיך
מיט פאַרלייגטע הענט,
און איר שטייט און קוקט אַזוי זיך —
אונדזער שטעטל ברענט!

ס׳ברענט! ברידערלעך, ס׳ברענט!
אוי, אונדזער אָרעם שטעטל נעבעך ברענט!
ס׳האָבן שוין די פײַערצונגען
דאָס גאַנצע שטעטל אײַנגעשלונגען —
און די בייזע ווינטן הוזשען,
אונדזער שטעטל ברענט!

און איר שטייט און קוקט אַזוי זיך...

ס׳ברענט! ברידערלעך, ס׳ברענט!
אוי, עס קען חלילה קומען דער מאָמענט:
אונדזער שטאָט מיט אונדז צוזאַמען
זאָל אויף אַש אַוועק אין פלאַמען,
בלײַבן זאָל — ווי נאָך אַ שלאַכט,
נאָר פוסטע, שוואַרצע ווענט.

און איר שטייט און קוקט אַזוי זיך...

ס׳ברענט! ברידערלעך, ס׳ברענט!
די הילף איז נאָר אין אײַך אַליין געווענדט.
אויב דאָס שטעטל איז אײַך טײַער,
נעמט די כלים, לעשט דאָס פײַער,
לעשט מיט אײַער אייגן בלוט,
באַווײַזט, אַז איר דאָס קענט.

שטייט נישט, ברידער, אָט אַזוי זיך
מיט פאַרלייגטע הענט,
שטייט ניט, ברידער, לעשט דאָס פײַער —
אונדזער שטעטל ברענט!

Our Town Burns

It burns! brothers, it burns!
Our poor shtetl pitifully burns!
Angry wind with rage and curses
Tears and shatters and disperses.
Wild flames leap, they twist and turn,
Everything now burns!

And you stand there looking on
Hands folded, palms upturned,
And you stand there looking on —
Our shtetl burns!

It burns! brothers, it burns!
Our poor shtetl pitifully burns!
Tongues of flames with force and power
Have our villages devoured —
And the wild wind howls and churns,
Our shtetl burns!

And you stand there looking on...

It burns! brothers, it burns!
God forbid the moment may affirm,
When our city which now holds us
Will as ash and flames enfold us,
Signs of slaughter leaving all —
With black and empty walls!

And you stand there looking on...

It burns! brothers, it burns!
Help can only come if you return
Love which shtetl once inspired,
Take up arms, put out the fire.
Douse it with your blood — be true —
Show what you can do!

Don't just stand there looking on
Hands folded, palms upturned,
Don't just stand, put out the fire —
Our shtetl burns!

Following a pogrom in the Polish town Przytyk in 1938, Mordecai Gebirtig (1877–1942) wrote the stirring song which was to prove prophetic of the Holocaust. It was sung in the ghettos and is still one of the most often performed commemorative songs. Gebirtig was a popular Yiddish song writer before the war who continued to write and compose songs in the Cracow ghetto. He was shot by the Germans on June 4, 1942.

עס ברענט

Our Town Is Burning

די צוואה

איך וויל אַזוי לעבן
איך קען נאָך נישט שטאַרבן,
מען זאָל מיר אויף אויגן נישט לייגן קײַן שאַרבן.
איך וויל נאָך דערלעבן די גליקלעכע צײַט
צו זען די ברידער פון ליידן באַפרײַט.
די צײַט איז נישט ווײַט,
דאָס מוז באַלד געשען,
איך אָבער מוז פאַלן על קידוש השם.
איך לאָז מײַן צוואה אין קלינגענדע לידער
פאַר מײַנע געמאַטערטע שוועסטער און ברידער.

The Bequest

I so want to keep living,
No time yet for dying,
No shards on my eyes must I ever find lying.
I want to be there for the joyous event
When my brothers are free and sorrowing ends.
The time is not far,
It must happen soon,
As martyr however I must be consumed.
I leave my bequest in songs ringing clear
For my long suffering sisters and brothers to hear.

געשריבן פון יאַשע ראַבינאָוויטש,
קײַסערוואַלד קאָנצענטראַציע־לאַגער, לעטלאַנד.
ראַבינאָוויטש איז דערשאָסן געוואָרן דעם 3טן מײַ, 1945 אין
נײַשטאַדט, שלעסוויג־האָלשטיין.

Written by Yasha Rabinowitch,
Kaiserwald Concentration Camp, Latvia.
Rabinovitch was shot on May 3, 1945
in Neustadt, Schleswig-Holstein.

geto–toyerl brent a fayerl. Di kontrol iz groys" (At the ghetto gate a flame burns, the surveillance is keen). "Rozhinkes mit mandlen" evolved into a song "In slobodker yeshive" that refers to the execution of Jews at the Ninth Fort in Kaunas: "Az ir vet bafrayt vern yidelekh, zolt ir dertseyln di kinderlekh, fun undzer payn un gehenem" (When you will be liberated, fellow Jews, you must tell your children of our suffering and hell). The Lodz ghetto borrowed the refrain of the old lullaby and sang: "There are no more raisins and almonds, your father has not gone trading." Similarly, I. Papiernikov later borrowed the lines of Khayim Nakhmen Bialik's poem: "Unter di grininke beymelekh shpiln zikh Moyshelekh, Shloymelekh" (Under the little green trees Moyshelekh and Shloymelekh play) which he altered to: "Unter di poylishe grininke beymelekh shpiln zikh mer nit keyn Moyshelekh, Shloymelekh" (Under the green Polish trees no longer play the little boys Moyshelekh and Shloymelekh. We have included in this collection the "Song of the Bug River" which was patterned on an older song about exile to Siberia by the Yiddish writer H.D. Nomberg. Occasionally older Yiddish and foreign melodies were used for new texts and certain songs written before the war that were expressive of the times, like "Es brent," "Vu ahin zol ikh geyn" and others, continued to be sung in the ghettos.

This collection of 40 songs which we issue on the occasion of the 40th anniversary of the Warsaw Ghetto Uprising, reflects the suffering, despair, longing, as well as the strength, hope and courage that led the last remnant of enfeebled Jews to take up arms against the mammoth Nazi war–machine. Save for five songs, this compilation comprises songs that were actually written or sung in the ghettos and concentration camps. Four exceptions written after the war: "Babi Yar," "Moyshelekh un Shloymelekh," "Kadish," and "Mayn mame hot gevolt zayn oyf mayn khasene" are often presented at commemorative gatherings and were therefore included. The fifth song "Am yisroel khay" was written in a D.P. camp and is an affirmation of the will of the survivers to build new lives for themselves, holding high their belief in the endurance of the Jewish people.

To enable readers and singers, not conversant with the Yiddish alphabet, to utilize this collection, we have provided parallel transliterations and singable English translations by Roslyn Bresnick Perry. Chord designations by Zalmen Mlotek will aid the pianist or guitarist. I wish to express our appreciation to them and to Pearl Krupit, Edna Miller and Bobbi Zylberman for their help with the manuscript. Our thanks to Ruth Rubin for permission to reprint the song "Zhamele" from her *Jewish Folksongs in Yiddish and English*. Emil Gorovets for permission to reprint his music to "Gehat a heym" and "Mayn mame hot gevolt zayn oyf mayn khasene."

An unknown folk poet, Yasha Rabinovitch of the Kaiserwald ghetto, left us a legacy: "I leave my bequest in ringing songs for my long–suffering sisters and brothers." Also Hirsh Glik, the author of the "Hymn of the Partisans" hoped that his song would pass from generation to generation.

This is the reason for the creation of this book, to keep alive the legacy left to us by those poets and singers of our martyred people. We must not let their songs go unsung and unknown.

Eleanor Gordon Mlotek

A Bequest of Holocaust Songs

One of the leading collectors of holocaust songs, the poet and partisan fighter of the Vilna ghetto, Shmerke Kaczerginski, wrote: "The song, the proverb, the joke accompanied the Jews always and everywhere: when he went to work, when he stood in line for a bowl of soup, when he was led to slaughter and when he rose up in battle....Every newly-created song expressing the feelings and experiences of the people was instantly picked up and transmitted as their own."

Immediately following the end of the war Kaczerginski and a few others like Yehuda Ayzman and Zami Feder, realizing the importance of preserving these human documents, set about to collect these songs. To date approximately 300 ghetto and concentration camp songs have been collected and published, including about 100 melodies. In these collections we find that anonymous and new folk poets of the ghettos had joined established writers like Abraham Sutzkever, Shmerke Kaczerginski, Isaiah Shpigl and Mordecai Gebirtig in an outpouring of new songs, which provided the ghetto population with a measure of spiritual respite and were often transmitted as oral folklore to other cities and towns, ghettos and concentration camps.

We hear in song the stirring outcry against the indifference and apathy of the outside world to the burning shtetl. "Take up arms, extinguish the fire with your blood," the singer cries, "don't just stand there looking on." Their world destroyed, the uprooted Jews articulated their longing for home and family. "Mother, send a blessing for your child." "It may be made of brick or stone...of straw, I long for home." "Ghetto," pledges the ghetto dweller, "I will never forget you." He will never forget the high ghetto walls, the constricted living and breathing space, the fear of tomorrow.

Why, asks the singer, is the world so unjust, why are Jews forced to live in squalid enclosures, when others can live and walk freely in broad plazas and boulevards. Prisons have bars, oceans have shores, but there is no end to their suffering. The child is fearfully urged by his mother to remain silent, not to smile, for his smile may betray them and lead to the death camp in Ponar. The plight of children and orphans is the subject of many ghetto lullabies. A child will be told that his mother is dead, his father has been consumed in the gas chambers. He has been brought to a gentile orphan asylum by his mother who tells him that he is no longer a Jew. Children aged prematurely in the ghetto. We hear the bravado of the little ghetto peddler Yisrolik who acts so bold and daring, but who weeps when no one is looking. Little Motele of the Warsaw ghetto dies a hero in the ghetto uprising before reaching Bar Mitzvah age.

Together with new compositions, older Yiddish songs were adapted to life in the ghettos and concentration camps. Two of the most popular Yiddish songs M. Varshafski's "Oyfn pripetshik" (In the Fireplace) and A. Goldfaden's "Rozhinkes mit mandlen" (Raisins and Almonds) were transformed into ghetto songs. "Oyfn pripetshik" became a song "Fun der arbet" (From Work) about the surveillance of the ghetto police: "Baym

Foreword By Elie Wiesel

In kheyder long-long ago we learned: "And then Moses sang." And so Moses, our teacher, and the children of Israel, while standing by the sea began to sing.

Since that time, the Jewish song has accompanied the history of the Jewish people. Everything is said in song: Song of Songs and Psalms, Hymns and Lamentations, longing and survival.

Songs of joy, songs of sorrow, songs of mourning; the expression of the soul of our people is in their song, more correctly: **is** their song.

Jews on the way to the slaughter-chambers and they sang; they dreamed about redemption and sang; rocking their children they allowed themselves to be carried away by the magic of old-new melodies.

Mighty is the melody, eternal is the song: the temple of song is close to the throne of glory.

Was the heart heavy? Have the eyes become swollen with tears? The answer was a simple one: one sang in order to fall into ecstacy, then one sang with ecstacy. Forgotten was the punishment of exile. On the wings of song one soared high high, most high, if not still higher.

Even in the dark years of devastation, Jews found strength and inspiration to impart their spirit, their despair, their heroism in Jewish song.

Read this collection — no: listen to its sounds and you will suddenly apprehend life behind the ghetto gates. Despairing mothers rocking their dying children. Forsaken homes. Moments of incomprehensible hope. Heartrending variations of rememberd pastoral-like motifs.

How does one lull to sleep a little orphan? One tells him, "I have seen your father running under hails of stone; flying over fields there echoed his desolated moan."

How does one comfort Jews going to their death? One reminds them that "I believe, I believe with complete faith," is the foundation of Jewishness: Messiah has been delayed, but come he will.

Motele from the Warsaw ghetto and Itsik Vitnberg from Vilna, Babi Yar and Treblinka, the silence of Ponar, the red skies over the infinite graveyard of European Jewry. Even history is understood, more fully comprehended, through the power of the Jewish song. "Under the little green Polish trees, no more at play are Moyshelekh, Shloymelekh": listen to this poem, and you will feel the tragedy that was ours more than turning the pages of books filled with dry statistics or listening to sentimental speeches.

This collection is, therefore, a most important contribution to everything that has a connection with Jewish consciousness: it should be found in every Jewish home.

Not because it is an obligation to cry, but because it is a duty to sing.

Because this is the way they taught us in kheyder: "V'oz yoshir Moyshe" in the future tense, meaning: not then **did** Moses sing, but then **shall** he sing.

The secret of the Jewish song is found in this; thanks to it the past is tied to the future, the ordinary week day with Sabbath, Kadish (the prayer of mourning) with hope; if Jews amid collapsing buildings sang out their sorrow and their stubbornness, can we allow ourselves to be deaf to their song?

Elie Wiesel

פאָרוואָרט פון אליעזר וויזעל

אין חדר האָבן מיר אַ מאָל־אַ מאָל געלערנט: אָז ישיר משה, משה רבינו און דאָס ייִדישע פאָלק האָבן, שטייענדיק בײַם ים, גענומען זינגען.

זײַט דעמאָלט האָט דאָס ייִדישע ליד באַגלייט אונדזער געשיכטע. אַלץ איז געזאַנג; שיר השירים און תהילים, פיוטים און קינות, בענקשאַפט און אויסדרויער.

לידער פון פרייד, לידער פון צאָרן, לידער פון טרויער: דער אויסדרוק פון אונדזער פאָלקס־נשמה איז אין זײַן געזאַנג, ריכטיקער: איז זײַן געזאַנג.

זײַנען ייִדן געגאַנגען צום שײַטער־הויפן און געזונגען; האָבן זיי געטרוימט וועגן גאולה און געזונגען; האָבן זיי געוויגט זייערע קינדער און זיך געלאָזט פאַרטראָגן ווערן דורכן צויבער פון אַלט־נײַע ניגונים.

מעכטיק איז דער ניגון, אייביק איז דאָס ליד: דער היכל־הנגינה איז נאָענט צום כסא־הכבוד.

ס'איז געווען שווער אויפן האַרצן? ס'האָבן די אויגן זיך אָנגעשוואָלן מיט טרערן? דער ענטפער איז געווען אַן איינפאַכער: מ'האָט געזונגען כדי אַרײַנצופאַלן אין התלהבות, דאַן האָט מען געזונגען מיט התלהבות. דאַן האָט מען פאַרגעסן אָן די שטרויכלונגען פון גלות. מ'האָט, אויף די פליגלען פון ליד, זיך דערהויבן הויך, העט־הויך, אויב נישט נאָך העכער.

אַפילו אין די פינצטערע יאָרן פון חורבן האָבן ייִדן געפונען כוח און אינספּיראַציע איבערצוגעבן זייער געמיט — זייער ייִאוש און זייער גבורה — אין ייִדישע לידער.

לייענט די דאָזיקע זאַמלונג — ניין: הערט זיך אײַן אין אירע קלאַנגען — און איר וועט מיט אַ מאָל זיך דערזען צווישן די געטאָ־מויערן. פאַרצווייפלטע מאַמעס וויגן שטאַרבנדיקע קינדער. פאַרלאָזטע היימען. מינוטן פון אומפאַרשטענדלעכן בטחון. האַרצרײַסנדיקע וואַריאַציעס פון באַקאַנטע כמו־פאַסטאָראַלע מאָטיוון...

ווי טוט מען אַ יתומל אײַנשלעפערן? מ'זאָגט אים: "כ'האָב געזען דײַן טאַטן לויפן אונטערן האָגל פון שטיין; איבער פעלדער איז געלאָפן זײַן פאַריתומטער געוויין."

ווי טרייסט מען ייִדן וואָס גייען צום טויט? מ'דערמאָנט זיי, אַז אַני מאַמין, אַני מאַמין באמונה שלמה, איז דער יסוד פון ייִדישקייט: משיח האָט זיך פאַרשפּעטיקט, אָבער קומען וועט ער.

מאָטעלע פון וואַרשעווער געטאָ און איציק וויטנבערג פון ווילנע, באַבי יאַר און טרעבלינקע, די שטילקייט פון פּאָנאַר, די רויטע הימלען איבערן אומענדלעכן בית־הקברות פון אייראָפּעיִשן ייִדנטום: אַפילו געשיכטע פאַרשטייט מען, באַנעמט מען בעסער דורכן כוח פון ייִדישן ליד. "אונטער די פּוילישע גרינינקע ביימעלעך שפּילן זיך מער ניט קיין משהלעך, שלמהלעך": הערט זיך צו צום דאָזיקן ליד און איר וועט פילן דעם אומגליק מער ווי בלעטערנדיק ביכער מיט טרוקענע סטאַטיסטיק אָדער הערנדיק סענטימענטאַלע רעדעס.

איז די דאָזיקע זאַמלונג אַ גאָר־וויכטיקער בײַשטײַער צו אַלצדינג וואָס האָט אַ שײַכות מיט ייִדישן באַוווּסטזײַן: זי מוז זיך געפינען אין יעדער ייִדישער שטוב.

נישט ווײַל ס'איז אַ חוב צו וויינען, נאָר ווײַל ס'איז אַ פליכט צו זינגען.

ווײַל אַזוי האָט מען אונדז געלערנט אין חדר: אָז ישיר משה, דאָס הייסט, נישט דעמאָלט האָט משה געזונגען, נאָר דעמאָלט וועט ער זינגען.

דער סוד פון ייִדישן ליד שטעקט דערין: אַ דאַנק אים איז דער עבר באַהעפט מיטן עתיד, די וואָכעדיקייט מיט שבת, קדיש מיט בטחון; אויב ייִדן האָבן צווישן פאַלנדיקע מויערן אויסגעזונגען זייער צער און זייער עקשנות, צי מעגן מיר זײַן טויב צו זייער ליד?

אלי·עזר ווי·זעל

אינהאַלט — Contents

The publication of this book
was made possible by grants from:
The estate of the late Morris Waletzky
The Sidney Klein Memorial Fund
The Joseph Gladstone Memorial Fund
The Jacob T. Zukerman Culture Fund

© Copyright 1983 by the Educational Department of the Workmen's Circle
45 East 33rd Street, New York, N.Y. 10016

All rights reserved. No part of this book may be reproduced
by any means and no recordings may be made, without written permission
from the publisher. Songs and short quotations from the text may
be used by reviewers without permission.

Book design by Peretz Kaminsky

Printed in the United States of America

WE ARE HERE

Songs of the Holocaust

Compiled By Eleanor Mlotek and Malke Gottlieb
Foreword By Elie Wiesel

Singable Translations By Roslyn Bresnick–Perry

Illustrated By Tsirl Waletzky

Published by The Educational Department of the Workmen's Circle

מיר זײַנען דאָ

לידער פון די געטאָס און לאַגערן

צוגעגרייט פון חנה מלאָטעק און מלכה גאָטליב

פאָרוואָרט פון אליעזר וויזעל

ענגלישע איבערזעצונגען פון ראָזלין ברעזניק־פּערי

אילוסטרירט פון צירל וואַלעצקי

אַרויסגעגעבן פון בילדונגס קאָמיטעט פון אַרבעטער־רינג

מיר זײַנען דא

WE ARE HERE

Property of
Ida Lipnack

Songs of the Holocaust

WE ARE HERE

Compiled By Eleanor Mlotek and Malke Gottlieb
Foreword By Elie Wiesel

Singable Translations By Roslyn Bresnick–Perry

Published by The Educational Department of the Workmen's Circle